sendikalar ortak platformu

OKNOS

ISSN 1302-2989

Şubat - Mart 2000 • Yıl: 1 Sayı: 4

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ KÜTÜPHANESİ

Küresel Kapitalizmin Yönetişim (Governance) Kurulları Ulusal Devlete Karşı

Reklam Kurulu
Sinan VARGI (TÜRK-İŞ)

Emek Platformu Yerel Örgütlenmesini Sürdürüyor
Aydın ÜNAL (HAK-İŞ)

Avrupa Birliği İşçi Sınıfı ve Sömürgecilik
Yıldırım KOÇ (TÜRK-İŞ)

Raylarda Emek Sesi Var
Demiryol-İş, BTS

Özelleştirme Bir Yıkım Politikasıdır
Cengiz FAYDALI (Enerji Yapı Yol Sen)

Banka Uzmanlığı Mesleği
Haluk AYTEKİN (Banka Uzmanları Derneği)

İş Güvencesi
Filiz ANIK (İş Müfettişleri Derneği)

Türk İşçi Hareketinin Sorunlarına Bakış
Tarkan ZENGİN (TÜRK HARB-İŞ)

Neo-Liberal Demokrasi
Hakan REYHAN (OLEYİS)

Gmedya

12 MAYIS 2000

OKNOS
Ücret ve Sendikal Araştırmalar Dergisi
ISSN: 1302-2989

MART 2000

İGMEDYA YAYINCILIK

Adına Sahibi

İbrahim GÜLER
Sorumlu Yayın Yönetmeni

İGmedya
yayıncılık reklam araştırma

Dizgi ,Tasarım
Neriman OZAN

Baskı
Başkent Matbaacılık

İGMEDYA
Bülbülderesi Cad. 15/5
Küçükesat / ANKARA

TEL & FAKS
0 -312 - 433 79 08

E-POSTA
igmedya@euronet-tr.com

Hesap No.
T.C Ziraat Bankası
Kolej Şubesi 841-141366 Hs.

İki ayda bir yayınlanır.
Abonelik ve reklam koşulları için İgmedya Yayıncılık adresine başvurabilirsiniz.

2 **Yönetişim (GOVARNANCE) Kurulları**
İbrahim GÜLER

3 **Emek Platformu Başkanlar Kurulu Bildirisi**

5 **Beklentiler versus Emek Platformu**
Aydın ÜNAL / (HAK-İŞ)

9 **Reklam Kurulu**
Sinan VARGI / (TÜRK-İŞ)

16 **Avrupa Birliği, Çalışanlar ve Sömürgecilik**
Yıldırım KOÇ / (TÜRK-İŞ)

19 **Milletvekillerine mektup**
DEMİRYOL-İŞ SENDİKASI (TÜRK-İŞ)

22 **Demiryollarımızın Geliştirilmesi ve Haklarımız İçin Yürüyoruz**
BTS Yönetim Kurulu (KESK)

25 **Tarım Reformu Konusunda Değerlendirme**
Bedrettin KAYKAÇ / TARIM-İŞ (TÜRK-İŞ)

29 **Özelleştirme Bir Yıkım Politikasıdır**
Cengiz FAYDALI / ENERJİ YAPI YOL SEN (KESK)

49 **Neo-Libaral Demokrasinin Eleştirisi ve Yetkin Demokrasi**
Hakan REYHAN / OLEYİS (DİSK)

57 **Türk işçi Hareketinin Sorunlarına Bakış**
Tarkan ZENGİN / TÜRK HARB-İŞ (TÜRK-İş)

60 **Günümüzde Sağ ve Sol Kavramları**
Hasan AKTAŞ / (DİSK)

65 **Banka Uzmanlığı Mesleği**
Haluk AYTEKİN / Banka Uzmanları Derneği

68 **İş Güvencesi**
Filiz ANIK / İş Müfettişleri Derneği

71 **Deri Sektöründe Çalışma Hayatı**
TÜRKİYE DERİ-İŞ SENDİKASI (TÜRK-İŞ)

74 **İşçimizin Onur Yürüyüşü**
BELEDİYE-İŞ SENDİKASI (TÜRK-İŞ)

78 **Mart 2000 Gıda Harcaması**
TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi

KÜRESEL KAPİTALİZMİN YÖNETİŞİM (GOVERNANCE) KURULLARI ULUSAL DEVLETE KARŞI ÖRGÜTLENİYOR

İbrahim GÜLER
Genel Yayın Yönetmeni

16. Yüzyılda Hollanda'da gerçekleştirilen ilk burjuva devriminden günümüze kapitalizm egemen üretim tarzı olmayı sürdürmektedir. Farklı momentlerden geçen kapitalist üretim tarzı 21. yüzyıla küresel kapitalizm aşamasında başlamaktadır. Ulus ötesi finans kapitalin sınırsız hareket ve egemenlik olanağı kazandığı bu aşama, temel ekonomik yasası gereği ulusal ekonomiler ve ulusal devlet aygıtlarının her formuna saldırmaktadır. Saldırıda IMF ve Dünya Bankası ekonomik zoru; CIA, PENTAGON vb. gizli – açık askeri örgütlenmelerin ekonomi dışı zoru politika aracı olarak kullanılmaktadır. Çözülen ulusal ekonomi ve ulusal devlet aygıtları yerine bölgesel ve yerel düzeyde yeni iktidar organları geliştirilmekte ya da eski yönetim organları ulus ötesi finans kapitale sıkıca bağımlı örgütler haline getirilmektedir. Yönetişim (GOVERNANCE) kurum ve kurulları bu amaçla oluşturulmaktadır. Yerel yönetimlerin ulusal devlet dışında güçlendirilmesi ve demokrasinin beşiği sayılması anlayışının üzerindeki örtü kaldırıldığında küresel sömürgeciliğin hedeflediği yerel iktidar modelini görebilirsiniz. **DİSK/GENEL İŞ** Sendikası iki yıldan beri bu konuda araştırma ve yayın faaliyetlerini sürdürmüş işçi sınıfı ve aydınlara bu konunun önemini anlatmaya çalışmıştır. Genel İş Sendikası 12. Genel Kurulu'na sunulacak Çalışma Raporu bu konuda tarihsel bir belge olma niteliğini taşımaktadır.

Ulus ötesi finans kapitalin yeni devlet örgütlenmesi için geliştirdiği yönetişim kurum ve kurulları ulusal devletin egemenlik haklarını sınırlayacaktır. Sözde "bağımsız", sözde "demokratik", sözde "katılımcı" bu kurullar özde oligarşik örgütlenmelerdir. Türkiye ve dünyanın çeşitli ülkelerinde özerk yönetişim kurulları çeşitlenmekte ve sayıları artmaktadır. Bu kurulların ulusal devlet tarafından mali ve idari denetimi mümkün değildir. Her soydan sermaye grupları temsil edilirken, işçi sınıfı ve ücretli emek örgütlerine bu kurullarda yer yoktur. Türk-İş uzmanı Sinan Vargı "Reklam Kurulu" örnek olayında bu durumu irdelemektedir. Diğer yönetişim kurulları örgütlenmelerini gelecek sayılarımızda inceleyeceğiz. Ulusal ekonomiyi ve ulusal çıkarları savunmak ve her sınıftan çok işçi sınıfının yaşamsal görevi olmuştur. Küresel sömürgeciliğin ülkeler düzeyinde örgütlenme modeli olan yerelleşme ve yönetişim politikalarına karşı uyanık olmak zorundayız.

Tüm halkın temsilcisi ve sözcüsü olarak EMEK PLATFORMU yerel düzeyde örgütlenme çalışmalarını hızlandırdı. Bu konuda BAŞKANLAR KURULU BİLDİRİSİNİ ve dönem raportörü Aydın ÜNAL arkadaşımızın değerlendirme yazısını veriyoruz.

1 Mayıs birlik dayanışma ve mücadele günü tüm İŞÇİ SINIFI ve EMEK PLATFORMU için kutlu olsun.

OKNOSU cehenmeden kurtarmak için küresel saldırılara ulusal direnişle karşı durmak zorundayız.

EMEK PLATFORMU BAŞKANLAR KURULU BİLDİRİSİ

(4 Şubat 2000, ANKARA)

Emek Platformu Başkanlar Kurulu, güç ve eylem birlikteliklerini daha etkin ve kurumsal bir işleyişle sürdürme kararlılığını belirtmiştir.

Emek Platformu, halkımızın temsilcisi ve sözcüsüdür. Parlamentomuzun sağlıklı işletilmesi siyasi partilerimizin kendi çıkarlarını bir kenara bırakarak, ülkemize karşı sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlamada Emek Platformu'na büyük görev düşmektedir.

Emek Platformu Başkanları, gerek çalışanların, gerekse halkın güncel ve ivedi sorunlarını görüşmüş, sorunları ve çözüm önerilerini bir yandan kamuoyuna, bir yandan da Hükümete iletme kararı almıştır.

Milletvekilleri için son derece özel ve cömert düzenlemeler getiren ve kamuoyunda "kıyak emeklilik" olarak bilinen 4505 sayılı Kanun, çalışanların ve halkın vicdanını rencide etmiş, Parlamento'ya olan güveni zedelemiştir. Emek Platformu bu yasanın Cumhurbaşkanı tarafından yeniden görüşülmek üzere TBMM'ye iade edilmesini talep etmektedir.

Memur emeklilerinin ve kamu çalışanlarının yaşamlarını çok güç koşullarda sürdürdükleri bir dönemde, 2000 yılının ilk altı aylık dönemi için yüzde 15 maaş artışının yoksulluk ve sefaleti daha da artırdığı açıklanan son enflasyon rakamlarıyla bir kez daha ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, memur emeklilerine ve kamu çalışanlarına, insan onuruna yakışan bir yaşam düzeyine ulaşmalarını sağlayacak bir ek zam yapılması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Hükümet, kamu çalışanlarının toplu sözleşme ve grev haklarının önündeki engelleri kaldırmalı, sendikal hakları ILO sözleşmelerine ve yetkili organ kararlarına uygun hale getirecek biçimde düzenlemelidir.

1998 yılı Nisan ayında yasa zoruyla çalışanların ücretlerinden kesilmeye başlanan ve kamuoyunda zorunlu tasarruf olarak bilinen fonun çok düşük oranlarda faizlendirildiği, nema ödemelerinin başladığı, bugünlerde bir kez daha görülmüştür. Fonda biriken ana para ve nemalar çalışanlara derhal ödenmeli ve yüzde 3'lük işveren ve devlet katkısı da ücretlere eklenmelidir.

Sosyal güvenlik Kuruluşları demokratik ve özerk bir yapıya kavuşturulmalı ve çalışanların demokratik bir biçimde yönetimde temsili sağlanmalıdır. Sosyal güvenlik kuruluşlarında ve politikalarında yapılacak düzenlemeler sosyal tarafların mutabakatıyla belirlenmelidir. Emek Platformu, IMF ve Dünya Bankası'nın bu doğrultuda yaptığı ve ulusal çıkarlarımızla da bağdaşmayan dayatmalara karşı çıkacaktır.

MAI, Tahkim ve Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu (MIGA) gibi ulusal bağımsızlığımızı tehdit eden ve ülke kaynaklarını yabancı sermayeye peşkeş çeken düzenlemeler yeniden gözden geçirilmelidir.

Türkiye, nükleer teknolojiye sahip olmalıdır. Fakat bunun bedeli, pahalılık, çevre kirliliği, dünyada terkedilen teknolojiler ve dışa bağımlılık yaratan nükleer santraller olmamalıdır.

Yağma ve talan biçiminde sürdürülen ve ülkemizin ulusal savunması ve ekonomisi açısından büyük zararlar veren özelleştirme uygulamalarına son verilerek özelleştirme konusunda yargı organlarınca verilmiş yürütmeyi durdurma ve iptal kararları, hukuk devleti anlayışının bir gereği olarak derhal uygulanmalıdır. Kaynaklar üretime, yatırıma ve istihdama yönlendirilmelidir.

Emek Platformu Bildirgeleri

1. İlk Bildirge 27 Ocak 1999 (OKNOS Temmuz 99 No:1)

2. 14 Temmuz 1999 Ortak Açıklaması (OKNOS EKİM 99 No:2)

3. 24 Temmuz 1999 Ankara, Kızılay Meydanı, Emek Platformu Basın açıklaması (OKNOS EKİM 99 No:2)

4. Ağustos 1999 Emek Platformu Başkanlar kurulu Basın Açıklaması (OKNOS EKİM 99 No:2)

BEKLENTİLER versus EMEK PLATFORMU

Aydın ÜNAL
Basın Danışmanı
HAK-İŞ
Emek Platformu
Dönem Sözcüğülü

1999 yılı Temmuz ayında Hükümet tarafından Sosyal Güvenlik Reformu adı altında gündeme getirilen yasaya ve düşük memur zamlarına bir tepki olarak ortaya çıkan Emek Platformu, bugünlerde yaşadığımız saldırılar karşısında yeniden dikkatleri üzerine çekiyor.

Platform geçtiğimiz günlerde 4 Şubat ve 24 Mart'ta iki önemli Başkanlar Kurulu toplantısı yaptı. İlk toplantı Türk-İş Konfederasyonu'nda 4 Şubat 2000 tarihinde yapıldı. Toplantıda, Emek Platformu'nun daha etkin olması yönünde tartışmalar yapıldı. Kurumsallaşma yönünde ilk adımlar atıldı. Biraz zor da olsa, ortak bir bildiri yayınlandı ve kamuoyuna Platform'un talepleri iletildi.

Toplantıda ele alınan konulardan biri merkezi düzeyde sağlanan birlikteliğin yerel düzeyde de benzer yapılanmayla ve yerel etkinliklerle desteklenmesi yönündeydi. İstanbul, İzmir ve Kocaeli'nde zaten varolan bölgesel platformlara yenilerinin eklenmesi amaçlanıyordu.

Bu toplantıda ayrıca, Emek Platformu üyesi Memur-Sen Konfederasyonu Genel Başkanı Akif İnan'ın kaybından duyulan üzüntü dile getirildi ve bildirgeye de İnan'ın rahmetle anıldığı ibaresi konuldu.

Diğer bir gelişme de kurumsallaşma yolunda atılan ilk adımlardan biri olarak dönem başkanlığının Hak-İş Konfederasyonu'na geçmesiydi. Başkanlık iki aylığına Hak-İş'e geçti. Ancak bir sonraki toplantıda alınan karar gereğince süre bir ay daha uzatıldı.

YEREL EMEK PLATFORMLARI KURULUYOR

Bu aşamadan sonra Emek Platformu uzmanları yerel Emek Platformları'nın kurulması ve etkinlikler konusunda toplantılar yaptılar. Toplantılar sonucunda aşağıdaki konuların gündeme taşınması kararlaştırıldı:

- Yağma ve talan biçiminde sürdürülen ve ülkemizin ulusal savunması ve ekonomisi açısından büyük zararlar veren özelleştirme uygulamaları;

- Yasa zoruyla çalışanların ücretlerinden kesilen Zorunlu Tasarruf Fonu;
- AB uyum sürecinde çalışma mevzuatımızın AB ülkelerindeki standartlara yükseltilmesi;
- Kamu çalışanlarının toplu sözleşme ve grev haklarının önündeki engellerin kaldırılması;
- Gündeme getirilmek istenen kıdem tazminatı konusu;
- İş güvencesi;
- Çalışma Bakanlığı tarafından hazırlıkları sürdürülen yasa tasarıları

Toplantılarda, bu konular gündeme getirilerek gerek çalışanların gerekse halkın güncel ve ivedi sorunlarıyla ilgili çözüm önerilerini kamuoyuna ve hükümete iletmek amacıyla harekete geçilmesi gerektiği kabul edildi.

İzmir, Adana, Kayseri, Trabzon, Erzurum, Bursa, Eskişehir, Gaziantep, Diyarbakır ve son olarak Ankara'da, Emek Platformu'nu oluşturan örgütlerin Genel Merkez ve ilgili şube yönetimlerinin katılımıyla *bölgesel* kapalı salon toplantılarının *yapılması kararlaştırıldı ve bu konu 24 Mart 2000 tarihinde Hak-İş'in ev sahipliğinde ve dönem başkanlığında toplanan Başkanlar Kurulu'na sunuldu.*

24 Mart tarihli toplantıda ayrıca 1 Mayıs kutlamaları da görüşüldü ve ortak bir bildiri yayınlanması konusunda mutabakata varıldı.

Uzmanlar Komitesi, 27 Mart 2000 tarihinde Hak-İş'te toplanarak bölgesel toplantıların ayrıntılarını görüştüler. İlk toplantının 31 Mart tarihinde İzmir'de yapılması daha önceden kararlaştırılmıştı. İzmir'de yerel düzeyde bir Emek Platformu oluşturulmuş ve platform bir de bildiri yayınlayarak taleplerini kamuoyuna aktarmıştı.

Sonraki toplantıların tarihleri de şu şekilde belirlendi:

⇒ Adana Bölge Toplantısı (Adana, Gaziantep, Mersin, Osmaniye, Hatay, Kahramanmaraş) - 16 Nisan 2000 Cuma

⇒ Bursa Bölge Toplantısı (Bursa, Sakarya, Balıkesir, Kocaeli, Eskişehir, Yalova)- 29 Nisan 2000 Cumartesi

⇒ Trabzon Bölge Toplantısı (Trabzon, Giresun, Rize) - 13 Mayıs 2000 Cumartesi

⇒ Erzurum Bölge Toplantısı (Erzurum, Bayburt) - 14 Mayıs 2000 Pazar.

Diyarbakır, Kayseri, Ankara ve İstanbul'da yapılacak toplantıların tarihlerinin de daha sonra görüşülmesi kararlaştırıldı.

İZMİR'DE SERBEST KÜRSÜ

Emek Platformu'nun ilk bölge toplantısı 31 Mart tarihinde İzmir'de gerçekleştirildi. Platformu oluşturan örgütlerin genel başkanları, yöneticileri, bölge temsilcileri ve şube başkanlarının katıldığı toplantının açılışını Hak-İş Genel Başkanı ve Emek Platformu Dönem Sözcüsü Salim Uslu yaptı. Ardından, Türk-İş Genel Sekreteri Hüseyin Karakoç, DİSK Genel Sekreteri Murat Tokmak, KESK Genel Başkanı Siyami Erdem, Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı Resul Akay, Memur-Sen Genel Başkanı Fatih Uğurlu, Tüm İşçi Emeklileri Derneği Başkanı İsmail Arslan ve meslek örgütleri adına da TMMOB Başkanı Yavuz Önen konuşma yaptılar.

Daha sonra, salondan isteyenler söz alarak konuşma yaptılar. Konuşmalarda düşünceler özgürce dile getirildi. İzmir'deki emek temsilcileri, sorunlarından, ülkenin sorunlarından ve ağırlıkla da Emek Platformu'ndan beklentilerinden bahsettiler.

EMEK PLATFORMU VE BEKLENTİLER

Emek Platformu kurulduğu andan itibaren Türkiye'nin umudu oldu. Örgütlenme, demokrasinin vazgeçilmez unsurudur. Toplumun örgütlü olmadığı takdirde yönetim üzerinde etkili olması mümkün değildir. Türkiye, örgütlenmenin önündeki engeller nedeniyle sivil toplum, örgütlü toplum ve demokrasi konusunda sancılı yıllar yaşadı. Çoğu zaman ise örgütlenmelerin ideolojik içerikli olması nedeniyle yönetime müdahele etmek yerine örgütler birbirleriyle çarpıştılar ve kaybeden yine yönetilenler oldu.

Örgütlerin birbirleriyle çatışması yöneticilerin de işine geldi. Temsil ettikleri kitlelerin haklarını korumak amacıyla kurulmuş örgütlerin baskılarından bu sayede uzak kalabilen yöneticiler, ülkeyi dikensiz gül bahçesi olarak gördüler ve hemen hiçbir halk muhalefetiyle karşılaşmadan keyfi bir yönetim anlayışını benimsediler.

Zaman zaman büyüyen toplumsal muhalefetin söndürülmesi için de çeşitli taktikler kullanıldı. Kimi zaman örgütlerin payanda olarak kullanılması, kimi zaman tasfiye edilmesi, kimi zaman da güvenlik bahanesiyle kapılarını kilit vurulması çarelerine başvuruldu.

Böylece zayıf, ürkek, kendine güvenemeyen bir sivil toplum modeli oluştu Türkiye'de.

80'lerden sonra sürdürülen sindirme operasyonu, aradan 20 yıl geçtikten sonra kendisini iyice hissettirmeye başladı. Hükümetler, icraatta bulunurken muhalefetin hiçbir çeşidini dikkate almamayı tamamen bir alışkanlık haline getirdiler.

Muhalefetin hiçbir şekilde olmadığını iddia etmek de haksızlık olacaktır. Patronlar, rantiyeciler, lobiler, çıkar çevreleri, kısaca sermaye muhalefeti hep etkin oldu Türkiye'de. Öyle ki, kitleler sokaklara dökülüp yürüyüşler yaparken, hakları için mücadele ederken, çığlıklarını her yöne iletmeye çalışırken dikkate alınmadılar; ancak sermayenin kaş göz hareketi hep dikkate alındı.

Muhalefetin olmadığı bir ortamda doğdu Emek Platformu. Bu nedenle de umut oldu. O güne kadar küçük birliktelikler gerçekleştirilmiş olmakla birlikte, Emek Platformu'yla daha geniş katılımlı, daha güçlü bir birliktelik oluştu.

Hükümetin, siyasal ya da sosyal hiçbir muhalefeti dikkate almaksızın yürüttüğü icraatların emekçiler, emekliler ve dargelirlilerin haklarını gasbettiği gibi fedakarlık adı altında geleceklerini de ipotek altına almaya başlamıştı.

Türkiye'de gerçek, ciddi, etkin, geniş katılımlı böyle bir muhalefetin doğması da doğal olarak toplumun umutlarını artırdı. Emek platformu hem temsil ettiği kitlenin çokluğu hem de Hükümetlerin uygulamalarından şikayetçi kitlenin gönül birliğiyle toplumun sözcüsü haline geldi.

Geldiğimiz noktada Emek Platformu'na yöneltilen en büyük eleştiri, Platformun yeterli derecede aktif olmaması noktasında düğümleniyor.

Bu eleştirinin haklı bir yanı var. Gerçekten de Emek Platformu ivme kaybetmeye başladı. Sosyal Güvenlik Yasası'nın engellenmesi konusunda başarılar elde edilmekle birlikte yasanın TBMM'de kabul edilmesi ve Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmasının engellenememesi bazı çevreler tarafından hayal kırıklığı olarak

görüldü. Bu aşamadan sonra da eylemlerde, tepkilerde bir azalma görüldü.

Eleştirinin haksız yanı ise beklentilerin Emek Platformu'nun yapısını dikkate almaksızın çok aşırı seviyelerde olmasıdır. Muhalefetin yokluğundan rahatsız olan kitleler, Emek Platformu'yla birlikte herşeyin düzelebileceği gibi bir sanıya kapıldılar. Emek Platformu'nun bu beklentileri karşılamaması da beklentisi olanlarda yavaş yavaş bir hayal kırıklığı yaratıyor.

Emek Platformu, İlkbaharla birlikte muhalefetini artırıyor. Yoğun bir bölgesel eylem planı uygulamaya konulmuş durumda. Yapılacak toplantılardan elde edilecek veriler bir rapor haline getirilecek ve taleplerimiz kamuoyuna iletilecek. Ardından da gerekiyorsa kitlesel eylemler hayata geçirilecek.

Beklentiler konusunda ise şunun bilinmesi gerekiyor. Emek Platformu'nun elinde sihirli bir değnek yok. Ülkemizin yıllardır birikmiş sorunlarının biranda çözüme kavuşturulması mümkün değil.

Öte yandan Platformu oluşturan örgütlerin yapılarının da dikkate alınması gerekiyor. Düne kadar birbiriyle çatışan örgütler bugün omuz omuza mücadeleye ısınıyorlar. Bu bile başlı başına bir devrimdir ve bir aşamadır. Örgütlerin kendi gelenekleri ve ilkelerini koruyarak, bir dayanışma içine girmesinin zorluğu ortadadır. Bu nedenle platformun uyumlu bir çalışma içinde olması bile önemli bir gelişme olarak değerlendirilmek zorundadır.

Emek Platformu'nun önünde, katetmesi gereken oldukça uzun bir mesafe var. Bu mesafeyi, bir yandan birlikte hareket ve dayanışma konusunda uyumluluk sürecini gerçekleştirerek, bir yandan da muhalefet boşluğunu gidererek, yani mücadele ederek katetmesi gerekiyor.

Demokrasi ve örgütlülük konusunda, ayrıca örgüt içi demokrasi konusunda henüz çok tecrübesiz olan ülkemizde bugünden yarına herşeyin değişmesini beklemek kuşkusuz hayal kırıklığıyla sonuçlanacaktır.

Ama beklentiler bir tutkuya dönüşmediği sürece, hem Emek Platformu'nu daha fazla etkinliğe zorlayacak, hem de süreci kısaltacaktır. Bu noktada da tüm örgütlere, örgüt mensuplarına ve emekçilere önemli görevler düşüyor.

REKLAM KURULU: *TÜKETİCİYİ ALDATAN REKLAMLARI DENETLEYEN REKLAM KURULUNUN; ALDATICI, YANILTICI REKLAMLAR KONUSUNDA TÜKETİCİYİ BİLGİLENDİRMESİ YASAKTIR*

Sinan VARGI
TÜRK-İŞ Teşkilatlanma ve Tüketici Sorunları Uzmanı

1990'lı yıllar, Avrupa Birliği'nin, Türkiye'nin içeri girmek için çaldığı kapısından rahatsızlık duydukça, sürekli olarak Türkiye'nin insan hakları, tüketicinin korunması, rekabetin önlenmesi gibi yasalarının eksik olduğundan dem vurarak yeni yeni mevzuatların oluşturulmasını isteğini sürdürdüğü yıllardı.

Türkiye Gümrük Birliği'ne girmeden bir kaç gün önce Türkiye'de tüketicilere yıllardan beri verilmeyen önemli hakların bulunduğu 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun 23 Şubat 1995 tarihinde yasalaşarak yürürlüğe girmişti. Türkiye'de 1960'lı yıllarda önce tüketim kooperatifleri ile başlayan tüketicinin korunması hareketi, o yıllarda belki de ülkemizde ilk tüketicinin korunması deyimi ile TÜRK-İŞ'in 24 çalışma ilkesinden birisi olarak ele alınmıştı. TÜRK-İŞ, tüketicinin korunması konusunda çalışmalar yapacağını 24 çalışma ilkesi ile kamuoyuna duyurmuştu. O yıllara kadar müstehlikin himayesi olarak bilinen deyim, tüketicinin korunması olarak ele alınmıştı. 1970'li yıllar siyasi iktidara aday olan her partinin programına aldığı tüketicinin korunması yasasının seçim öncesi vaatlerinde yer almasına karşın 25 yıl kadar hep unutturulan konular arasında yer almıştı. 1980'den sonra ise birçok bakanlıkta ayrı ayrı taslak çalışmaları yapılmıştı. Hatta bir ara Sanayi ve Ticaret Bakanı ile Devlet Bakanı ayrı taslaklar hazırlatmasına karşın yasa ile tüketicilere verilecek olan haklar Türkiye'de örgütlü egemen güçleri tedirgin ettiği için bir türlü yasa tasarısı haline gelip de meclis gündemine inemedi.

TÜRK-İŞ bu dönemde tüketim kooperatifleri kurarak tüketicinin korunması gerçekleştirirken, 1985 yılında Eskişehir'de ilk defa yeni bir modeli denemeye karar verdi. Yasa olmamasına karşın, TÜRK-İŞ, Eskişe-

hir Anadolu Üniversitesi ile işbirliğine giderek, TÜRK-İŞ Eskişehir Tüketici Danışma ve Şukayet Bürosunu kurdu. Büronun her ay toplanan ve alınan tüketici şikayetleri konusunda hakem kararı olarak değerlendirmeler de bulunan yönetim kurulunda, Valilik, Belediye, Türk Standartları Enstitüsü, Baro Temsilcisi, Sanayi ve Ticaret Odası Temsilcisi, Esnaf Dernekleri temsilcisi, Emekli Derneği Temsilcisi ve tüketim ve konut kooperatiflerini temsilen katılan temsilcilerden oluşuyordu. Yönetim Kurulu'nun başkanlığını ise Eskişehir Anadolu Üniversitesinden Prof.Dr. Ömer Zühtü Altan yapıyordu. TÜRK-İŞ Eskişehir Tüketici Danışma ve Şikayet Bürosu, yalnızca Eskişehir'den değil, Anadolu'nun birçok ilinden tüketici şikayetleri alarak bunları çözüme kavuşturdu. Bir tükenmez kalemden, bir otomobile kadar değişen tüketici şikayetlerini çözümleyerek yapısının demokratikliği nedeni ile yalnızca Türkiye'nin değil dünyadaki tüketici hareketinin tarihinde önemli bir görev yaptı. TÜRK-İŞ Tüketici Bürosu, ülkemizde ilk defa Merkezi Londra'da olan Uluslararası Tüketici Birlikleri Örgütü'ne üye oldu.

TÜRK-İŞ 1980'li yıllarda ülkemizdeki tüketici hareketinin kitlelerce benimsenmesi ve tüketicilerin örgütlenmesi için eğitim çalışmaları yapmak amacıyla tüketicinin korunması konusunda ülkemizde gerçekten eksikliği hissedilen konularda yayın faaliyetlerini sürdürdü.

Siyasi iktidarlarla yapılan her toplantıda, Tüketicinin Korunması Yasasının takipçiliği yapılarak, bu yasanın neden halen çıkarılmadığı sorgulandı. O yıllarda Genel Başkan olan rahmetli Şevket Yılmaz'a dönemin başbakanı rahmetli Özal, **"tüketici kanunla filan korunmaz, serbest piyasa kuralları içinde tüketici de korunur"** diyerek bu işin nedenini açıklamıştı. Türkiye'de serbest piyasadan anlaşılan çok farklı şeylerdi. Fiyatların denetimsizliği, enflasyon nedeniyle durağan hale gelemeyen fiyatların birbiri ile rekabet etmesi mümkün değildi. Piyasadaki başıboşluğu serbest piyasa olarak adlandıran bazı kesimler, bitişik iki dükkanda bile farklı fiyatlar uygulayarak tüketiciyi kazıklamak için yarış eder hale geldiler. 1960-1990 yılları sendikaların en fazla tüketici boykotları uyguladıkları bir dönem oldu. Hem tüketicinin korunabilmesi, hem de giderek artan fiyatlara dur diyebilmek için sendikalar başta et, ekmek boykotu olmak üzere birçok tüketici boykotuna öncülük ettiler. Dönem, gümrük vergileri nedeniyle, yurt dışından malın getirilemediği, bazı yerli üreticilerin ise bozuk ve kalitesiz malları piyasaya sürerek denedikleri yıllardı. Tekerlek kısmına amortisör konmadığı için gezinen otomatik çamaşır makineleri, sürekli arıza yapan siyah beyaz televizyonlar ve on beş yıl eski teknoloji ile Avrupa otomobil fiyatına yerli otomobillerin satıldığı tüketicinin bir bakıma kobay olarak kullanıldığı yıllardı. Üstelik bu otomobilleri bile sıra beklemeden almak için satıcı bayilere aracın fiyatının yüzde 15-20' si arasında bir ek bedel daha ödenmesi gerekiyordu. Piyasada açık ve gizli tekeller oluşmuş tüketicinin her gün almak zorunda olduğu gıda, temizlik maddelerinin fiyatları üreticiler tarafından tekelci nitelikte saptanmaktaydı.

Tüketiciden şikayet alınmadığı için, sanayi gelişemiyor ve bir müddet sonra Avrupa'ya açılacak olan gümrük kapılarının ekonomik ve siyasi baskılarla açılmaması için çalışılıyor, araştırma ve geliştirme için para harcamıyor, şu yıllarda kurdukları tüketici birimlerini o dönemde kurarak tüketici şikayetlerinin alınması için hiç gayret göstermiyorlardı. Tüketici reklamların etkisi ile satın almayı bilinçsizce sürdürüyor, mallar ve markalar ihtiyaçlar için değil de toplumda sosyal statü sağlamak için alınıyordu.

T.C. Anayasasının 172.maddesi devletin tüketicileri koruyucu aydınlatıcı tedbirler almasını 1983 yılında hükme bağlamasına karşın, siyasi iktidarların bu maddeyi işletecek bir kanunu hazırlamaları 12 yıl sürdü. Yeni yasa tüketicinin sesinin dinlenmesi ile değil de Avrupa Birliğinin zorlaması ile olmuştu. Türkiye, Gümrük Birliği'ne girişte, yanında çeyiz olarak, tüketicinin ve rekabetin korunması gibi iki önemli yasayı çıkartmayı başarmıştı.

TÜRK-İŞ, 1994 yılında taslak çalışmaları başlatılan 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Kanunu'nun en demokratik bir şekilde yapılanması için, Malta'dan, Bolivya'dan tüketici kanunlarını getirterek, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı uzmanlarının çalışmalarına da katkı sağladı. Yüz'den fazla ilgili kuruluşa gönderilen yasa taslağı üzerinde toplumsal bir konsensüs sağlandı. Kanunun amaç maddesinde, ekonominin gereklerine ve kamu yararına uygun olarak tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını koruyucu, aydınlatıcı, eğitici, zararlarını tazmin edici, çevresel tehlikelerden korunmasını sağlayıcı önlemleri almak ve tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini özendirmek ve bu konudaki politikaların oluşturulmasında gönüllü örgütlenmeleri teşvik etmeye ilişkin hususların düzenlenmesi açıklanmıştı.

TÜRK-İŞ, 2.Tüketici Konseyinde, 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un uygulanmasında en başarılı kuruluş seçilmiş, ve dönemin Sanayi ve Ticaret Bakanı Yalım Erez, TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral'e düzenlenen bir törenle ödülünü takdim etmişti. TÜRK-İŞ o dönemde kendi bölge temsilcilikleri kapsamında kendi üyelerini olduğu kadar halkı da korumak için tüketici derneklerini kurmaya ve halka açık tüketici eğitimi seminerleri ile bilinçli tüketici kavramını yaygınlaştırmaya çalışıyordu. Tüketicinin Korunması Mevzuatı adlı kitap, 2 bin adet bastırılarak, kanun ve kanundan sonra geliştirilen yönetmelikleri kapsayan kitap, büyük ilgi gördü.

4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında il ve ilçelerde tüketici sorunlarını çözecek hakem heyetlerinin, her yıl toplanarak tüketici politikalarını belirleyecek olan Tüketici Konseyi'nin ve aldatıcı yanıltıcı reklamları denetleyecek ve cezalandıracak bir reklam kurulunun kurulmasını öngörmüştü. Sivil toplum örgütleri ve meslek kuruluşları ile tüketici derneklerinin katılımı ile oluşturulan kurullar kanunun yayımı tarihiden itibaren süratle kurularak tüketicinin korunması için çalışmaya başladılar.

Kanun'un 17.maddesi gereğince oluşturulan Reklam Kurulu'da bu

örgütlenmelerin başında geliyordu. Ticari Reklam ve ilanlarda uyulması gereken ilkeleri belirlemek, amacıyla kurulan reklam kurulu, ticari Reklam ve ilanların yasalara ve genel ahlaka uygun, dürüst ve doğru olmalarını esasa bağlamıştı. Tüketiciyi aldatıcı, yanıltıcı veya onun tecrübe ve bilgi noksanlıklarını istismar edici, tüketicinin can ve mal güvenliğini tehlikeye düşürücü, şiddet hareketlerini ve suç işlemeyi özendirici, kamu sağlığını bozucu, hastaları yaşlıları, çocukları ve özürlüleri istismar edici reklam ve ilanların yapılamayacağı hükme bağlanmıştı. 17 üyeden oluşan reklam kurulu, 1985 yılından itibaren birçok reklama durdurma, düzeltme, ve çeşitli para cezaları uyguladı. Reklam Kurulu kararları, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bir öneri olarak sunuluyor, Bakan, Reklam Kurulu'nun aldığı kararları onaylayarak yürürlüğe sokuyor ya da hiç bir açıklamada bulunmaksızın Reklam Kurulunun belki de tüketicinin can ve mal güvenliği korumak için vermiş olduğu cezaları uygulamıyordu.

Her yıl toplanan Tüketici Konseylerine katılan delegeler, Reklam Kurulu kararlarının kesin olmasını bakanlık makamının onayına sunulmamasını ve reklam kurulunun aldığı kararlar hakkında tüketicinin bilgilendirilmesi gerektiğini savundular. Çünkü Anayasa tüketicinin aydınlatılmasını istiyordu. 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da tüketicinin bilgilendirilmesini eğitilmesini can ve mal güvenliğinin korunmasını, ekonomik çıkarlarının savunulması görevini Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na yüklemişti. Tüketici böylece dört yıl, Reklam Kurulu'nun vermiş olduğu öneriler doğrultusunda, bakanlık makamının onayladığı reklam cezaları konusunda bilgilendirilmedi. Kendi ekonomik çıkarlarına zarar veren, can ve mal güvenliğini tehlikeye atan birçok reklama konu alan ürünü satın almayı sürdürdü. Tüketici kamunun cezalandırdığı reklam ve ürün konusunda kendisine bilgi verilmediği için belki de Bakanlık tarafından durdurulan bir reklamın kendi üzerindeki satın almayı teşvik eden mesajları nedeni ile bilmeden kalitesiz malları satın almayı sürdürdü.

Ülkemize getirilen ve hakikisine çok benzeyen göz yaşartıcı, bayıltıcı mermi atan tabancaların posta yolu ile gönderilmesi ve 18 yaşından küçük çocukların bunları satın alabilmesini ortaya koyan reklamlarla bu ürünler satılmaya başlandı. Kapalı alanda bayıltmanın garanti olduğu, uzun süre göz yaşartıcı gaz atan bu tabancaları alanlardan bir bölümü münakaşa sırasında bu oyuncak tabancayı çektiklerinde karşısındaki insanda gerçek tabanca bulunduğu için çıkan olaylarda yaralamalara, ölümlere varan olaylar görülmeye başlandı. Bakanlık reklama ceza vermesine karşın bu konuyu bile tüketicilere açıklamaktan çekinmişti. Zayıflatıcı çaylar, fazla terleme yaratarak vücuttun potasyum kaybı nedeniyle kalbin durmasına da yol açacak zayıflatıcı eşofmanlar, aşırı vaatlerle satılan makyaj malzemeleri, gazetelerin promosyon hediyelerinin kalitesizliği, müzik kliplerindeki örtülü reklamlar, yasaya aykırı yapılan sigara reklamları konusunda bakanlık birçok cezayı onaylamasına rağmen bu cezaları kamuoyuna açıklamaktan çekiniyordu. Bakanlık sürekli olarak, bu

reklamlar hakkında tüketicilere bilgi verilmesini isteyen reklam kurulu üyelerine, firmanın bakanlık kararını aldıktan sonra, yürütmeyi durdurmak için dava açtığı ve bu davanın sonuçlanmasına kadar bir açıklama yapmasının yasalara aykırı olduğu görüşünü dile getiriyordu. Oysa geçtiğimiz yıllarda gıda katkı maddeleri tüzüğüne muhalefet eden birçok firma, devletin gazetelere verdiği resmi ilanlarla açıklanmıştı. Son dönemlerde yapılan özelleştirme ihaleleri bile şeffaflık adına basının önünde yapılıyor, bakanlığın tasarrufu kamu oyuna rahatlıkla açıklanıyordu. Bakanlığın tasarrufu olarak, yargı yolu açık olmak üzere reklam kurulu kararlarının halka açıklanmasını ise bakanlık onaylamak istememişti.

Bu gidişe dur demek için Reklam Kurulu'nun bir üyesi (TÜRK-İŞ), tüketicinin can ve mal güvenliğini ilgilendiren konuları tüketicinin bilme hakkı olduğunu öne sürerek, Reklam Kurulu üyelerinin de bir bölümünün onayını alarak gazetelerin tüketici köşelerine bilgi vermeyi sürdürdü. Başta Sanayi ve Ticaret Bakanlığı olmak üzere, birçok kişi ve kuruluş bu durumdan rahatsız olmasına rağmen, tüketici biraz da olsa bilgilendi. Reklam Kurulu üyelerinin bir bölümü, reklamları incelemek yükümlülüğünü kendilerine bir görev kabul ederek, Kurula şikayetleri getirmeye başladılar. Beş üyesinin imzaladığı reklamlar Kurul gündemine alınarak, birçok reklamın durdurulması ve cezalandırılması sağlanmaya çalışıldı. Reklam Kurulu giderek bir uzmanlık kurumuna dönüştü. Katılan üyeler reklamın kanunun hangi maddesine ve yönetmeliğin hangi maddesine uymadığını kısa sürede tespit edecek bir bilgi birikimine ulaşarak, kurulun birçok reklamı kısa sürede inceleyerek kararların ivedilikle alınmasını sağladılar. Firmalardan, reklam ajanslarından, mecralardan alınan savunmalar ile üniversitelerin, meslek kuruluşlarının bilimsel raporları dikkatlice incelenerek reklamın 16.maddeye aykırılığı veya aykırı olmadığı tespit edildi. Ancak kurulun bu kadar titiz çalışmasına karşın verilen cezaların yüzde 40'ı çeşitli politik, siyasi nedenlerden ötürü bakanlık makamlarınca onaylanmadı.

4.Tüketici Konseyinde aldatıcı reklamlar konulu bir tebliğ sunan, reklamcıların oluşturduğu Reklam Özdenetim Kurulu Başkanı Çetin Ziylan tebliğinde aynen şöyle diyor:

"Reklam Kurulu'nun 4 yıllık çalışmaları incelendiğinde, kurul 125 tane ticari ilan ve reklama ceza vermiş, bunların 61 tanesi bakan tarafından uygulanmamıştır. Bakanlık yaklaşık olarak reklam kurulunun verdiği cezaların yüzde 60'ını onaylamıştır."

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Reklam Kurulu'nun çalışmalarının şeklini değiştirmek, bazı üyelerin görevden alınmasını sağlamak amacıyla, 5 Şubat 2000 tarihinde 23955 Sayılı Resmi Gazete'de Reklam Kurulu Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliği yayınladı. On yedi üyenin Reklam Kuruluna katılma şekli 4077 Sayılı Kanunun 17.maddesinde yer alan hükümlerle düzenlenmişti. Yeni yönetmelik ise bu katılma şekline kuruluştan kuruluşa veya kişiden kişiye değişik bir şekilde uygulama yolunu seçmişti.

Kanun ile yeni yönetmelik arasındaki önemli farklar şu şekilde idi:

Kanun - TRT Kurumunca görevlendirilecek bir üye

Yönetmelik - TRT Kurumunca görevlendirilecek reklam denetimde uzmanlığı olan üye,

(TRT'nin Reklam Kurulu'na göndereceği üyesinin, reklam denetiminde uzman olup olmadığına karar vermesi çok mu zordur?)

Kanun - Türkiye Barolar Birliği'nin görevlendireceği bir üye

Yönetmelik - Türkiye Barolar Birliği'nin görevlendireceği Barolar Birliği Yönetim Kurulundan bir üye,

Kanun - Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin görevlendireceği bir üye

Yönetmelik - Aynen

Kanun - Ankara, İstanbul, ve İzmir Gazeteciler Cemiyetlerinin kendi aralarından seçeceği bir üye,

Yönetmelik - Bir yönetim kurulu üyesi

Kanun - Reklamcılar Derneklerinin veya varsa üst kuruluşlarının seçeceği bir üye

Yönetmelik - Yönetim Kurulu üyesi

Kanun - Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nin görevlendireceği bir üye

Yönetmelik - Aynen

Kanun - Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonun görevlendireceği bir üye

Yönetmelik - Aynen

Kanun - Mühendis Odaları Birliğinden bir üye

Yönetmelik - Yönetim Kurulu Üyesi

Kanun - İşçi Sendikaları Konfederasyonlarından iki üye

Yönetmelik - Seçimle gelmiş yöneticilerinden iki üye..

Birbirine amaç olarak çok benzeyen ve çoğu kez de birçok platformda birlikte hak, hukuk mücadelesi veren kuruluşlar arasında yapılan bu ayrımcılık dikkat çekicidir. Birinden görevlendirme şartı aynen korunurken, bir diğerinden seçimle gelmiş yönetici üye istemenin mantığı var mıdır? Bir kaç üyenin görevine son verilerek, aldatıcı reklamlar konusunda bakanlığın yükünün hafifletilmesi amaç olarak gözetilmiş olabilir mi.?

3. Tüketici Konseyi, bu yönetmelik gereğince, tüketici dernekleri temsilcisi olarak Tüketici Hakları Derneği Genel Başkanı Turhan Çakar'ı seçmiş olmasına karşın (Turhan Çakar, o dönemde bakanlık APK dairesinde çalışmaktaydı ve konsey üyelerinin tamamı bunu biliyorlardı) yeni yönetmelik 3. Tüketici Konseyinin kararını hiçe sayarak tüketici dernekleri temsilcisini de görevden almıştı. TÇ, 4.Tüketici Konseyinde yeniden bu göreve seçildi. Reklam Kurulunda birçok üye bu yönetmelik hükümlerinin durdurulması için Danıştay'a dava açtılar. TÜRK-İŞ, ise

taraflı ve kuruluşlar arasında eşitliği bozan bu yönetmeliğin yasaya aykırı olduğunu, tüketicinin korunması ve reklam denetiminin bir uzmanlık alanı olduğunu Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bir yazı ile bildirdi.

Reklam Kurulu ile ilgili bu değişiklik, Hürriyet, Sabah, Zaman, Finansal Forum gibi gazetelerin tüketici köşelerinde eleştirilmesine karşın, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Reklam Kurulu Yönetmeliğinin neden bu şekilde değiştirildiğine dair bir açıklama yapmadı.

İşte Reklam Kurulu'nun çalışmaları böyle. Gayet iyi niyetlerle oluşturulan kurul, hiçbir zaman kendi başına bir karar alma organı olamadı. Almış olduğu kararların yüzde 40'ı bakanlık tarafından onaylanmadı. Reklam Kurulu'nun almış olduğu kararlar konusunda tüketici bilgilendirilmedi. Tüm bu olumsuzluklara rağmen reklam kurulu birçok alanda terbiye edici bir işlevi başarı ile sürdürmektedir.

İngiltere'de, Almanya'da, İtalya'da, İspanya'da, Meksika'da tüketici derneklerinin çıkardıkları bültenler incelendiğinde aldatıcı reklamlar konusunda tüketiciye rahatlıkla bilgi verildiği görülmektedir. Ancak Türk tüketicisinin bu konuda şanslı olduğu söylenemez. **"Evet sizi aldatan reklamları tespit ettik, bunları durdurduk ve para cezası verdik ama bu reklamlara konu olan ve sizin can ve mal güvenliğinizi tehlikeye atan, ekonomik çıkarlarınızı zarara uğratan malları size açıklayamıyoruz** " diyebilen bir bürokratik zihniyet olabilir mi? Açılacak davalar ortalama bir-üç yıl arasında bittiğinde bunların açıklanmasının bir değeri kalacak mıdır? Atı alan Üsküdar'ı geçecek, tüketicinin can ve mal güvenliği tehlikeye girecek ve dolandırılacak. Bu uygulama ile Anayasa'nın 172.maddesindeki hüküm gereğince devletin tüketiciyi koruyucu tedbirleri alması ve tüketicileri aydınlatması ilkesi yan yana konulduğunda ortaya çıkan durum nasıl izah edilecek.

Ülkemizdeki kurullardan en sancılı olanları 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun gereğince kurulanlardır. Tüketici Konseylerinin 4 yıl boyunca almış olduğu birçok karar uygulanmadı. İl ve İlçelerde kurulan hakem heyetlerinin almış olduğu tüketiciyi koruyan birçok önemli kararı, firmalar uygulamamaktadırlar. Reklam Kurulu ise, Bakanlık onayına bağlı olarak çalışan, aldığı kararlar hakkında tüketiciyi bilgilendiremeyen bir kurul olarak yeniden yapılandırmaya çalışılmaktadır.

Kurullara giden kararların ardında acaba neler yatıyor. Amaç gerçekten kurula yetki vermek mi yoksa, Avrupa Birliği'ne çeyiz olarak hazırlanan bir yasa nedeniyle zevahiri kurtarmak mıdır?

Demokratikleşme görüntüsü altında kurulan kurullar yetkisiz olduktan, nihai kararı hür ve serbest kararları ile alamadıktan, aldıkları kararları halka açıklayamadıktan sonra anti demokratik görüntüleri işin altını biraz kazıyınca mutlaka sırıtacaktır.

AVRUPA BİRLİĞİ, ÇALIŞANLAR VE SÖMÜRGECİLİK

Yıldırım KOÇ
TÜRK-İŞ Başdanışmanı

Helsinki zirvesinde Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin aday üyeliğine kabul edilmesinin ardından, bu gelişmenin çalışanlar açısından ne gibi sonuçlarının olacağı konusunda yoğun tartışmalar başladı.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği biraz uzun bir zaman alacağa benzemektedir. Ayrıca, Türkiye'nin sorunlarının çözümü Avrupa'dan gelmeyecektir. Sorunlarımızın çözümünün yolu, Türkiye'nin ve ülkemizde işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin daha da güçlenmesinden geçmektedir. Sorunlarımızın çözümünü, binlerce yıllık kültür mirasımızla, son derece dinamik yapımızla, genç nüfusumuzla, üretken beyinlerimizle ve örgütlü gücümüzle biz bulacağız ve biz yaratacağız. Sorunlarımızın çözümü için Avrupa Birliği'ne üyelikten medet ummak yanlıştır.

Bu konu, çalışma yaşamı açısından da önemlidir. Türkiye'de çalışma yaşamına ilişkin sorunlarımızın çözümünü öncelikle bizim örgütlü gücümüz ve çabalarımız sağlayacaktır. Avrupa Birliği'nin veya daha da önemlisi, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün bu süreçteki etkisi, belirleyici olmaktan uzaktır.

Ancak Avrupa Birliği'ne adaylık sürecinin çalışma yaşamındaki sorunların çözümüne etkisi daha da önemsizdir. Bu konuda önemli bir bilgi eksikliği söz konusudur. Avrupa Birliği'ne ilişkin ciddi yanlışlıklar yapılmaktadır.

Bakış Gazetesi'nin 20 Aralık 1999 günlü sayısında şu değerlendirme yer alı-yordu:

"Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olacak aday ülkeler arasına alınmasının yol açtığı yükümlülükler birçok kesim gibi emek hareketine de önemli etkileri olacak. Bunun olumsuz yönleri olacağı gibi olumlu yönleri de var. Özellikle de örgütlenme ve toplu sözleşme açısından, ILO kararlarını uygulamakta yavaş davranan Türkiye'nin, altına imza attığı Avrupa Sözleşmesi'nin 11. maddesi ile Avrupa Sosyal Şartı sendikal hareketi olumlu yönden etkileyeceklerin başında geliyor. Türkiye'nin çekince koyduğu 5. ve 6. madde hemen öne çıkıyor."

Avrupa Birliği'ne aday üye statüsüne geçirilmek, Türkiye'de yolsuzlukların bir parça azalmasına ve kapitalizmin mantığına göre biraz daha "rasyonel" bir işleyişe geçilmesine katkıda bulunacaktır. Ancak sendikal hak ve özgürlükler açısından en ufak bir olumluluktan söz edilemez.

Bakış Gazetesi'nde adı geçen belgeler, Avrupa Birliği'nin değil, Türkiye'nin 50 yıldır

üyesi bulunduğu Avrupa Konseyi'nindir. Avrupa Konseyi'nin 1950 yılında kabul ettiği İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Konusundaki Avrupa Sözleşmesi (Madde 11) ve 1961 yılında kabul ettiği Avrupa Sosyal Şartı (İkinci Bölüm, M. 5 ve 6) Avrupa Birliği açısından bağlayıcı metinler değildir.

Bu yanlışlık, Avrupa kurumlarını yeterince bilmemekten kaynaklanmaktadır. Avrupa Konseyi (Council of Europe), Türkiye'nin zaten üyesi bulunduğu bir örgüttür. Bakış Gazetesi'nin gönderme yaptığı metinler, bu örgütündür.

Avrupa Birliği'nin "Konsey" adıyla bir organı vardır. Bu organa bazan Bakanlar Konseyi veya Avrupa Birliği Konseyi ("Council of the European Union) adı verilmektedir. Bu organ, her ülkenin dışişleri bakanları veya ele alınacak konuyla ilgili bakanlarından oluşur. Avrupa Birliği'nin yasama organıdır. Avrupa Birliği ülkeleri için bağlayıcı olan Yönetmelikler ("Regulation") ve Yönergeler ("Directives") bu organ tarafından kabul edilir.

Avrupa Birliği'nin bir de 1974 yılından beri işleyen Avrupa Konseyi ("European Council") adıyla bir başka organı vardır. İngilizceleri farklı olmasına karşın, Türkçelerinin aynı olması, bu **organın**, Türkiye'nin de üyesi bulunduğu **örgüt** ("Council of Europe") ile karışmasına neden olmaktadır. Avrupa Birliği'ne üye devletlerin devlet ve hükümet başkanları ve diğer bazı temsilcileri ile, Avrupa Birliği'nin yürütme organı durumundaki Avrupa Komisyonu Başkanı altı ayda bir biraraya gelir ve bu zirve toplantılarında genel bazı politikaları belirler ("Avrupa Konseyi" "European Council"). *Avrupa Birliği'nin bir organı olan Avrupa Konseyi* ("European Council") ile *ayrı bir örgüt olan Avrupa Konseyi* ("Council of Europe") arasında hiçbir ilişki yoktur.

Avrupa Toplulukları Antlaşmasının 137(6). maddesi, Avrupa Birliği Konseyi'nin sendikalaşma hakkı veya grev hakkı konusunda yönergeler çıkarmasını engellemektedir. 9 Aralık 1989 tarihinde Avrupa Birliği Konseyi tarafından onaylanan ve Avrupa Konseyi'nin ("Council of Europe") Avrupa Sosyal Şartı'ndan (1961) tamamiyle farklı olan Avrupa Topluluğu Sosyal Şartı ise Türkiye'nin onayladığı ILO Sözleşmelerinde yer alandan çok daha geri haklar içermektedir. Bu belgenin hayata geçirilmesi için Avrupa Komisyonu 29.11.1989 tarihinde bir eylem programı kabul etmiştir. Ancak AT Sosyal Şartı da, bu eylem programı da hukuki bağlayıcılığı olmayan niyet açıklaması niteliğindedir.

Avrupa Birliği ülkelerinde ücretler, iş güvencesi, sosyal güvenlik, sendikalaşma, toplu pazarlık ve grev gibi alanlardaki ileri haklar, Avrupa Birliği müktesebatından değil, ilgili ülkelerin ulusal mevzuatlarından kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylık süreci ile uyum sağlaması gereken Avrupa Birliği müktesebatında işçi hakları açısından yalnızca kadın-erkek eşitliği, işçi sağlığı ve iş güvenliği ve danışma organı niteliğindeki işletme konseylerine ilişkin düzenlemeler vardır. Ayrıca, süresi belirli hizmet akitleri, anne-baba izni ve kısmi süreli çalışma konusunda yönergeler çıkarılmıştır.

Avrupa Birliği ile ilişkilerde Türkiye'nin belirli eksikliklerinin olduğu kesindir. Ancak bu eksiklikler, Avrupa Birliği ile ilişkilerde ve görüşmelerde bir aşağılık kompleksine kapılınmasına da yol açmamalıdır. Ülkemizdeki bazı kurumların, Avrupa Komisyonu temsilcileriyle ilişkilerinde bir "ast-üst" ilişkisini kabullendikleri gözlenmektedir. Avrupa Birliği'nin çeşitli organlarının temsilcileri ve özellikle Almanlar arasında böyle bir ilişki yaratma çabası içinde olanlar da vardır. Ülkeler arasında böyle bir ilişkiyi kabullenmek, 1919'un mandacı mantığıdır. Özellikle Avrupa Komisyonu'na Avrupalıların işine yarayacak projeler sunarak onlardan para koparmaya çalışan girişimler, 1919-1922

döneminde İstanbul'da kurulan bazı dernekleri akla getirmektedir. Bereket, Avrupa Birliği ile ilişkilerde ulusal onurumuzu kollayan ve eksikliklerimizi Avrupalılara yaranmak için değil, kendi halkımız ona layık olduğu için gidermeye çalışanlar da vardır.

Avrupa Birliği temsilcilerinin kurmaya çalıştığı ast-üst ilişkilerinin bazı aday ülkelerde kabullenildiğini görmekteyiz. Aday ülkelerden sendikacı veya uzmanlarla birlikte katıldığımız toplantılarda Türkiye'den gelenler dışındakiler genellikle son derece "uyumlu" gözükmekte, Avrupa Sendikalar Konfederasyonu tarafından önerilen programlara ve düzenlemelere uymakla yetinmektedir. Türkiye'den gelenler ise nedense genellikle "uyumsuz"luk yapmakta, önerilenleri sorgulamaktadır. Bunu son olarak 2000 yılı Ocak ayı içinde Budapeşte'de Balkan ülkelerinin sendikalarının temsilcilerinin katıldığı bir toplantıda izledim ve yaşadım. Toplantı aralarından birinde Macar sendikalarının temsilcisiyle konuşuyordum. Macaristan 150 yıl kadar Osmanlı egemenliği altında kalmış bir ülkedir. Macar arkadaşı, Avrupa Birliği'nin Balkanlar politikası konusunda uyardım ve "oyuna gelmeyelim, bizi ikinci sınıf vatandaş yapmak istiyorlar" dedim. Macar arkadaş son derece sakin bir biçimde, "olsun; üçüncü sınıf olmaktansa ikinci sınıf olurum" diye yanıt verdi. Ben, "ama ulusal egemenliğiniz elinizden gidecek" dedim. "Küreselleşen dünyada ulusal egemenlik mi kaldı" diye bir yanıt aldım. Ben de bunun üzerine bir parça sinirlenerek, "Anadolu Türkleri bugüne kadar bir başka devletin boyunduruğu altına girmedi; bu olaylara yaklaşımımızdaki fark herhalde buradan kaynaklanıyor" dedim ve tartışmayı kestim.

Sonra bu konuyu epey düşündüm ve başka arkadaşlarla tartıştım. İşveren kesiminin bir temsilcisi kendi toplantılarında diğer ülke temsilcileriyle ve Almanlarla aynı sorunu yaşadıklarını anlattı. Bir demokratik kitle örgütü temsilcisi de benzer gözlemlerini dile getirdi. Her ikisi de diğer ülke temsilcilerinin "boyuneğici uyumlu" davranışlarından rahatsız olduklarını ve kendilerinin tepki gösterdiklerini belirtti.

Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'nden kopması Batılıların desteğiyle oldu. Yunanistan devleti kurulunca başına bir Bavyeralı prensi atadılar.

Sofya'nın merkezinde ünlü bir kilise vardır. Kilisenin girişinde şöyle bir yazı yer alır: "Bu kilise, 1876 yılında Bulgaristan'ı Osmanlı boyunduruğundan kurtarırken ölen Rus askerlerin anısına Sofya halkının katkılarıyla yapılmıştır."

Şurası çok açık ki, Osmanlı Devleti'nin toprakları üzerindeki çok sayıda devlet içinde, bağımsızlığını kazanma biçimi açısından Türkiye Cumhuriyeti özel bir yere sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti, emperyalizme karşı bağımsızlığını bir ulusal kurtuluş savaşıyla kazandı. Gerçekten bağımsızlıkçı bir gelenek yarattı. Türkiye'nin zor günlerinde yalnızca Sovyetler Birliği'nden altın ve silah biçiminde sınırlı bir yardım alındı.

Bugün Avrupa Birliği'ne aday ülkelerin bazı temsilcilerinin Avrupa Birliği temsilcileri karşısındaki tavrını gördükçe, acaba diyorum, halkların geçmişleri insanların bugününü bu kadar çok mu belirliyor?

Anadolu insanının galiba genlerine işlemiş bir bağımsızlık tutkusu var. Bu bağımsızlık tutkusu, Avrupa Birliği ile ilişkilerde de egemen olmalı, çeşitli yumuşak görünümler altında bu ülkeyi sömürgeleştirecek girişimler karşısında uyanık olunmalıdır.

"DEMİRYOLLARIMIZLA İLGİLİ OLARAK MİLLETVEKİLLERİNE AÇIK MEKTUP"

DEMİRYOL-İŞ SENDİKASI
Merkez Yönetim Kurulu

Bu mektupla, ülkemizin ekonomisine son derece büyük katkıda bulunacağına inanarak yıllardır yetkililere sunduğumuz demiryolları ile ilgili projelerin dikkate alınmadığını görmenin üzüntüsü nedeniyle, sizleri rahatsız etme ihtiyacını duyduk.

Her ne kadar 30 Kasım 1999 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda İstanbul Milletvekili Sayın Perihan Yılmaz büyük bir vukuf ile konuyu dile getirmişse de, milletvekillerimizin yoğun çalışmaları nedeniyle günün geç saatlerinde az sayıda bulunduğu bir birleşimde bu konuşmanın yapılmış olmasını şanssızlık olarak değerlendirmekteyiz.

Atatürk, daha 1923 yılında İzmir'de topladığı İktisat Kongresi'nde demiryollarının önemini belirtmiş, ilk trenle gittiği Malatya'da yaptığı konuşmada da "Türkiye Hükümetinin tesbit ettiği projeler dahilinde muayyen zamanlar zarfında vatanın bütün mıntıkaları çelik raylarla birbirine bağlanacaktır. Demiryolları bir memleketin tüfekten, toptan daha mühim bir emniyet silahıdır" diyerek bu görüşünü tekrarlamıştır.

Kapitülasyonların kaldırılması ve yabancı şirketlerden devralınması ile demiryollarının uzunluğu 3.714 kilometre iken, 1923-1950 yılları arasında Atatürk'ün gösterdiği hedef çerçevesinde buna 3.780 kilometre demiryolu eklenmiş; maalesef uluslararası otomotiv sanayiinin başlarda, daha sonra da ulusal otomotiv sanayiinin dayatmaları, uluslararası petrol ve petrokimya ve müteahhitlik şirketlerinin çabaları sonucu, bu konu adeta dışlanmış, 1950 ile 2000 yılı arasında, yarım asırda ancak 1.117 kilometre demiryolu yapılmıştır.

Bunun sonucu olarak 1950'lerde demiryollarının yolcu taşımacılığındaki payı yüzde 42, yük taşımacılığında ise yüzde 78 iken, günümüzde bu oranlar yüzde 3,5 ile yüzde 7'ye düşmüştür.

Kent içi ve kentler arasındaki ulaşımda da yolcu taşımacılığının yüzde 95'i, yük

taşımacılığının yüzde 92'si karayoluyla yapılmaktadır.

Satırbaşları halinde demiryollarının önemini sıralayarak, ekonomik açıdan önümüzde duran büyük fırsatı da arz etmek istiyoruz.

- Trafik kazalarında yılda 10 bin insanımız ölmektedir. 1995 verilerine göre mal mülk hasarı 128 milyon dolardır.

- Verimli topraklarımız heba edilmekte, platform genişliği 13.7 metre olan çift hatlı bir demiryolu, 37.5 metre genişliğinde otoyola eşdeğerdir.

- Çevre kirliliği vardır. Demiryollarının hava kirliliğinde payı yüzde 5 iken, karayollarının yüzde 85'dir.

- Enerji israfı vardır. Demiryollarında birim 1 kabul edildiğinde, otoyollarında tüketilen enerji üç kat, havayollarında 5.2 kattır.

- Altyapı maliyetine bakıldığında, çift hat + sinyalli + elektrikli demiryolunun 1 kilometresinin maliyeti 1.356.873 dolar, engebeli arazide 2.961.117 dolar, çok engebeli arazide 4.241.824 dolar iken, bir kilometrelik otoyolun maliyeti düz arazide 6 milyon, engebeli arazide 12 milyon dolardır.

- Çelik ray ve tekerlek bakımından dışa bağımlılık vardır. Bunun dışında tüm girdiler ulusal sanayimiz ve kaynaklarımızca karşılanmaktadır.

- Silahlı Kuvvetlerimiz açısından, gerekli ağır malzemenin taşınması için demiryolu ağının genişletilmesi son derece önem taşımaktadır.

Görüldüğü gibi; ulusal sorunlarımızın pekçoğunun çözümünde alternatif rol oynayan demiryolları, gereken önem verilmediği, teknolojik ve modern yapılanmaya gidilmediği için bugün elden çıkarılmak istenen bir konuma dönüştürülmüştür.

Oysa Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerin büyük bir dayanışmaya dönüşmesi göz önünde bulundurulduğunda, bu Cumhuriyetler ile Avrupa arasında bir köprü görevi üstlenmemiz, bir başka deyimle yeni bir İpek Yolu kurulması ülke ekonomisine tasavvur edilemeyecek ölçüde katkı sağlayacaktır.

Bu ipek Yolu İran üzerinden diğer Asya ülkeleri için de geçerlidir.

Çukurova bölgesinde gelişen sanayi ve bunun paralelinde meydana gelen yük ve yolcu potansiyelindeki artışı ve GAP projesi nedeniyle oluşacak potansiyelin karşılanabilmesi için, bu bölgenin başta limanlar olmak üzere belli merkezlere demiryolu ağı ile bağlanması yolundaki proje, ihmal sonucu hala hayata geçirilememiştir.

Bunun yanısıra, ülkemizdeki demiryollarımızın bin kilometrekare yüzölçümüne ve milyon nüfusa düşen hat uzunluğu, Avrupa ülkelerindeki hat uzunluklarına göre çok düşük bulunmaktadır.

Ne yazık ki; TCDD Genel Müdürü Sayın Hasan Mollaoğulları, sürekli yanıltıcı demeçler vererek, adeta Hükümetin özelleştirme politikasının bu sektördeki sözcülüğüne soyunmuştur.

Sayın Mollaoğulları, "Mektepler olmasa şu maarif ne güzel idare edilir" anlayışının günümüzdeki uzantısını sergilemektedir.

İddialar tümüyle geçersizdir. Öncelikle bir Genel Müdürün, başında bulunduğu kuruluşun modernleşmesi, etkinliğinin arttırılması, halkın ilgisinin çekilebilmesi yolunda yapacağı çalışmalar yerine, kendi kuruluşunu sürekli karalama yolunu seçmesini üzüntüyle karşılamaktayız.

Sayın Genel müdür, 45 bin elemanın yarısının çıkarılması gerektiğini söylemektedir. Oysa; 1 kilometre demiryoluna düşen personel sayısı, Belçika'da 10.46, Almanya'da 6.59, Hollanda'da 9.08, Avusturya'da 9.88, Fransa'da 4.85 iken ülkemizde 3.63'tür. Görüldüğü gibi, bu beş Avrupa ülkesinin ortalaması 8.17 iken demiryollarımızdaki 3.63 rakamı çok düşük kalmaktadır. Kaldı ki; bu ülkelerde uygulanan ileri teknoloji bu farklılığı daha da çarpıcı hale getirmektedir.

Demiryollarımızın altyapısı ile çeken ve çekilen araçlarının standartları çok düşüktür. Hükümetlerin modernleşme yolunda yatırımlara önem vermemesi, yolcu ve yük taşımacılığındaki bugünkü acı durumun başlıca nedenidir.

Beş Yıllık Kalkınma Planlarının demiryolları için öngördüğü hedeflere hiçbir zaman yaklaşılamamıştır. 1983-1993 yıllarını kapsayan Ulaştırma Ana Planı da durumu değiştirmemiştir. Oysa; demiryollarımız, diğer sektörlerden daha çok kararlılıkla uygulanan bir planın desteğine muhtaçtır.

Sendikamız, konunun önemi nedeniyle, üniversite öğretim üyeleriyle birlikte hazırlayarak ekte sunduğumuz "Demiryollarının Modernizasyonu" adlı kitabı, daha önce de başta Sayın cumhurbaşkanımız olmak üzere ilgili kuruluşlara göndermiştir.

İnceleme zahmetinde bulunduğunuz takdirde, bu mektubumuzda yer alan konuların detaylarını ve zamanınızı almamak için değinmediğimiz önemli önerileri görmüş olacaksınız.

Bilgilerinize saygı ile sunarız."

(DEMİRYOL-İŞ, Sendikal ve kültürel aylık Dergi. Ocak 2000.)

DEMİRYOLLARIMIZIN GELİŞTİRİLMESİ VE HAKLARIMIZ İÇİN YÜRÜYORUZ

BTS
BİRLEŞİK TAŞIMACILIK ÇALIŞANLARI SENDİKASI
Genel Merkez
Yönetim Kurulu

Ülkemiz ulaşım sorununun çözümünde anahtar role sahip demiryollarımızın geliştirilmesinin gerekliliği yönünde kamuoyu oluşturmak ve yetkililerin dikkatini konuya çekmek, demiryollarımızın ve demiryolu çalışanlarının sorunlarını kamuoyuna ve yetkililere duyurmak amacı ile sendikamız 22-29 Mart 2000 tarihleri arasında 9 noktadan Ankara'ya bir "demiryolu yürüyüşü" düzenleyecektir. Yürüyüşe, Genel Merkez ve Şube Yöneticilerimiz katılacaktır. Yürüyüşümüz; yürüyüşün son günü olan 29 Mart 2000'de TCDD Genel Müdürlüğü önünde yapılacak olan bir basın açıklamasından sonra TCDD Genel Müdürü ve Ulaştırma Bakanı ile yapılacak görüşmeyle son bulacaktır.

Hemen her gün katliam gibi trafik kazalarını, televizyon ekranlarında görmekte, gazetelerde okumaktayız. Sadece geçtiğimiz Kurban Bayramı tatili süresince meydana gelen trafik kazalarında 200'e yakın insanımız kaza anında yaşamını kaybetti, yüzlercesi yaralandı. Hemen her ailede bir trafik kazası mağduru vardır. Meydana gelen çok ölümlü kazalar sonucunda yetkililer yaptıkları açıklamalarda kazalardan sürücüleri sorumlu tutarak kazaların esas nedenini gizlemeye çalışmaktadırlar. Trafik kazalarının bu kadar çok olmasına kaynaklık eden esas nedenin ülkemizdeki çarpık ulaşım sistemi olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Ülke içi yük taşımacılığının %90'ının, yolcu taşımacılığının %95'inin karayolu ile yapıldığı bir ortamda bu kadar kazanın olmasından daha doğal ne olabilir ki?

Ülkemizde ulaşım sisteminin karayolu ağırlıklı olması sadece yoğun trafik kazalarının meydana gelmesine neden olmamakta; aynı zamanda ülke ekonomisine ağır kayıplar vermekte, doğayı tahrip etmektedir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede ulaştırma sistemleri arasında bir denge kurulmuştur. Oysa ülkemizde bu denge karayolu lehine bozulmuştur. Bu durum demiryollarımızın geri kalmasına, sürekli zarar eden bir kuruluş haline gelmesine neden olmuştur.

Ülkemizde ulaşım sorununun çözülebilmesi, ulaşım sistemleri arasında bir denge kurulması ile olanaklıdır. Bunun için de demiryollarına yatırım yapılarak modernleştirilmesi ve yeni hatlar yapılması gerekmektedir. Demiryollarımızın geliştirilmesi; ülkemizin kıt kaynaklarının verimli kullanılmasını modern, hızlı, güvenli ve kamusal bir ulaşım sistemi oluşmasını sağlayacaktır.

Demiryollarımız Yeniden Yapılanma Adı Altında Tasfiye Edilmeye Çalışılıyor

Demiryollarımızın geliştirilmesi gerekliliği herkes tarafından ifade ediliyor olmasına rağmen bırakınız demiryollarının geliştirilmesini tam tersine var olan da yok edilmeye çalışılmaktadır.

1995 yılında Dünya Bankası tarafından bir Amerikan danışmanlık firmasına hazırlatılan TCDD'nin yeniden yapılanması projesi, TCDD'nin büyük oranda tasfiyesini ve demiryolu taşımacılığının kamu hizmeti olmaktan çıkartılarak tamemen ticari kaygılarla işletilen bir kurum haline gelmesini öngörmektedir. Buna göre toplumsal yarar gözetilmeden sadece kar-zarar mantığı ile hareket edilerek, kar getirmeyen istasyonlar kapatılmakta, bazı hatların sökülmesi programlanmakta, bazı trenler seferden kaldırılmaktadır. Entegre bir taşımacılık sistemi olan demiryolu taşımacılığının tamamlayıcı bazı birimleri esas faaliyet değil diye tasfiye edilmektedir. Demiryolu Meslek Lisesi'nin kapatılması, Sivas Demiryolu Hastanesi'nin kapatılmas,ı yol atölyelerinin tasfiye edilmesi, şimdiye kadar yapılan uygulamalara birkaç örnektir.

Dünya Bankası'nın hazırlattığı rapor TCDD'nin parçalanarak özelleştirilmesini öngörmektedir. Böylece demiryollarının iyileştirileceği, daha iyi hizmet verileceği iddia edilmektedir. Oysa yeniden yapılanma çalışmalarının yapıldığı bazı ülkelerin demiryollarında iddiaların aksine sonuçlar ortaya çıkmıştır. Örneğin; İngiliz demiryolları yeniden yapılanma adı altında parçalanıp özelleştirildikten sonra hizmet kalitesi düşmüş, trafik güvenliği azalmış, fiyatlar artmış; bunun karşısında devletin desteği artmıştır. Yine Yeni Zellanda ve bazı Latin Amerika ülkeleri demiryollarında yapılan yeniden yapılanma çalışmaları bu demiryollarının büyük oranda tasfiyesine neden olmuştur.

Ülke taşımacılığında etkin rol oynamayan, teknoloji ve işletmecilik açısından oldukça geri kalmış demiryollarımızda da bu proje tamamen uygulandığında demiryollarımızın büyük oranda tasfiye edileceği açıktır.

Diğer yandan demiryolu çalışanları da ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Yeterli personel istihdam edilmeyerek var olan personelin aşırı çalıştırılması, farklı özellikler taşıyan birkaç görevin bir kişiye yaptırılması, giyim ücretsiz seyahat, yemek vb. bazı özlük haklarının gaspedilmesi, aşırı baskı ve cezalandırma, siyasi kadrolaşma ve partizanca ayrımcılık çalışanların karşı karşıya kaldığı önemli sorunlardan bazılardır.

Sendikamız BTS; yukarıda belirtilenler ışığında kamuoyunu aydınlatmak ve bilinçlendirmek, demiryollarımızın geliştirilmesi, çalışanlarının sorunlarının çözüme kavuşması, sendikamızın taraf kabul edilmesi amacıyla "Demiryollarımızın Geliştirilmesi ve Haklarımız İçin Yürüyoruz" adı altında demiryolu yürüyüşü yapmaktadır.

Yürüyüşümüz, 22 Mart 2000 tarihinde Kapıkule (Edirne), Kars, Van, Kurtalan Gaziantep, Ödemiş (İzmir), Bandırma, Samsun ve Zonguldak garlarından başlayacak, 29 Mart 2000'de TCDD Genel Müdürlüğü önünde saat 12.30'da yapılacak olan bir basın açıklamasından sonra TCDD Genel Müdürü ve Ulaştırma Bakanı ile yapılacak görüşmeyle son bulacaktır.

"Trafik kazalarına kurban verilmesin" diyen, ülkesini, doğayı, çevreyi seven; çağdaş ve kamusal bir demiryolu isteyen tüm halkımızın bu barışçıl ve demokratik etkinliğimize destek vermesini diliyoruz.

TARIM REFORMU KONUSUNDA BİR DEĞERLENDİRME

Bedrettin KAYKAÇ
TARIM-İŞ Sendikası
Genel Başkan

Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Recep Önal ve Merkez Bankası Başkanı Gazi Erçel'in imzalarıyla 9 Aralık 1999 günü IMF'ye sunulan Niyet Mektubu çerçevesinde 22 Aralık günü yürürlüğe giren "Stand-by Düzenlemesi", enflasyondan ücretlere, faiz oranlarından özelleştirmeye, vergilerden tarıma kadar pekçok konuda izlenecek politikaların doğrultusunu belirlemektedir. Üç yıllık bir dönemi kapsayan bu düzenlemeyle belki enflasyon düşürülecek; ancak Türkiye, dışa daha fazla bağımlı, ücretli kesimleri daha yoksul, işsizi daha fazla, sosyal koruma önlemleri daha zayıf bir ülke haline gelecektir.

IMF Anlaşmasında Hedefler

IMF ile yapılan anlaşmanın tarım politikalarıyla ilgili bölümünde şunlar öngörülmektedir:

- Mevcut destekleme politikalarına aşamalı olarak son verilecek ve bunun yerine doğrudan gelir desteği sistemi getirilecektir. 2000 yılında pilot program olarak uygulamaya konacak doğrudan gelir desteği sistemi, 2001 yılında ülke çapında yaygınlaştırılarak 2002 sonuna kadar tamamlanacaktır.
- Çiftçi kayıt sistemi kurulacak ve Mart 2001'e kadar tamamlanacaktır.
- 2000 yılı hububat destekleme fiyatları 150 doların altına düşmemek koşuluyla, dünya piyasa fiyatının en çok % 35 üzerinde olacaktır. 2001 yılında bu oran daha da düşürülecektir.
- Şeker pancarı destekleme fiyatı, hedeflenen enflasyon oranına göre artırılacak; ancak yapılacak artış, destekleme fiyatının açıklanacağı Ağustos 2000'de gerçekleşen 12 aylık tüketici fiyatları artış oranının % 75'inden az olmayacaktır.
- Hükümet adına sınai tarımsal ürün destekleme alımı yapan tarım satış kooperatifleri ve bunların kurduğu birliklere tam muhtariyet sağlayan bir yasa Mart 2000'e kadar Meclis'ten geçirilecektir. Gecikmiş ürün bedellerinin çiftçilere ödenebilmesi için birliklere 410 trilyon TL verilecektir.
- Çiftçilere verilen kredi sübvansiyonu aşamalı olarak kaldırılacaktır. Ziraat Bankası ve Halk Bankası tarafından verilen kredi sübvansiyonlarının maliyeti düşürülecek; 2000 yılında verilen süb-

vansiyonlu kredi miktarındaki artış % 55'i geçmeyecektir.

- Gübre ve diğer girdi sübvansiyonları 2000 ve 2001'de nominal olarak sabit tutulacaktır. Yani, gübre ve diğer girdi sübvansiyonlarının oranı düşecektir.

Tarım politikalarında reforma gitme niyeti yeni değildir. Tarımda uygulanan destekleme politikalarının sonuçları VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda şöyle özetlenmektedir:

"Uygulanan destekleme politikaları ile üretici gelirlerinde istikrar sağlanamadığı gibi, dünya fiyatlarının üstünde seyreden destekleme fiyatları, bazı ürünlerde ekim alanlarının aşırı genişlemesine, üretim fazlası oluşmasına ve devletin fazla alım yaparak yüksek stok maliyetine katlanmasına neden olmuştur."

VII. Plan, tarımsal destekleme politikalarının yeniden yapılandırılmasını ve tarım ürünleri fiyatlarına olan devlet müdahaleleri azaltılarak, bunun yerine kayıtlı üreticilere doğrudan gelir desteği verilmesini öngörmektedir.

Ekim-Kasım 1997'de tarım sektöründeki destekleme politikalarını incelemek ve önerilerde bulunmak amacıyla Türkiye'ye gelen Dünya Bankası heyetinin önerisi de aynı doğrultudadır.

Tarım sektörünün desteklenmesi Türkiye'ye özgü bir olay değildir ve bu desteklemede çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Burada bu yöntemleri tartışmayacağız. Ancak, Dünya Bankası ve IMF'nin Türkiye'ye önerdiği sistemin olumsuz sonuçlar doğurabileceğini söylemekle yetineceğiz.

Sadullah Usumi, Cumhuriyet Gazetesi'ndeki "Çiftçi Dostu" köşesinde tarımdaki sıkıntıların sistemden değil, hükümetlerin yanlış uygulamalarından kaynaklandığını bir kez daha vurguladığı yazısında Doğu Karadeniz'de yaşanan fındık olayını ele almaktadır. Fiskobirlik'in ödeme gücü olmadığını bilen fındık üreticilerinin, 900 bin liraya malettikleri fındığı, ilan edilen 1 milyon 20 bin lira yerine 600-650 bin liradan ihracatçı tüccara sattığı; 152 trilyon liralık fındık satın alan Fiskobirlik'in 1999 sonuna kadar üreticiye borcunun ancak 60 trilyon liralık kısmını ödeyebildiği belirtilmektedir. Üreticinin ve devletin zararlı çıktığı, ihracatçı tüccarın ve bizden ürün alan ülkelerin yarar sağladığı bu durum başka ürünlerde de yaşanmaktadır. Hükümetin, kabahati sistemde değil, kendisinde araması gerektiğini savunan ve IMF'nin önerdiği sisteme karşı çıkan Usumi şöyle demektedir: "1980 yılından beri devam eden 'tüccardan yana' uygulamalardan vazgeçildiği takdirde en iyi sistem bugünkü sistemdir. IMF'nin zorladığı sistemlere dönüşürsek Türk tarımı daha da içinden çıkılmaz hale gelecektir. 1980 yılından bu yana sürekli fakirleşen çiftçimiz de giderek açlık tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır."

Tarım Politikasının Amacı...

Tarım politikasında amaç, ülkenin yeterli ve dengeli beslenmesini sağlamak, tarım gelirlerini ve dış ticaret gelirlerini artırmak, kırsal kesimi kalkındırmak ve bununla bağlantılı olarak bir yandan kentlere göçü önlerken, diğer yandan sanayi ürünlerine pazar yaratmak ve sanayi girdisi hammadde üretimini sağlamak olarak özetlenebilir. Çevrenin gözetilmesi de, sürdürülebilir tarım için vazgeçilmez koşullardan biridir.

Oysa bu amaçlara ulaşmak mümkün olamamaktadır. Bunun nedenleri de çeşitlidir.

Tarımda Yetersizlikler

Öncelikle, Türkiye tarımında ciddi boyutta teknik yetersizlikler vardır. Toplam üretim değerinin % 50'sini oluşturan bitkisel üretimin % 70'i geleneksel yöntemlerle yapılmaktadır. Tarımsal üretimin % 50'si kuru tarım alanlarında gerçekleştirilmektedir. Tarım alanlarının % 40'ı sulanabilir nitelikte olmasına karşın, sulanan alan % 20 civarındadır. Tarım alanlarının % 40'ı eğimli arazilerden oluşmaktadır. Bu arazilerin % 70'i ise aşırı eğimli olup, tarıma elverişli değildir. Tarım alanlarının % 30'u ise erozyon tehlikesi altındadır. Tarım alanlarının % 30'u ise erozyon tehlikesi altındadır. Tarım arazileri-

raklar, miras yoluyla sürekli parçalanmaktadır; parçalı topraklarda tarla sınırlarında da gözardı edilemeyecek kadar önemli bir üretim kaybı meydana gelmektedir. İşletme büyüklükleri, teknolojinin sunduğu olanaklar kullanılarak verimli bir tarımsal üretim faaliyeti için yetersizdir. Tarım topraklarının amaç dışı kullanımı, erozyon, sulama, toprak ve su kirlenmesi önemli sorunlardır. Girdi kullanımında da çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Hukuksal düzenlemeler ve üretici örgütlenmesi yetersizdir. Devletin tarım sektörüne ilişkin politikaları tek elden uygulanamamakta, yetkiler çok fazla dağıtılmış bulunmaktadır. Tarım Bakanlığı'nda, Ziraat İşleri, Zirai Mücadele, Hayvancılığı Geliştirme, vb. önemli Genel Müdürlüklerin kapatılması ve Toprak-Su Genel Müdürlüğü'nün Yol Su Elektrik Genel Müdürlüğü ile birleştirilmesi tarım sektörünü olumsuz yönde etkileyen adımlar olmuştur. Tarım yatırımları da, Türkiye'nin artan nüfusunu besleyebilecek ve kırdan kente göç eğilimini frenleyebilecek düzeyde olmaktan uzaktır.

Türkiye, 1980'li yılların başlarına kadar tarımsal üretimi ile kendi ihtiyaçlarını karşılayabildiği söylenen, üstelik önemli miktarlarda tarım ürünü ihracatı yapabilen bir ülkeydi. 1980'lerin başında tarımsal ithalatın 7 katına varan bir düzeyde tarımsal ihracat yapılmaktaydı. 1995 yılında tarımsal ürün ithalatı ile ihracatı aşağı yukarı eşitlendi. 1996'dan itibaren de bu denge tersine döndü. Türkiye, tarımsal ithalatı ihracatından fazla olan bir ülke haline geldi.

1980'de tarımın milli gelir içindeki payı % 24 civarındaydı; bu oran % 15'in altına indi. Tarımın ihracattaki payı aynı dönemde yaklaşık % 58'den % 10'a gerilerken, tarımsal ürün ithalatının oranı yükseldi. Öte yandan, tarım çalışanlarının toplam istihdamdaki payında bu kadar büyük bir düşüş yaşanmadı. Tarım kesimi yoksullaştı.

Avrupa Birliği'ne tam üyelik için başvuran Türkiye'nin tarım yapısı Avrupa Birliği (AB) ülkelerindekinden çok farklıdır. Tarımsal işgücünün toplam işgücüne oranı bizde % 45, AB ülkelerinde ise % 8 civarındadır. Bizde yaklaşık 6 hektar olan ortalama tarım işletmesi büyüklüğü, AB ülkelerinde bunun neredeyse üç katıdır.

Türkiye'de arazi toplulaştırmasına, uluslararası düzeyde rekabet edebilir ürün üretilmesine, tarım sektörü içinde en fazla darbeyi yiyen hayvancılığın mutlaka geliştirilmesine, ekstansif tarımdan entansif tarıma geçilmesine ihtiyaç vardır. Devlet, tarım çalışanlarına bilgi, teknoloji, tohumluk, vb. destekleri sağlamalıdır.

TİGEM ve Ulusötesi Dev Şerkitler

Tarım ve Köyişleri Bakanı Hüsnü Yusuf Gökalp'in de ifade ettiği gibi, hayvancılıkla ilgili kamu işletmelerinin (SEK, EBK, Yem Sanayii) özelleştirilmesiyle çökertilen ve ihracata bağımlı hale getirilen hayvancılık yeniden canlandırılmalı ve bu alanda ülke şartlarına uygun yerli damızlık ırkların ıslahına önem verilmelidir.

Bu konuda gerek Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na gerekse Türkiye'nin en önemli KİT'lerinden biri olan Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü TİGEM'e büyük görevler düşmektedir.

2000 yılı Yatırım Programı'nda tarım yatırımları içinde yalnızca binde 4 pay ayrılan TİGEM, bir kamu işletmesi olarak korunmalı ve geliştirilmelidir. Bir ara özelleştirme kapsamına alınan TİGEM'in

özelleştirme kapsamından çıkartılmasını, bu işletmenin özelleştirilmesinin taşıdığı sakıncaların anlaşıldığının bir göstergesi sayıyoruz. Ancak, Yüksek Planlama Kurulu'nun bir kararıyla, TİGEM tesis ve varlıklarının özel sektör şirketlerine kiralanması ve kira bedelinin de TİGEM'in sermaye katkısı olarak kabul edilmesi yolu açılmıştır. Özelleştirme kapsamında değerlendirdiğimiz bu uygulamanın pekçok sakınca taşıdığı inancındayız.

Tarıma ilişkin yetki ve sorumlulukların pek çok kurumun görev alanına girmesi nedeniyle ülkemizde ileriye dönük tarım politikalarının belirlenmesinde güçlük çekildiğinden yakınıldığı bir dönemde, TİGEM işletmelerinin çeşitli özel sektör şirketlerine kiralanması ya da bunlarla ortaklık kurulması, TİGEM'in bütünlüğünü bozacak ve merkezi karar imkanını ortadan kaldıracak bir adımdır.

TİGEM işletmelerinin özel sektöre kiralanması ya da özel sektör şirketleriyle ortaklık, ileride telafisi mümkün olmayan sorunlarla karşı karşıya kalmamıza neden olabilir. Çok kârlı bir sektör olan tohumculukta faaliyet gösteren ulusötesi dev şirketlerin çıkarı, TİGEM'in bu alandaki faaliyetinin sona erdirilmesi ya da ele geçirilmesidir. Daha şimdiden, Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi, Amerikan firmalarının TİGEM çiftliklerine ilgi duyduğunu belirtmekte; çiftlikleri ziyaret etmektedir. TİGEM işletmelerine talep olabilecek yabancı sermayeli şirketlerin kendi hayvanlarını getirme niyeti, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın yerli damızlık ırkların ıslahı projesiyle çelişmektedir.

Hem ülkemizin tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin geleceği hem de tarım çalışanlarının çıkarları, TİGEM'in bir kamu kuruluşu olarak korunup güçlendirilmesi ile yakından bağlantılıdır. Bu işletmelere yıllardır emek veren işçilerin örgütü olarak, TİGEM'in geleceğini etkileyen her kararda bizim de söz hakkımız olduğuna inanmaktayız.

Tarım işçilerinin Çalışma Koşulları

Tarım sektörünün tam anlamıyla çağdaş bir yapıya kavuşturulmasının vazgeçilmez unsurlarından biri olan ve TARIM-İŞ Sendikası için büyük önem taşıyan bir husus, tarım işçilerinin çalışma koşullarının yasayla belirlenmesidir. Bilindiği gibi, tarım işçileri, İş Yasası kapsamı dışındadır ve onları toprak ağalarının, tarım işverenlerinin ve tarımda iş bulma aracılarının istismarına karşı koruyacak bir düzenleme yoktur. Oysa, çağdaş bir tarım işletmeciliğinde, ücretli olarak sürekli ya da yılın belirli aylarında çalışan işçilerin üretken olabilmesi, onların güvenli ve insanca koşullarda çalışmaları ve yaşamalarıyla mümkündür.

Gerekli Politika

Tarım reformu adı altında getirilen önlemlerin kısa süre içerisinde yürürlüğe konması, geniş bir tarım çalışanları kitlesinin hızla yoksullaşmasına ve ülkenin tarım alanında da dışa bağımlılığının artmasına neden olabilecektir. Mevcut destekleme sisteminde belirli aksaklıkların olduğu açıktır. Bu aksaklıkların düzeltilmesine ve süreç içinde işçileşecek köylüye iş olanaklarının ve yasal korumanın sağlanmasına ihtiyaç vardır. Kanımca izlenmesi gereken politika, sanayi, hizmetler ve tarım sektörlerinin dengeli bir biçimde geliştirilmesini ve tarımın mutlaka teknolojiyi etkin biçimde kullanabilen ve planlı bir yapıya dönüştürülmesini amaçlamalıdır.

ÖZELLEŞTİRME BİR YIKIM POLİTİKASIDIR

Cengiz FAYDALI
Genel Başkan
Enerji Yapı Yol Sen

Özelleştirmenin gündemimize girdiği 80'li yıllardan itibaren, bu konunun ideolojik, siyasal, ekonomik, kültürel, sosyal, vb arka planı ve hedefleri çerçevesinde bir dizi araştırma ve yayın faaliyeti yapıldı/yapılıyor. Bu faaliyetler bir yandan uluslararası ölçekte bir yandan da ülkemiz ve işkolu/işletme çerçevesinde sürdürülüyor.

Enerji-Yapı Yol Sen olarak, özelleştirmenin somut sonuçları ve karşı duruşun örgütlenmesi ile ilgili olarak önerilerimizi şu başlıklarda sunacağız:

1. Özelleştirmenin dünyada doğurduğu sonuçlar,
2. Enerjide özelleştirmeler ve hukuksal durum,
3. Özelleştirmenin, istihdam yapısı ve çalışma koşulları üzerindeki bozucu etkisi,
4. Çalışanlarımızı ve üyelerimizi bekleyen doğrudan sonuçlar,
5. Özelleştirmeye karşı alternatif politika önerilerimiz

I. "YENİ DÜNYA DÜZENİ" POLİTİKALARINDAN ÖZELLEŞTİRMENİN DÜNYA ÇAPINDA DOĞURDUĞU SONUÇLAR

Neo-liberal ideoloji ile beslenen, IMF ve Dünya Bankası aracılığıyla tüm az gelişmiş ülkelere bir reçete olarak uygulattırılan bu politikalar özünde "Dünyayı tek bir kapitalist pazar haline getirerek, ulusal ekonomileri bu pazarla bütünleştirmeyi hedeflemektedir. Bu hedefe ulaşmak için, ulusal kaynakları esas alan yapıdan uluslararası kaynaklara dayalı bir yapıya dönüştürülmesi, ulusal yönetimlerin bu konuda yasal düzenlemeler yapmasını sağlama görevi de IMF ve Dünya Bankası aracılığıyla yaşama geçirilmektedir.

Bu hedefin karşısındaki en büyük engel, kapitalizmin süreç içerisinde içine düştüğü çıkmazlar sonucu halkın tepkisini yumuşatmak için oluşturduğu sosyal devlet yapılanmasıydı. Ülkelerin çoğunluğunun Anayasa ve yasalarında, muhtemel denilecek ölçüde uygulamaya geçirilmemiş olsa bile vatandaşların yaşama, örgütlenme, çalışma ve insan haklarını teminat altına alan uluslararası normlar yerini almıştı.

Kapitalizm, krizlerini sömürgeciliği biçimsel olarak değiştirerek aşmaya çalışmaktadır. 19. Yüzyıldaki krizlerinden klasik sömürgecilikle, 1930'lu yıllarda krizinden yeni sömürgecilikle, 1970 yıllarındaki krizinden de küresel sömürgecilik politikalarıyla kurtulmaya çabalamıştır. 1980'li yıllarda uygulanan neo-liberal politikaların doğurduğu sonuçlara bakacak olursak;

⇒ Gelişmiş ülkelerle azgelişmiş ülkeler arasındaki eşitsizlik daha da artmıştır,

⇒ İşsizlik, gelişmiş ülkelerde %12'ler civarına çıkmış, azgelişmiş ülkelerde ise %30'ları aşmıştır.,

⇒ Gelir dağılımı hem ülkeler arasında hem sınıflar arasında giderek bozulmaktadır. Gelişmiş ülkelerde kişi başına gelir 20.000$ civarında iken azgelişmiş ülkelerde 1.500-2.000$ arasındadır.

⇒ Dünyanın en yoksul %20'si dünya gelirinin ancak %5'ini alırken, en zengin %20'de bulunan tabaka dünya gelirinin tam tamına %60'ını almaktadır.

⇒ Gelişmiş ülkeler (G-7) dünya ekonomisinin %70'ini denetimleri altına almışlardır.

⇒ Çocuk ölümleri binde 75'ten, binde 150'lere çıkmıştır.

⇒ Bulaşıcı hastalıklar yaygınlaşarak artmıştır.

⇒ Dünya nüfusunun beşte biri açlık sınırının altında yaşamaktadır.

⇒ Silah piyasasının canlı tutulabilmesi için savaş kışkırtıcılığı yapılmakta, savaşların devam etmesi için her türlü entrikalar çevrilmektedir.

⇒ Dünyayı ulus-devletler değil, çok uluslu şirketler yönlendirmektedir. Sayıları kısa sürede 10.000'den 37.000'e tırmanan çok uluslu şirketler, dünya ekonomisinde tek söz sahibi olma gücüne kavuşmuşlardır.

⇒ Çok uluslu şirketlerin çıkarı doğrultusunda faaliyetlerini sürdüren, IMF ve Dünya Bankası sömürü ağının koordinasyonu işini üstlenmiş, bu görev doğrultusunda azgelişmiş ülkelere "yapısal uyum politikaları" adı altındaki yıkım politikalarını dayatmıştır.

⇒ Yıkım politikaları uydu hükümetler aracılığıyla sürdürülmüş, işçi sınıfına ve geniş halk kitlelerine saldırılar bu hükümetler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

⇒ Kitle üretiminden (Fordizm) vazgeçilerek esnek ve sipariş usulü üretime (post-fordizm) geçilerek, işçi sınıfının örgütlü gücünün parçalanmasının, çocuk ve kadın işgücünün vahşice sömürülmesinin yolu açılmıştır.

⇒ Bütün bu politikalar "Yeni Dünya Düzensizliği" adı altında yürütülmüş, tek kutuplu dünyanın (sermaye adına) yaratılması hızlandırılmıştır.

⇒ Yeni Dünya Düzeni Politikaları sonucunda yüzyılların mücadelesi sonucunda elde edilen kazanımlar, tek tek geri alınmakta, iş güvencesi, yeterli sosyal güvenlik vb. hakların yok edilmesine yönelik saldırılar yoğunlaşmaktadır.

Yıkıcı politikaların demokratik bir yönetimle yapılmasının mümkün olmadığının bilincinde olan sermaye, bu politikaların uygulandığı ülkelerde kukla diktatörlükler oluşturmuştur.

Sonuçlar açısından IMF ve Dünya Bankasının beklemediği tepkiler gelişmiştir. Meksika'yla başlayan toplumsal hareketler yayılmış, Brezilya, Guatemala, Kosta Rika, Endonezya, Güney Kore ve bir çok gelişmiş ülkeyi bile kapsamına almıştır. Dünya çapında "yapısal uyum politikaları" kredibilitesini yitirmiştir.

II. ENERJİ VE ÖZELLEŞTİRME

Özelleştirme çalışmalarına girmeden önce ülkemizdeki enerji politikaları ve potansiyelleri hakkında kısa bilgi verelim.

1) Enerjide Planlama Sorunları

Türkiye'de enerji alanında yaşanan sorunlara en temel kaynaklarından birisi, sektörde başlangıçtan bu yana ciddi bir planlama sorunu yaşanmasıdır. Planlama alanında yaşanan sorunlar, sektörde süregelen kurumsal parçalanma nedeniyle kurumlar arasında etkili bir koordinasyon hiçbir zaman gerçekleştirilememiş olmasından kaynaklandığı gibi, kâr güdüsünün basıncı ve dışa bağımlılık nedeniyle, ülkenin sanayileşme ihtiyacı doğrultusunda doğru ve isabetli bir enerji planlaması da yaşanamamıştır.

2) Kamusal Katma Değer Yerine Kârlılık Kriteri

Enerji politikalarının oluşumunda sektörün kârlılık güdüsünün basıncından kurtulunamaması ve dolayısıyla enerji üretiminin kamusal değerin belirleyici kriteri haline gelmemesi sektördeki planlama sürecini bozmuş, sektörün sorunlarının daha da ağırlaşmasına yol açmıştır. Örneğin petrol kaynakları kıt olan ve bu enerji kaynağında önemli olarak dışa bağımlı olan Türkiye, normal olarak ulaşım alanında demiryoluna ve toplu taşımacılığa ağırlık vermemiştir. Tersine karayolunu ve özel taşımacılığa ağırlık verilmiş, bu ise ülkenin enerji kaynakları bakımından dışa bağımlılığını arttırdığı gibi, gereksiz bir enerji tüketimine yol açmıştır.

3) Enerjide Dışa Bağımlılık

Yerli üretimin toplam tüketimi karşılama oranı 1950 yılında yüzde 93 seviyesinde iken, bu oran 1960 yılında yüzde 84'e, 1970 yılında yüzde 77'ye, 1980 yılında yüzde 54'e, 1990 yılında yüzde 48'e, 1995 yılında ise yüzde 42 seviyesine gerilemiştir. İthalatın toplam tüketime oranının yüzde 7'den yüzde 58'e yükselmesinin en önemli nedeni petrol tüketimindeki artıştır. Petrolün toptan tüketimi içinde yüzde 8'i bulmayan payı yüzde 46'yı aşmıştır ve bunun yüzde 87'sinde ithal edilmektedir.

4) Başlıca enerji potansiyelleri

a) Hidroelektrik enerjisi: 1995 yılında toplam enerji üretiminin %12'sini elektrik enerjisi üretiminin ise %45'ini karşılamıştır. 1997 tarihinde ise toplam elektrik enerjisinin %13'ünü karşılamıştır. Hidrolik potansiyeli 433 milyar kWh, teknik olarak kullanılabilir potansiyel ise 212 milyar kWh'dır. Bugün bu potansiyelin %30'u kullanılmaktadır.

b) Linyit: Yerli enerji üretiminin yüzde 40'ını sağlamaktadır. Linyit rezervleri 8.3 milyar tondur. Bu miktar 1.7 milyar TEP'e karşılık gelmektedir. İyi bir arama çalışmasıyla bu rezerv 3-4 katına çıkabilir.

c) Taşkömür: Türkiye'de 835 milyon TEP düzeyinde taşkömürü rezervi bulunmasına karşın, Türkiye'de taşkömürü üretimi sürekli azalmaktadır. Çeşitli teknolojik yatırımlar yapılması suretiyle yıllık taşkömürü üretimi kısa süre içinde 10-20 milyon TEP düzeyine çıkarılabilir.

d) Petrol: Toplam enerji tüketiminin %46'sını oluşturan petrolün Türkiye'deki üretimi bu gereksinimin %13'ü kadardır. Petrol arama konusunda gerekli arama çalışmaları yapılmamaktadır. Bu işlemler

yapıldığında petrol üretiminin bir kaç katına çıkarılması olanaklıdır.

e) Doğalgaz: Türkiye'de doğalgaz potansiyeli düşük oranda olmasına rağmen, ithalatla doğalgazın toplam enerji içindeki payı giderek artırılma çalışmaları yürütülmektedir.

1995 yılında 6.7 milyar metreküp tüketilmekte iken, yapılan projeksiyonlarda doğalgaza 2010 yılında 51 milyon TEP ile toplam enerji tüketimindeki payının %37'ye çıkarılması düşünülmektedir.

f) Jeotermal, rüzgar ve güneş enerjisi: Güneş, jeotermal ve rüzgardan elektrik enerjisi üretim teknolojilerinde hızlı bir gelişme yaşanmaktadır. İyi bir planlama ve teknolojiyle bu yinelenebilir kaynaklardan elde edilen enerjinin toplam enerji üretimi içindeki payının 2010 yılında %22'ye çıkarmak olası iken bu kaynakların kullanılması ihmal edilmektedir. Şu anda bu kaynaklardan elde edilen enerji toplam enerjinin %2-3'ü civarındadır.

g) Nükleer Santrallar: Elektrik üretimi alanında dışa bağımlılığı artıracak uygulamalardan biri de elektrik üretim alanında nükleer santrallerin gündeme getirilmesidir. 2010 yılına kadar yapılması planlanan 1000 MW gücündeki 2 nükleer santralin ülkemiz toplam kurulu gücü içinde payı yüzde 2, 2020 yılına kadar devreye alınması düşünülen toplam 10 santralin o yıl ki kurulu güç içindeki payı ise yüzde 10 olacaktır. Dolayısıyla insan hayatı ve çevre üzerindeki yaratabileceği büyük tehlikeleri şimdilik bir yana bıraksak bile, nükleer santrallerin kurulmasının Türkiye'ye 2020 yılına kadar ciddi bir üretim katkısı olmayacaktır. Türkiye nükleer santrallerden elde etmeyi hedeflediği %10'luk bu enerjiyi, her halükarda kendi kaynakları ile sağlayabilir. Ne var ki ülkenin enerji politikasını uluslararası sermayeye ipotek etmeye kararlı gözüken neo-liberal politikacılar; ilk yatırım maliyeti ve elektrik enerjisini üretim maliyeti diğer santral tiplerine göre daha yüksek olan, teknoloji ve yakıt bakımından tümüyle dışa bağımlı olan nükleer santralleri ısrarla Türkiye'ye sokmaya çalışmaktadırlar. Mersin Akkuyu Nükleer Santral yapımı için verilen tekliflere bakıldığında, enerji sektörünün geleceğinin giderek uluslararası sermayeye devredilmekte olduğu daha net olarak görülebilir.

(1) AECL (Kanada), Kuarner John Brown (İngiltere), Hitachi (Japonya), Gür-İş, Gama, Bayındır (Türkiye).

(2) Westinghouse (ABD), Mitsubishi (Japonya), Enka-MNG (Türkiye).

(3) NPI (Fransa-Almanya), Siemens (Almanya), Framatome GEL-A (Fransa-Almanya), Campenon Bernard-Hoctief (Fransa-Almanya), Simko, Garanti Koza, STFA, Tekfen (Türkiye).

Dışa bağımlılığı artıracak olan faktörlerden bir diğeri de, santral inşası işinin özel sermayeye devridir. YİD ve Yİ ve İşletme Hakkı Devri modelleri ise büyük ölçüde çok uluslu tekellerin sektöre girmesine ve sektörü denetler hale gelmesine yol açmaktadır. Özellikle Y.İ.D. ve Y.İ. modeli tam bir yabancılaştırma yöntemi durumundadır. Altyapı yatırımları büyük finansman gerektirmektedir ve dolayısıyla ancak uluslararası dev tekellerin altından kalkabileceği bir iştir.

Enerjide Özelleştirme:

Dünya Bankası ve IMF'nin direktifleriyle, 18.3.1993 tarih ve 513 sayılı kanun hükmünde kararname (KHK) ile TEK, Türkiye Üretim ve İletim A.Ş. (TEAŞ) ve Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ) olarak ikiye ayrılmıştır. Dünya Bankası elektrikle yatırımlar için proje kredisi vermeye yanaşmazken, bu kuruluşların özelleştirilmeye hazır hale getirilmesi için 840 milyon dolar kredi vermiştir. Bu tutar özelleştirilmeye çalışılan 12 santralin devir bedellerinin %50'i civarındadır.

1996 yılında Resmi Gazete'ye verilen iki ilanla 12 elektrik santrali ile 29 bölgeye ayrılmış dağıtım şebekelerinin özelleştirilmek üzere ihaleye açılmıştır.

İşletme hakkı devredilecek 12 Santralin;

Ülke elektrik üretimindeki payı	1/3 MGV
Toplam yatırım miktarı (devletçe yapılan)	7.000.000.000$
Devam Eden Yatırım Miktarı	2.000.000.000$
Bu santrallerin yıllık karı (yaklaşık olarak)	760.000.000$
20 yıllık tahmini karı	15.200.000.000$
12 santralin devir bedeli	1.660.000.000$

Görüldüğü gibi devletin kasasına 20 yılda 15 milyar dolar kar getirecek santraller 1.6 milyar dolara çok uluslu şirketlere ve medya patronlarına altın tepsiyle sunulacaktır.

Dağıtım Şebekeleri;

İşletme Hakkı Devri Düşünülen Dağıtım Şebekeleri :

Toplam yatırım tutarı	59.147.054.473$
Abone katılım payı	5.550.941.377$
30 yıllık tahmini karı	31.463.051.520$
30 yıllık devir bedeli	2.625.000.000$

Tablo aynı tablo, 30 yılda 31,5 milyon dolar kar getirecek dağıtım şebekeleri 2,6 milyar dolara devredilecek. Üstelik halktan toplanan 5,5 milyar dolarlık iştirak bedelleri ve değeri tahmin edilemeyen güvence paraları da bu şirketlere devredilecek.

Ayrıca yapacakları yatırımları ve devir bedelleri elektrik tarifelerine yansıtılarak yük yine tüketicinin (halkın) sırtına yüklenecektir.

Özelleştirme uygulamaları hukuksal normlara uyulmayarak yapılmaktadır. Çalışanların bir çok ekonomik ve sosyal haklarını gasp eden bir tarzdan özelleştirme yapılmaktadır. Özelleştirilen kurumlarda %50 oranında işten atmalar yaşanmakta ve özlük hakları verilmemektedir.

Türkiye'de Özelleştirmeye Karşı Yürütülen Mücadele Örnekleri;

Ülkemizde özelleştirme 15 yıldır yoğun olarak gündeme gelmesine karşın, özelleştirmeye karşı mücadele oldukça cılız kalmıştır. Hatta bir dönem mücadele konusunda tek adım bile atılmamıştır.

Özelleştirmeye karşı direnişler enerji işkolunda güçlenmiş ve kamuoyuna girmeye başlamıştır.

<u>Yatağan, Soma, Çayırhan</u>

Elektrik Santrallerinin işletme hakkının devri için düğmeye basılmıştır. Bu santrallere medya patronlarıyla birlikte, çok uluslu şirketler de talip olmuşlardır. Santrallerde fizibilite çalışmaları yapmak üzere gelen yabancı şirket yöneticileri önce Soma, sonra yatağan ve Çayırhan'da santrallere sokulmamış, girenler de dışarı atılmıştır. Bu olaylar özelleştirmeye karşı mücadelenin nasıl yürütüleceği konusunda önemli bir örnek oluşturmuştur.

<u>Adana</u>

1 Eylül 1998 tarihinde Adana, Mersin, Hatay, Osmaniye Elektrk Dağıtım bölgesinin ÇEAŞ'a devir işlemleri yapılma kararı alınmıştı.

Enerji-Yapı Yol Sen 1 Eylül'den itibaren Adana ve Mersin'de süresiz iş bırakma eylemi gerçekleştirdi. İşletmeye gelen devir kurulu dışarı çıkartıldı. Yürütülen mücadele sonucunda bu bölgenin devir işlemler süresiz ertelendi.

Enerji-Yapı Yol Sen özelleştirmelere karşı çok sayıda kitlesel basın açıklamaları, iş bırakmalar ve işyeri terketmeme eylemlerini gerçekleştirmiştir.

Ankara, İstanbul şubeleri bir çok işletmede 17,00-19,00 arasında işyeri terketmeme eylemi yürütmüşlerdir. Bu tarz eylemi Samsun'da da hayata geçirildi.

SEKA

SEKA Genel Müdürlüğü'nün İzmit'ten Bolu'ya alınması ve bağlı 7 fabrikanın özelleştirilmesi kararına karşı, SEKA Genel Müdürlüğü'nde 1 Ekim 1998 tarihiden itibaren işyerini terketmeme eylemi başlatılmıştır. Benzeri eylemler fabrikalarda da yapılmıştır.

SEKA'da işyeri terketmeme eylemi 31 Ekim 1998 tarihine kadar devam etmiş, hükümet kararını geri alması nedeniyle 31 Ekim 1998 tarihinde yapılan bir mitingle eylem bitirilmiştir.

III- ÖZELLEŞTİRMELER VE HUKUKSAL DURUM

1. ENERJİDEKİ ÖZELLEŞTİRMELER ANAYASAYA AYKIRIDIR

Enerjideki özelleştirmeler anayasanın 2., 11., 37., 125., 128., 168. Ve 172. maddelerine aykırılık taşımaktadır ve bununla ilgili onlarca dava açılmıştır. Bu davalar Danıştay'da görüşülmektedir.

"Elektrik üretimi, işletimi ve dağıtımı ile ilgili etkinlikler kamu hizmetidir. Çünkü bu etkinlikler, kamu yararına dönük, toplumun ortak gereksinimimim karşılanmasına yönelik düzenli ve sürekli etkinliklerdir".

"Eğer bir kamu hizmeti uzun süreli olarak özel kesime gördürülecekse, düzenlenen sözleşme imtiyaz sözleşmesi niteliğindedir. Yasal düzenlemeler niteliği değiştirici etki yaratamaz".

"İnsan haklarına saygılı ve bu hakları koruyan, toplum yaşamında adalete ve eşitliğe uyan bir hukuk düzeni kuran ve bu düzeni sürdürmekte kendini yükümlü sayan bütün davranışlarında hukuk kuralları ve anayasaya uyum işlemi ve eylemleri yargı denetimine tabi olan devlettir".

"Aslında bu sözleşmede kamu hizmetinin görülmesi uzun süre özel kesime bırakıldığı ve bu nedenle sonradan giderilmesi güç sonuçlar doğurabilecek nitelikte oldukları için, Danıştay ön denetimine bağlı tutulmalarında kamu yararı da bulunmaktadır".

"Telekomünikasyonun,elektrik üretiminin, iletim ve dağıtım gibi stratejik önemli olan alanlara yabancıların girmesini ötesinde, egemen olması, güvenlik, bağımsızlık ve ekonomik yönlerden çok sakıncalı olabilir. Çünkü bu tür kamu hizmetleri ülke güvenliği ile çok yakından ilgilidir".

Bu alıntılar enerjide özelleştirmeyle ilgili çıkan yasaların iptali için yapılan başvurularda Anayasa Mahkemesi'nin kararlarından alınmıştır. Buna benzer değerlendirmeler artırılabilir. Bütün bu değerlendirmelerin ortak paydası aşağıda şıklar halinde belirtilmiştir.

-Bu sektörlerdeki hizmetlerin kamu hizmeti olduğu,

- bu hizmetlerin özel sektörün hakimiyetine verilmesinde olumsuz toplumsal sonuçlar çıkabileceği,

-Yabancı ortaklıkların bu sektörde etkinliğinin ülke bağımsızlığını tehlikeye düşüreceği,

-Bu hizmetlerin özelleştirilmesini bırakın bir tarafın bu alanda özel faaliyet varsa kamulaştırılması,

-Çalışanların konumları ve hakları yasal düzenlemelerle güvence altına alınabileceği,

-Kamu mallarının ekonomik değerlerini gerçekçi bir gerçeği yansıtan belirlenebileceği,

Bütün bu değerlendirmeler ışığında, bu kamu hizmetinin yürütülmesiyle ilgili bir yasal düzenleme çıkarılacaksa, yukarıda belirtilen önerileri ve önlemleri içerecek bir tarzda ele alınması gerektiğini söyleyebiliriz.

Oysa çıkartılan 3096 sayılı, 3974 sayılı yasalar tamamen bu gerekçeleri yok sayan bir tarzda çıkartılmış ve anayasaya aykırılıkları noktasında davalar açılmıştır.

Elektrik enerjisi alanında özelleştirme tercihlerinin sonucu olarak, 4.12.1984 tarihinde yürürlüğe giren 3096 sayılı Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtımı ve Ticareti ile Görevlendirilmesi hakkında Kanun ile TEK dışında ki sermaye şirketlerine elektrik üretim, iletim ve dağıtım hakkı tanınmıştır. 1985 yılında bu kanunun uygulama yönetmeliği yayınlanmıştır.

Yasalara ve çeşitli yargı kararlarına göre bir kamu hizmetinin görülmesinin özel kesime devrini düzenleyen sözleşmeler, idari sözleşme olduğu gibi aynı zamanda da imtiyaz sözleşmeleridir. İmtiyaz sözleşmelerinin denetimi ise 1924 Anayasası'nda TBMM'ne, 1961 ve 1982 Anayasası'nda ise Danıştay'a verilmiştir. Danıştay imtiyaz sözleşmelerinde kamu yararına uygunluğu ve diğer koşulları denetlemekle yükümlüdür.

Ayrıca YİD sözleşmeleri idari sözleşme niteliğinde olup idari yargının alanına girerler. Özel hukuk hükümlerine tabi değillerdir. Bu nedenle YİD modelinde uluslararası tahkim uygulanmayacak ve vatandaş üçüncü kişi sıfatıyla YİD modelinde kamu yararının gözetilmemiş olduğu iddiasıyla yargıya başvurabilecektir.

Danıştay ve Anayasa mahkemelerinin de bu doğrultuda net kararları bulunmaktadır. Buna karşın çokuluslu şirketlerin çıkarlarını kamu yararından ve ulusal çıkarlardan daha üstün tutan siyasal güçler YİD, Yİ ve İHD modellerini Danıştay'ın, ulusal yargının ve halkın denetiminden kaçırarak bir "yağma ve kapitülasyon modeli" haline getirmek için yoğun bir gayret içindedirler. Siyasi iktidarlar Danıştay ve Anayasa Mahkemesi kararlarını yok sayan uygulamaları yönetmeliklerle yürütmeye çalışmaktadırlar.

Öte yandan özellikle de uluslararası sermaye güçleri, bu hukuki statünün ortadan kaldırılması için, Türkiye'de yoğun bir lobi faaliyeti yürütmekte ve baskı uygulamaya çalışmaktadırlar.

Bu açık yasal düzenlemelere karşın 1992 yılında, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile çeşitli şirketler arasında özel hukuk hükümlerine tabi YİD sözleşmeleri imzalanmıştır. Tartışmasız bir şekilde hukuk ihlali gerçekleştirilmiştir. Bu sözleşmelerden ulaşılabilenler hakkında Danıştay'da iptal davaları açılmıştır.

2. ENERJİDEKİ ÖZELLEŞTİRMELERDE YAPILAN İHALELER 3984 SAYILI RTÜK YASASINA AYKIRIDIR.

3984 sayılı RTÜK yasasının 29. maddesinde "belirli bir özel radyo ve televizyon kuruluşunda %10'dan fazla hissesi olanlar devletten ve diğer kamu tüzel kişilerden ve bunların doğrudan veya dolaylı olarak katıldıkları teşebbüs ve ortaklıklardan herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak katıldıkları teşebbüs ve ortaklıklardan herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler ve menkul kıymetler borsalarında muamelede bulunamazlar" yasağı düzenlenmiştir.

Yasadaki bu maddeye rağmen, enerji santralleri ve dağıtım şebekeleri, Kanal D, TGRT, CTV, Kent TV, Show TV ve Genç TV sahiplerinin yönetim kurulu üyeleri veya başkanlığı yaptıkları holdinglere verilmiştir.

Daha önce yaptığımız açıklamalarda da medya kuruluşlarında hissesi olanların "hülle" yaparak hisselerin yanında çalıştırdıkları kişilere devrederek devleti ve kamuoyunu yanıltma yoluna gitmişlerdir.

3. YAPILAN İŞLEMLER 4054 SAYILI "REKABETİN KORUNMASI HAKKINDA KANUN"A AYKIRIDIR.

4054 sayılı kanunun amacı 1. maddede de şu şekilde belirtilmiştir.

"Bu kanunun amacı, mal ve hizmet piyasasındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaları ve piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarını önlemek, bunun için gerekli düzenleme ve denetlemeleri yaparak rekabetin korunmasını sağlamaktır".

4054 sayılı yasada "koşullu onay" diye bir yetkiyi saymamıştır. Yasada olmayan bu yetki de tebliğle verilemez.

Bu nedenle Rekabet Kurulu'nun enerji santralleri ve dağıtım şebekeleriyle ilgili olarak 3 koşul önermesi ve bu koşulların sağlanmadan Danıştay'ın onayından geçen sözleşmelerin geçersiz sayılması anlamına gelmektedir.

Devir Sözleşmelerinde Rekabet Kurulunun aşağıda belirtilen şartları yerine getirilmemiştir.

1- İmtiyaz sözleşmelerinden münhasırlığa dair 8/e maddesinin çıkartılması, bunun yerine alternatif temin kaynaklarına açık bir sistemin benimsenmesi; bu amaçla dağıtım ve ticaret işlerinin birbirlerinden ayrı mütala edilerek, esasları Enerji Üst Kurulu'nca, bu Kurul oluşturuluncaya kadar ilgili Bakanlıkça belirlenmek ve Rekabet Kurumu'nu bilgilendirmek kaydıyla, ilk beş yıl için 1 MW ve üzerinde elektrik kullanan tüketicilere yönelik olarak, şirketlere, belirli bir hat kullanım ücreti dahilinde kendi bölgeleri dışındaki bölgelere de talep halinde, elektrik satış hakkı tanınarak ticaret bölümünün kısmen de olsa rekabete açılması ve durumun beş yılın sonunda uygulama sonuçlarına ve Türkiye'nin elektrik enerjisi üretim grafiğine bağlı olarak Enerji Üst Kurulu'nca yeniden değerlendirilmesi,

2- Görevli şirketlerle TEDAŞ arasında imzalanacak olan Enerji Satış anlaşmalarıyla ayrıntılı biçimde düzenlenmiş olan sabit fiyat uygulamasının kaldırılıp, yerine fiyatın alt ve üst sınırları Enerji Üst Kurulu'nca, bu Kurul oluşturuluncaya kadar Rekabet Kurumu'nun bilgilendirilmesi kaydıyla, ilgili Bakanlıkça belirlenecek belli bir aralıkta seyretmesini ve bu sınırlar dahilinde görev bölgelerinde faaliyet gösterecek olan şirketlerin istedikleri fiyatları uygulama serbestisine sahip olmalarının sağlanması,

3- İmtiyaz sözleşmelerinin hizmete ilişkin 8'inci maddesini (c) bendinin yeniden kaleme alınarak, mevcut hususlara ek olarak eşit alıcıya eşit muamele yapılmasına öngören bir ibarenin eklenmesi,

4- Devralmalar gerçekleştikten sonra faaliyete geçecek şirketlerin üretim ve işletme haklarını başka bir teşebbüse veya şahsa devretmesi hususunun da Rekabet Kurulu'nun iznine tabi olması gerektiği, bu çerçevede, halen Danıştay'da görüşülmekte olan ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile görevli her şirket arasında imzalanacak olan "İmtiyaz Sözleşmesi"nin taslağında yer alan, (Şirket dağıtım yetkisini ve bu sözleşmeden doğan dağıtım haklarının tamamını veya bir kısmını varsa projeye kredi sağlayan kuruluşa veya onların belirleyeceği başka bir şahsa Bakanlığın onayı ile aynı koşullarla devir ve temlik edilebilir... Bakanlığın izni olmadıkça şirket ortakları, ortaklık payları değiştirilemez ve şirkete yeni ortak alınamaz) şeklindeki 'Yetkinin Devri' başlıklı 31'inci maddesinin değiştirilerek, bu işlemlerde Rekabet Kurulu'nun izninin alınması.

NİÇİN ULUSLARARASI TAHKİM YASASI İSTENİYOR?

Hükümetlerin tüm uygulamalarının nasıl da halkın çıkarına olduğunu ballandıra ballandıra anlattıklarını hepimiz biliyoruz.

Oysa, uluslararası tahkimde o kadar pervasızca davranıyorlar ki, yasanın halkın çıkarlarına olduğuna dair tek bir cümle kullanma gereği bile hissetmiyorlar. Niyetlerini çok açık bir şekilde ifade ediyorlar. "Ülkemizin yatırıma ihtiyacı var, bu ihtiyacın finansmanını ülke kaynakları ile karşılamamız mümkün değil, yabancı kaynağa ihtiyaç var, yabancı sermaye de ülkemize yatırım yapmak için bazı güvenceler istiyor, bu güvencelerin başında da uluslararası tahkim geliyor, öyleyse Anayasayı değiştirelim!"

Uluslararası Tahkim, yalnızca yabancı sermayenin ticari haklarını güvenceye almak için yapılmaktadır.

Tahkim ile birlikte, başta enerji olmak üzere, ulaştırma, haberleşme gibi trilyonluk bütçeli ve ulusal ölçekli kamu hizmetlerinin özelleştirme eliyle yabancı sermayeye muazzam bir pasta olarak sunulması ve bunun Danıştay ve ulusal yargı denetiminden çıkartılması için yapılmaktadır.

Enerji ve telekomünikasyon sektörlerinin tekellere devri için yapılan ihaleler, Danıştay ve Anayasa Mahkemesi tarafından birçok kez Anayasa'ya aykırı bulunarak reddedildi.

Ancak, IMF ve Dünya Bankası'nın; Türkiye'nin kredi taleplerine karşı, enerji başta olmak üzere stratejik alanların özelleştirilmesini şart koşmaları, hükümetleri daha da pervasızlaştırdı. Öyle ki, Danıştay'ın enerji hizmetini bir kamu hizmeti görerek, sözleşmeleri imtiyaz sözleşmesi şeklinde değerlendirmesi karşısında sıkışan 56. hükümetin Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanı Ziya Aktaş, "Danıştay'la centilmenlik sözleşmesi yaptık" açıklamasını bile yapmaktan kaçınmadı.

Bu şekilde yargıyı devreden çıkarmadan enerji işkolunda özelleştirmenin mümkün olmadığını gören sermaye çevreleri, IMF aracılığıyla hükümetlere, Türk hukukunu devre dışı bırakacak olan Uluslararası Tahkim'i dayattı. IMF'nin "Tahkim yoksa borç da yok" dayatmasına karşı, milliyetçi söylemlerle işbaşına gelen DSP-MHP-ANAP

koalisyon hükümetinin, programının başına aldığı konu ise "tahkim yasası" oldu.

Bu amaçla, yabancı sermaye ile yapılacak kamu sözleşmelerinde tahkimi uygulamak üzere yasa taslağı hazırlanarak TBMM'ye sevk edildi. Başbakan Yardımcısı ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cumhur Ersümer tarafından hazırlandığı öne sürülen taslak, başta Anayasa'nın 47, 125 ve 155. maddeleri olmak üzere Anayasa'da köklü yasal değişiklikler öngörüyor. Değişikliklerle yasalardaki kamu hizmeti de yeniden tanımlanıyor. Taslağın Enerji Bakanlığı'nca hazırlanmış olması, uluslararası tahkimin önünü açacak yasal düzenlemelerin ilk etapta enerji ihalelerine uygulanacağını gösteriyor. Tasarı kabul edilirse mevcut yasalardaki "kamu hizmeti" tanımı değiştirilerek ve yabancılarla yapılan sözleşmeler özel hukuk kapsamına alınacak. En önemli sonucu ise, ulusal yargı kavramının zedelenerek ve Danıştay denetiminin ortadan kaldırılmış olmasıdır.

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan bu yana kabul edilen 1924, 1961, 1982 Anayasalarının ortak özelliği kamu hizmetlerini önemseyen yaklaşım içerisinde olmasıdır. Anayasalarda kamulaştırmalar yer almış ancak asla özelleştirme tek kelime olarak bile yer verilmemiştir.

Yapılan Anayasa Değişikliği

Madde 1- *Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 47.nci maddesinin kenar başlığı, "E. Devletleştirme ve özelleştirme" şeklinde değiştirilmiş ve bu maddeye ikinci fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.*

"Devletin, kamu iktisadi teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir.

Madde 2- *Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 125.inci maddesinin birinci fıkrasına ikinci cümle olarak aşağıdaki hüküm eklenmiştir.*

"Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir."

Madde 3- *Anayasanın 155.inci maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.*

"Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları ve kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir."

57.Hükümet getirdiği anayasa değişikliği kamu hizmeti, kamulaştırma kelimesinin yanına, çok uluslu sermayenin ideolojisinin ifadesi olan özelleştirme kelimesi eklenecek 76 yıllık bir geleneğe son verilmiştir. Hem de en milliyetçi ! bir hükümet tarafından.

TAHKİM KAPİTÜLASYONDUR

Ülkemizin yatırım ihtiyacı, özellikle de enerjideki yatırım ihtiyacı hükümetçe çok abartılı bir şekilde belirtilmekte; ihtiyacın karşılanması için de yabancı sermayeye dikensiz gül bahçesi yaratmaya çalışmaktadır.

Yargının bağımsızlığı, mahkemelerin adilliği gibi tartışmalar bu yazımızın konusu değil. Bu yazı yabancıların ne istediğini,

isteklerinin ne anlama geldiğini kapsayacak.

Evet, yabancılar, "sizin kara kaşınız, kara gözünüz için ülkenize yatırım yapmıyoruz, kendi kârımız için yatırım yapıyoruz, ama bizim çıkarlarımıza hiçbir helal getirmeyecek düzenlemeleri de istiyoruz" diyorlar.

Yurttaşlarının devletle olan anlaşmazlıkları, ülkemiz mahkemelerince karara bağlanacak, ama ülkemize yatırım yapanlarla devlet arasında çıkacak uyuşmazlıklar, yargıda çözülmeyecek, hakemler tarafından çözülecek.

Belli bir ülkede kurulmuş olan ya da sürmekte olan bir ilişkiden dolayı, böyle bir ilişkiye taraf olanlar arasında çıkan uyuşmazlıkların, o ülkenin yargı organlarında çözülmeyeceğini, zorunlu olarak başka bir ilişkiye (resmi ya da özel) başvurulacağını kabul ediyorsanız, bu olayın kapitülasyonu anımsatmasından daha doğal ne olabilir?

Uluslararası tahkimle, kapitülasyonlar arasındaki benzerliklerden önce kapitülasyonlar hakkında kısa bir hatırlatma yapmak istiyoruz.

- İpek yolu ticaret yolu olarak önemini yitirip, okyanuslar üzerinden ticaret yapılmaya başlandığında, ipek yolu üzerindeki köy, kasaba ve şehirlerde büyük bir ekonomik çöküş başlamıştı.

- Osmanlı, transit ticaretten elde ettiği geliri korumak için Fransa, İngiltere, Hollanda, Avusturya, Rusya ülkelerini kapsayan bir dizi ticari ayrıcalıklar tanımıştı.

- Avrupalı tüccarlar, Osmanlı topraklarında serbestçe dolaşım, alımda satımda her türlü kolaylıklar tanınmış, vergileri yerli tüccarlara göre düşük tutulmuştu.

- Avrupalı tüccarlar, Osmanlı ülkesi içinde kendi mahkemelerini kurarak, ticari anlaşmazlıkları bu mahkemeler de karara bağlıyorlardı.

- Sonuçta, Anadolu'yu kapsayan ticaret ve tefecilik yabancıların ve azınlıkların eline geçti.

- Osmanlı, borçlarını ve faizlerini ödemeyecek hale düştü. Borçların ödenmesi için Düyun-u Umumiye-i Osmaniye Meclisi kuruldu.

Borçlarına karşılık olarak, balıkçılık, tuz, tütün, ipek, pul ve alkolden alınan vergi ve damga resmi gibi gelirler bu meclis tarafından toplanmaya başlandı.

- Çeşitli Rejiler (birlikler) kuruldu. Vergi toplayan bu rejiler, vergi topladıkları köylülerle olan anlaşmazlık sonucunda 40.000 kişinin ölümüne neden olmuşlardı.

Ve ulusal bağımsızlık savaşı sonucu, kurulan yeni Cumhuriyet döneminde dış borçlar taksite bağlanarak ödenmiş ve yabancıların elinde bulunan demiryolları, telefon, elektrik, tranvay, havagazı, maden şirketleri kamulaştırılmıştı.

Ve Benzerlikler:

1- Her iki anlaşmayla da yabancı sermayeye kolaylık sağlanmakta, yabancı sermayenin ülkeye girmesiyle ilgili ön koşullar tamamen kaldırılmaktadır.

2- Kapitülasyonla Osmanlı Mahkemeleri reddedilmiş ve yabancı ülkeler kendi mahkemelerini kurmuşlardır. Uluslararası tahkimle de, Danıştay ve ulusal mahkemeler bir tarafa bırakılarak hukukçular-

dan oluşmayan uluslararası tahkim müessesesi oluşturulmaktadır.

3- Kapitülasyonla, Osmanlı ödeyemediği dış borçlarına karşılık, balıkçılık, tuz, tütün, ipek ve alkolden alınan vergilerin yabancı şirketlere bırakmasıyla, IMF'yle yapılan andlaşmalar sonucu enerji, iletişim, maden, petrol sektörünün özelleştirilerek gelirleri dış borçların ödenmesinde benzerliği bulunmaktadır.

4- Kapitülasyonlar sonucunda, elektrik, haberleşme, demiryolları, tramvay, maden, havagazı sektörü nasıl yabancı şirketlerin tekeline geçtiyse, uluslararası tahkim sonucunda, yap-işlet-devret modeliyle enerji, haberleşme, maden sektörlerinde yapılan yatırımlarla bu sektörler yabancı şirketlerin tekeline geçecektir.

ULUSLARARASI TAHKİMİN KAPİTÜLASYONLARI ARATACAK EKONOMİK VE HUKUKSAL SONUÇLARI:

- Devletin, yasama, yürütme, yargı erklerinden oluştuğu söylenirken, yargı erki yok ediliyor.

- Uluslararası Tahkim yalnızca enerji sektöründeki yatırımlardan ibaret değil, telif, patent, portföy, kültürel yatırımları da kapsamaktadır.

- Şimdiye kadar yabancı sermayeye konulan tüm ön koşullar kaldırılarak, yerli yabancı yatırımcılar arasında fark olmayacak.

- Bu andlaşmayı imzalayan ülkeler 5 yıl bu sistemden çıkamaz. Çıkma kararı verildiği andan itibaren 15 yıllık süre içerisinde verilen taahhütleri yerine getirmeye zorunludur.

- Uluslararası tahkim sonucu yapılan yatırımlara karşı sendikal direnme olduğu zaman yabancı yatırımcıların çıkarına dokunan bu sivil itaatsizlik olayında devletler tazminat ödemeye mahkum olacak. Dolayısıyla devletler de bu tazminatı ödememek için, sendikal hak ve özgürlüklerini kullanan emekçilere karşı şiddet uygulamayı tercih edecek. Ya da ödediği tazminatı vatandaşın sırtına yükleyecektir.

- Uluslararası tahkim kuruluşları, bildiğimiz anlamda mahkemeler olmayıp, yabancı şirketlerin atadıkları kişilerden oluşan ve kendi koyduk-ları kurallara göre karar veren özel yapılardır. Daha açık tanımıyla ya-bancı sermaye hem yargıç, hem savcı, hem de savunma avukatlığını üstlenecek kendi lehine kararlar oluşturarak ülkemizi "uluslararası mahkum" durumuna düşürülecektir.

- Çıkarılacak yasayla kamu hizmeti, yasayla belirleneceğinden, her yasa koyucunun ayrı bir "kamu hizmeti" tanımı olacak. Parlamentodaki egemen anlayışta gözönünde bulundurulduğunda, kamu hizmeti kavramı unutulacak, her türlü hizmet "piyasa malı" gibi ele alınacaktır.

- Anayasanın 155. maddesinde "imtiyaz şartları"nın ve sözleşme inceleme görevi Danıştay'a verilirken, yapılacak değişiklikle, inceleme görevi alınarak, yalnızca görüş bildirme düzeyine indirgenmektedir. Yapılan özelleştirmelerle ilgili Danıştay kararlarını uygulamayarak hukuk cinayetleri işleyen sicili bozuk bir hükümetin, Danıştay'ın görüşlerini dikkate alması gibi bir durum olmayacaktır.

- Yabancı şirketlerin, Türkiye'nin doğal kaynaklarını kullanarak (termik, doğalgaz, hidrolik vb.) ürettikleri elektriği, bu ülkenin vatandaşlarına satma zorunluluğu olmayacak, şirket istediği ülkeye satabilecektir.

- Elektrik, haberleşme, ulaşım gibi hizmetlerin birim fiyatları dolara endekslenecek ve bu hizmetler daha da pahalılaşacaktır.

- Sivil toplum örgütleri, bireyler, tüketiciler şikayetlerini bu tahkim kurullarına iletemeyeceklerdir.

- Yabancı sermaye, sözleşme koşullarını yerine getirmeden ülkemizi terk edip gittiği zaman uluslararası tahkimin kararı olmadan o şirketin mallarına el konulamayacaktır.

- Tahkim kabul edildiği takdirde, ulusal hukuka aykırılık olsa bile, tahkim kuruluşunun aldığı kararlara uymak zorunluluğu vardır.

- Uluslararası tahkimin uygulanması dünyada sermayenin anayasası olarak tanımlanan Çok taraflı yatırım Andlaşması (MAI)'nın en önemli maddesinin hayata geçirilmesi demek olacak böylece ulusal yargı yerine sömürge hukuku geçecektir.

- Uluslararası tahkim sonucu yabancı şirketin faaliyetleri, o ülkenin aleyhine sonuç doğursa bile, ülke kamulaştırma yapamayacak, yaptığında savaş nedeni sayılabilecektir.

Vatandaş hakkını nasıl arayacak?

Uygulamaya konulacak uluslararası tahkim bir yandan ulusal yargı sistemini parçalayıp etkisizleştirirken, diğer yandan da daha önce bir kamu hizmetinden yararlanırken herhangi bir nedenle ulusal yargıya başvurabilen vatandaşın, hizmetin alınması veya kullanılmasından doğabilecek konularda hak arama yollarını kapatacak.

Kamu hizmetinin sahibi idaredir, yargı konusu ulusal yargının işidir. İki şirket arasındaki bir uyuşmazlığı yabancı hakem heyetleri çözebilir. Ama konu kamu hizmeti ise bu, ulusal kamu yargısının işidir. Ulusal yargı devre dışı bırakıldığı taktirde, yurttaş da bundan zarar görür. Bir kamu hizmeti görülürken, bunun sahibi olan idareden nasıl hesap sorulabilir, nasıl dava edilebilir. Uluslararası hakeme gidilirse konu, sanki iki şirket arasındaki ticari işmiş gibi görüleceğinden, yurttaşın hiç müdahale etme hakkı olmaz. Söz gelimi elektrik veya doğalgaz fiyatlarından yakınan bir vatandaş, hakkını aramak için Anadolu'dan kalkıp New York'a gidecek. Gitse bile onu adam yerine koymazlar, sen taraf değilsin derler. Bu da gösteriyor ki tahkim vatandaşın hak arama yolunu kapatacaktır.

Uluslararası tahkim kuruluşlarınca verilen kararların ulusal yargı denetimine tabi olmaması, verilmiş kararların genellikle bu kurumlara yön veren veya yönetimine katılan uluslararası şirketler ve gelişmiş ülkeler lehine karar vermesi veya olasılığının yüksek olması, bu mekanizmaların adil olamayacağını ortaya koymaktadır. Uluslararası tahkim, ulusal yargı sistemine ve Anayasa'ya aykırılığı yanında, kamu hizmeti veren kuruluşların özelleştirilmesinde Yİ, YİD, İşletme Hakkı Devri uygulaması sonucu kamu hukuku büyük yara almış olacaktır.

Tabii ki Uluslararası Tahkimin sonuçları yalnızca bunlar değil, ancak belli olan şu ki bu uygulama çağın gereği değil, çok uluslu şirketlerin tekelleşmelerinin sömürülerini sürdürmelerinin bir gereğidir. Uluslararası Tahkim konusunda devletin en tepesindeki yetkilisi, Başbakan, Enerji ve Tabii Kaynaklar bakanı başta olmak üzere, hükümeti oluşturan partiler ve milletvekilleri, bu ülkenin bugününü, yarınını ve geleceği ipotek altına alınmasına aracılık etmektedirler.

Milyonlarca kamu emekçisinin, işçinin, geniş halk kesiminin tepkilerine kulak tıkayan 57. hükümet, çok uluslu şirketlerin, IMF'nin ve yerli holdinglerin taleplerini yerine getirmek için olağan üstü çaba sarfetmektedir.

TEDAŞ İHALE ŞARTNAMESİNE GÖRE TEDAŞ'TA 657 SAYILI YASA'YA VE SÖZLEŞMELİ OLARAK ÇALIŞANLARIN DURUMU

İhale şartnamesine göre, şu anda TEDAŞ'ta çalışan memur ve sözleşmelilerden isteyenler yeni şirkete geçebileceklerdir.

1. Özel Şirkete Geçenlerin Durumu:

a) Emeklilik:

Geçenlerin istekleri halinde Emekli Sandığı ile ilgilileri devam edecek ve Emekli Sandığı'ndan emekli olma hakları sürecektir ancak bu, Emekli Sandığı'ndan ayrılıp özel sektöre geçenler için düzenlenmiş istisnai bir yoldur ve bu durumda hem kesenekler hem de karşılıkların ödenmesinden kanuna göre, "iştirakçi" bizzat sorumludur.

İhale şartnamesine göre, daha önce TEDAŞ tarafından ödenen kurum karşılıklarının, dağıtım tesisini alan şirket tarafından karşılanması için sözleşmeye madde konulacaktır. Ancak, Emekli Sandığı Yasası bunu "iştirakçi"nin, kişisel sorumluluğu olara düzenlediği için, yeni işverenin bu primleri yatırmaması, sözleşmeyi ihlal etmesi durumunda çalışanın hiçbir güvencesi yoktur.

Emeklilik dönemi geldiğinde, çalışanların Emekli Sandığı ile gırtlak gırtlağa gelecekleri neredeyse kesindir. Emekli Sandığı, prim yatırılmadığı için emekli olma istemini kabul etmeyecek, şirkete başvurulduğunda hiç bir muhatap bulunulamayacak, çalışanlar yeniden bir kaç yıl prim ödeyip emeklilik hakkı kazanmaya çalışacak, bu arada özel şirketin ödemediği primleri de dava yoluyla ödetmeye çalışacaktır. Bunun sonu "kaos"tur.

b) Devir gerçekleştikten sonraki Emeklilik İkramiyesi:

Kesenek ve karşılıkların yatırılması, sadece emekli maaşı içi kazanılmış hak sağlayacak, emekli ikramiyesi için sağlamayacaktır.

Emekli ikramiyesi sadece "kamu"da geçen dönem için alınabilecektir.

Örneğin 20 yıllık hizmetten sonra özel şirkete geçip, emekli kesenek ve karşılıkların düzenli ödeyen bir çalışan, 25 yılını doldurduğunda, bu hizmet süresi üzerinden emekli maaşına hak kazanacak ama 20 yıllık ikramiye alabilecektir. Özel şirkette çalışılan 5 yıl içi alınacak "tazminat" ya da "ikramiye"nin durumu meçhuldür.

c) Prim:

Prim tutarı, devlette çalışıyormuş gibi hesaplanacak, yıllık kademe ilerlemeleri ve üç yılda bir derece ilerlemeleri prim düzeyinde devam edecektir. Emekli ikramiyesi ile emekli maaşına esas olacak prim tutarı, devletteki kadro ve tahsil düzeyleri ile eşdeğer olacak.

d) Ücret ve diğer sosyal haklar:

İhale Şartnamesi'nin 19/d maddesine göre:

"Emekli Sandığı iştirakçiliği devam eden personelin terfileri, ücret ve sosyal yardım artışları, tedavi, ölüm ve cenaze giderleri ile hastalık izinleri, 657 sayılı Kanun hükümlerine ve kararnamelere paralel olarak Şirketçe karşılanacaktır".

Her ne kadar ihale şartnamesi böyle diyor ise de Emekli Sandığı bu durumda personelin işçi ve memur tanımlamasında belirsizlik olduğu için sağlık yardımının ne olacağının da soru işareti var.

Yani, bunlar devlette çalışıyormuş gibi maaş alacaklar, ellerine geçen parada bir artış olmayacaktır.

Bu hüküm, Emekli Sandığı ile ilgisini devam ettirmek isteyenlerin, özel şirkete geçmeyip TEDAŞ'ta kalanlardan bir farklılığı olmaması için hazırlanmıştır. Özel şirketler, memurları memur ücretleri vererek ve fazla para vermeden "sömürerek" çalıştırmaya devam edeceklerdir.

Emekli Sandığı ile ilgisini kesenler ise, ilk başta daha yüksek maaş vaadiyle "iş akdi" imzalayarak işçi statüsüne geçecekler, böylece Emekli Sandığı'nda emekli olma hakkını da kaybedecekler, ayrıca iş güvenceleri de ortadan kalkacak ve sadece şirkette çalıştıkları süre için "kıdem tazminatı" almaya hak kazanacaklardır.

e) 22.5.1986-15.2.1990 tarihleri arasında sözleşmeli statüye geçip sandıkla ilgilenmemiş olanlar 5434 sayılı kanunun geçici 192 maddesi gereğince her koşulda sandıkla ilgilenir

f) 22.5.1986-15.2.1990 tarihinden sonra sözleşme statüsüne geçmiş olanlar şirketçe işine son verildiğinde Emekli Sandığıyla ilgilenmesinin koşulları ortadan kalkıyor. Eğer herhangi bir kamu kuruluşunda ise devam eden ise tekrar Emekli Sandığıyla ilgilenebiliyor.

g) Geçenlerin Derece kademesi, tahsili ne olursa olsun emekliye ayrıldıktan sonra emekli aylığı alarak alt sınır aylığı ödeniyor (bugünkü altsınır aylık tutar (48.500.000)

2. TEDAŞ'ta kalanların durumu:

TEDAŞ'ta kalanların mevcut statüleri ve hakları aynen devam edecektir. Ancak işletmelerin çoğu özel sektöre devredileceği için, TEDAŞ'ın, başka yerlere tayin vb. zorlamalarla, çalışanları Özel şirkete geçmeye zorlamaları bir ihtimaldir.

Şu anda teklif veren firmaların tamamına yakını elektrik dağıtımı konusunu hiç bilmedikleri için, "teknik eleman" ihtiyacı büyüktür. Bu yüzden, teknik elemanlar geçiş yapmayıp TEDAŞ'ta kalırlarsa, alıcı şirketler zor duruma sokabilirler.

Şirketler de bu tehlike nedeniyle özellikle kilit yerlerdeki çalışanlara daha iyi çalışma koşulları ve ücret vb gibi vaadlerde bulunmaları beklenebilir. Ancak, bunun geçici olacağı bilinmelidir.

SON DÖNEMDE YAŞANAN SİYASAL GELİŞMELER VE ÖZELLEŞTİRME DENEYİMLERİ

Özelleştirme ile Problemler Artmıştır.

– Elektrik kayıpları azalmamış, iki katına çıkmıştır. Tüketiciden alınmaması gereken trilyonlarca lira tahsil edilmiştir.

– TEDAŞ'ın belirlediği tarifelerin dışına çıkılmıştır. (Tesisat bağlama, saat açma-kapama)

– TEAŞ'a karşı borçlar ödenmemiştir. Bu borçlar için sayısızca dava açılmıştır.

– AKTAŞ'ın ödemesi gereken 500 milyon dolarlık işletme hakkı devir bedelinin ödendiğine dair hiçbir belge bulunamamaktadır.

– Sözü edilen bölgelere tek kuruşluk yatırım yapılmamıştır.

– Elektrik iletim hatlarına yatırım yapılmadığından bu bölgedeki elektrik voltajlarındaki düşüklükle beyaz eşyalarda sayısızca arızalanmalara yol açmıştır.

– Yapılan ve yapılacak sözleşme metinlerinde devlet yetkililerinin iddia ettiği gibi özel sektörün finansman olanaklarından yararlanılmasına ilişkin tek bir madde bulunmamasına rağmen, yapılacak yatırımların, bakım ve onarımların, işletme devir bedellerinin tutarlarının tüketicilere yansıtılacağı açıkça belirtilmiştir.

Ülkemizde 1980'li yıllardan itibaren özelleştirme politikalarının alt yapı çalışmaları ile birlikte enerjiye yansıması, enerji üretimine yönelik yatırımların sınırlandırılması, enerji iletim hatları ve dağıtım merkezlerinin teknolojik açıdan yenilenmemesi ve kaçaklara seyirci kalarak göz yumma politikası güdülmüştür. Bizim ülkemizde hat kayıpları toplamı %18'dir. Bazı bölgelerde bu oran %25'lere kadar çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki hat kayıpları toplamı ise %5-8'dir. Ülkemizde üretilen enerjinin ancak % 68.92'si net olarak tüketilmektedir. İletim teknolojisinden dolayı hat kayıplarını olması yada bu hat kayıpları içerisinde ki kaçakların olması batı ülkeleriyle kıyaslandığında devletin her alanda olduğu gibi göz yumma ve KİT'lerin verimsiz olduğu politikasına bir dayanak oluşturma çabasından kaynaklı olduğu görülebilir.

Elektrik sektöründe bilinçli olarak yatırım yapmama, teknoloji yenilememe politikası uygulanmıştır. Ayrıca kayıp ve kaçakları önlemeye yönelik, yeni güç kaynaklarını devreye sokmak için proje kredisi vermeyen Dünya Bankasının bu işletmelerin özelleştirilmeye hazırlanması, ticarileştirilmesi için 850 milyon dolar kredi vermesi oldukça düşündürücüdür.

TEAŞ verileriyle 1995 sonu itibarı ile ülkemizdeki kurulu gücün gelişimi (yani elektrik enerji sektörüne üretim bazında yapılan yatırımlar), 1985-1990 yılları arasında yoğun bir yatırım oranı ve miktarı varken, 1990'lardan sonra yatırım oranı ve miktarı düşmektedir.(Kaynak:Elektrik Enerjisi Ülke Raporu, TEAŞ-1995). Bunu sonucu olarak kötü-bakımsız bir iletim hattına sahip olmuş ve resmi verilerle %18 oranında iletim hattı kayıpları söz konusudur. Kaçaklardan kaynaklanan kayıpların ise %3 civarında olduğu bilinmektedir. Bu şu anlama geliyor, üretmiş olduğumuz her dört birim enerjinin bir birimini tüketmeden kaybediyoruz. Öncelikle 1990'lı yıllardan sonra bilinçli olarak arttırılan enerji iletim hatları kayıpları ve kaçakları sanki özelleştirme ile giderilecek bir sorun olarak değerlendirilemez. Başbakanlık Teftiş Kurulu'nun Soruşturma raporu olarak 06.08.1997'de yayınladığı "TEAŞ ile görevli şirketler AKTAŞ Elektrik Ticaret A.Ş. ve Kayseri ve Civarı Elektrik arasındaki mahsuplaşma ile ilgili olarak Yüksek Denetleme Kurulunca kabul edilen 21.03.1996 tarihli Özel İnceleme Raporu"nda;

"1994 yılı mahsuplaşmasında; Aktaş Şirketiyle 1990 yılında yapılan ESA'ların ayrılmaz eklerine göre belirlenmiş kayıp kaçak oranının Aktaş için % 8.5 olarak kabul edilmesine rağmen 1994 yılı mahsuplaşmasında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın onayı ile Aktaş için %16.28 olarak alındığı, kayıp kaçak oranın 1 puanın 1994 yılı için parasal karşılığının Aktaş için 48.240,8 milyon lira olduğu bu durumun ileriki yıllarda kaçakları şirketlerce kontrol altına alınmayarak bu oranların daha da büyümesine imkan oluşturabileceği, kötü ,işletmecilik sonucu kayıplarda da buna benzer durumlar oluşabileceği" belirtilmektedir.

Kaynak Dergisi tarafından 1997 Mart ayında düzenlenen "ELEKON 97" de Çukurova Elektrik Enerjisi Sorunu Paneli"nde Elektromekanik Sanayiciler Derneği Başkanı Orhan ERSEN, "Çukurova'da enerji talebi artış oranı geriliyor, kayıplar artıyor" başlığı altında sunduğu bildiride şunları ifade etmiştir. "Çukurova bölgesindeki elektrik üretim ve iletimin Uzan ailesine geçişiyle birlikte (1990-1996 arası) puant gücü artışı %11 ortalamalardan %4.76 ortalamalara düşmüş, bürüt enerji %12.5 ortalamalardan %7.3'lere düşmüş ve bölgeye satılan net enerji %12'lerden % 8.6'lara düşmüş. Kayıplarda % 5'lerden %5.7'lere 6'lara doğru yükselmiştir. Bu kayıplar yalnızca trafo merkezlerindeki iletim hatlarındaki kayıplardır. Dağıtım hatlarında ile müşterinin kullanımına arz edilir hale gelinceye kadar %20'lerin üzerine çıkmaktadır. ...1990-1996 arası yıllarda trafo merkezlerinin kurulu güçleri 1650 MVA'dan 2229 MVA'lara çıkmış. Genellikle ampirik hesaplamalar şöyle yapılır. Puant yük 737 MW'dan 1087 MW'ye kadar yükselmiştir. Bu puant yükü 1.15 'le çarpılır. Çünkü bölgede geçek puantı engelleyen bir takım arızalar olabilir. Bunda dolayı 1.15 gibi bir düzeltme faktörü ile çarpmak gerekir. Trafo merkezlerinin MVA olarak kurulu gücünü, bu 1.15 ile çarparak, bulduğunuz güce böldüğünüzde çıkacak sayı 2.5'ten küçük ise o bölgede iletim hatları ve trafo merkezlerinin kullanımı bakımından bir sıkıntı yaşanıyor anlamına gelecektir. Bu da Çukurovada gerçekten görülüyor. 1990'da bu söylenen sayı 1.9 iken, sonraki yıllarda sırasıyla 2.1, 2.3, 2.1, 1.9, 1.8, ve 1.7 olmuş. Yani son yıllarda özel sektörün elindeki bu hatlarda kayıplar giderek artmaktadır. Nedeni de yeni tesislerin yapılmamasıdır, hatlar artık ihtiyaca yetmemektedir.

Resmi rakamlara göre kamu kurumuna ait elektrik kaçak ve kayıp oranı %18, özel sektöre ait kaçak ve kayıp oranı ise %16.2 ve %20'nin üzerindedir. Aktaş firmasının devir almasından sonra kayıp ve kaçak miktarı % 8.5'den %16.28'e çıkmıştır. ÇEAŞ ile ilgili hat kayıpları da yukarıda anlatılmıştır. Özelleştirmenin söz konusu kaybı önleyeceği tamamen propagandif bir söylemin ötesine geçmeyen ve özelleştirme ile yapılacak talanın gizlenmesine yönelik bir argümandır. Yaşanan özelleştirmelerde kayıp ve kaçakların arttığı ve tesislere yeni yatırımların yapılmaması nedeniyle de giderek artacağı görülmektedir. Üstelik sektörde örgütlenen bir sendika olarak gerek ÇEAŞ ve gerekse AKTAŞ firmaları gerçeklerini iyi bilen, raporlarda yer almayan ancak özelleştirmenin çalışanlar, tüketiciler yönünden neleri ifade ettiğini biliyoruz. Enerji kalitesinin, iletim hatlarına yatırım yapılmamasıyla ne hale geleceğini yaşanan özelleştirmeler göstermiştir. Bugün bu Şirketlerin elindeki bölgelerde iletim hatlarının eskimesi ve trafo merkezlerinin yetersizliği nedeniyle sürekli elektrik kesintileri olduğu gerçeği bilinmesine rağmen basın bunların sonuçları üzerine kamu yararı gözetecek şekilde haber yapmamaktadır.

Ülkemizde ne yazık ki uzun erimli enerji politikaları yoktur. Enerji sektörünün temel öncelikleri doğru saptanmadığı için buna denk düşen politikalar ve kurumsal düzenlemeler hayata geçirilememektedir. Enerji alanında yaşanan bir önemli belirsizlik noktası da, veri temelinin geliştirilememiş olmasıdır. Bu yüzden resmi veriler ve buna dayalı enerji projeksiyonları "resmi yalanlar" sürecinin dayanaklarını oluşturmaktadır.

Son dönemde yaşanan siyasal gelişmeler özelleştirmelerin yapılmasını değil aksine durdurulmasını yapılanların da iptal edilmesini gerektirmektedir.

Sümerbank, Çimento, Etibank, POAŞ özelleştirmelerinde görüldü ki, özelleştirmeler iddia edildiği gibi verimliliği arttırmayı, sermayenin tabana yayılmasını, yeni yatırımlar yapılmasını sağlamamış, tam tersine sektörde tekeller oluşturmuş, kara paralar aklanmış, mafya, siyaset, sermaye üçgeni içerisinde yolsuzluklar, hukuksuzluklar doğurmuştur.

Korkmaz Yiğit'in kasetinde de açıklandığı gibi ihaleler ilgili devlet kuruluşlarınca değil, başbakanın evinde yapılmıştır. Türkbank'ın özelleştirilmesi olayı bir çok ilişkiyi ortaya çıkarmış, özelleştirmenin ne olduğunu kamuoyuna yansıtmıştır. Mafya liderinin yönlendirmesi sonucunda kara paracı holdingler ve siyasilerin işbirliğiyle ihaleler yapılmıştır.

ÖZELLEŞTİRMENİN, İSTİHDAM YAPISI VE ÇALIŞMA KOŞULLARI ÜZERİNDEKİ BOZUCU ETKİSİ :

Kamuoyunda çoğu kere özelleştirme kavramı kamu (ya da devlet) mülkiyeti altında bulunan bir işletmenin özel sermayeye devri ile sınırlı olarak algılanmaktadır. Bu yaklaşım özelleştirmeyi siyasal, ideolojik, arka planından koparmakta, onu bir işletmenin ama yalnızca bir işletmenin mülkiyetinin biçimi konusuna indirgemektedir. Sonuçta özelleştirme etkisi çok sınırlı olan yalnızca bir ekonomik önerme/uygulama olarak gösterilmektedir.

Ülkemizde de özelleştirme, gerek uluslararası sermayenin gerekse de, bu sermayeler ile arasında sıkı bağlar bulunan yerli sermayenin karlarını, başka bir ifade ile emekçiler üzerinde uyguladıkları sömürü oranlarını artırmak ve hizmet sektörlerini metalaştıracak yeni kar alanları yaratmak için önerdikleri/uyguladıkları ve uygulayacakları temel bir programdır.

Özelleştirme olgusu bir bütün olarak düşünülürse

1. Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik harcamalarının giderek azaltılması, yapılan tasarrufun sermayeye aktarılması,

2. Kamunun hizmet ve mal üretiminde bulunduğu kar oranı yüksek, kısmen tekel konumunda bulunan ekonomik alanların, özel sermayeye açılması,

3. Daha az işçi ile daha uzun süreler üretimde bulunarak, bir yandan maliyetlerin düşürülmesi diğer yandan da sendikal yapıların kırılması (yani sendikasızlaştırma) taşeronlaştırmanın yaygınlaştırılması, esnek çalışmanın egemen biçim haline getirilmesi,

sonuçlarını içermektedir.

ÇALIŞANLARIMIZI VE ÜYELERİMİZİN KARŞILAŞACAĞI DİREKT SORUNLAR

Neo-liberal yeniden yapılanma programının en önemli aracı durumda olan özelleştirmenin sonuçlarını birçok ülke (Fransa, Meksika, İngiltere vb) emekçileri kadar yakından yaşamayan ülkemizde de emekçiler kısa vadeli ve kesimsel çıkarları açısından olguya yaklaşmışlardır.

Ülkemiz gerçekliğinde emek piyasasında hala ayrıcalıklı bir konumu bulunan kamu işçisi ve kamu çalışanları açısından durum farklı algılanmakta, bu kesimler ve onların örgütleri tarafından konunun ciddiyeti yeterince kavranamamaktadır.

Devlet sermayesinin üretim alanlarından çekileceği/çekilmekte olduğu gerçeği, doğrudan doğruya kamu işçisi deyimini de literatürümüzden hızla çıkarmaktadır. Bu gün hala kamu mülkiyetinde bulunan örneğin PETKİM gibi kuruluşlarında özelleştirilmesiyle kamu işçiliği esas itibariyle

sona erecektir. Ülkemizde sendikal örgütlemelerin ağırlıklı olarak kamu işletmelerinde örgütlü bulunduğu düşünülürse bir önceki başlıkta açıklamaya çalıştığımız olguların ne büyük bir hızla gerçekleşeceği kolaylıkla algılanabilecektir.

Diğer yandan ayrıcalıklı emek kesimi olan ve geçmişte memur olarak adlandırdığımız kamu çalışanları açısından durum pek de farklı değildir. Çünkü

1. Devlet, asli görevleri olan asker, polis, bürokrasi ve ideolojik aygıtları dışında istihdamı düşürüyor. Böyle bir gerçeklik varken, TEAŞ, TEDAŞ, TELEKOM, KARAYOLLARI, DDY vb kamu çalışanı statüsünde istihdam edilen emekçileri, başka bir kurumda istihdam etmesi hem uyguladığı politika gereği hem de fiziken mümkün değildir.

2. Diğer yandan, Devlet bir süredir yürüttüğü Kamu Personel Rejimi Yasa Taslağını son aşamasına getirmiştir. Yasa taslağı, 657 Sayılı Devlet Memurları Yasasının işgüvenliği maddesinden, düzenli istihdam yapısından rahatsız olduğunu ve yeni personel rejiminde esnek çalışma, bireysel sözleşme ilkesini esas aldığını kamuoyuna açıklamıştır.

Dolayısıyla emek piyasasındaki kısmen ayrıcalıklı olan ancak bu ayrıcalığının bir biçimde devam edeceğini uman, sonuçta özelleştirme politikalarının kendisinden daha çok başka kesimleri etkileyeceğini düşünen kamu emekçileri de fena halde yanılmaktadır.

ÖZELLEŞTİRME POLİTİKALARINA KARŞI ALTERNATİF POLİTİKA ÖNERİLERİMİZ

Tebliğimizin başında da belirttiğimiz gibi özelleştirme sermayenin, topyekün ve bütünlüklü saldırı politikasıdır. Neo-liberal politikaların sözcülüğü IMF, Dünya Bankası gibi emperyalist kuruluşlar tarafından yapılmaktadır. Dolayısıyla özelleştirme politikalarına karşı yapacağımız her önerme kapitalist sistemi sorgulayan bu nedenle de kapitalist sistemi karşımıza alan önermeler olmak zorundadır.

Bizler eğitimin, sağlığın, sosyal güvenliğin devlet ya da kamu tarafından, parasız olarak karşılanmasını, herkese iş ve yeterince ücret, konut hakkı ve ısınma hakkı, örgütlenme hakkı ve bu hak önüne koyulmuş engellerin kaldırılmasını, Çocuklarımıza iyi bir gelecek hakkı, barış ve yaşama hakkı, karar ve denetim süreçlerinde etkin olmak taleplerimizi tekrar tekrar yinelemek ve takipçisi olmak durumundayız. Özelleştirme politikalarının emekçiler açısından alternatifi, bu taleplerin yerine getirileceği düzenlemeler olacaktır.

Açıktır ki saydığımız tüm bu talepler özelleştirme politikalarının bize önerdiklerinin, tam zıtı yöndeki taleplerdir.

Özelleştirme politikalarına karşı

1. Sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik gibi toplumun bugününü ve yarınını ilgilendiren temel alanlardan, özel sermayenin çekilmişini ve kamu kaynaklarının her geçen gün artan oranlarda bu alanlara akıtılmasını istiyoruz.

Bugün eğitimin özelleştirilmesi ile, ya paralı kesime eğitim hizmeti sunulmakta ya da eğitim tarikat ve vakıfların eline bırakılmaktadır. Bu toplumun daha da gericileştirilmesinin teminatıdır.

Yine sağlığın özelleştirilmesinin sonuçları yavaş yavaş ortaya çıkmakta, insanlar hastane kapılarında ölmekte, tedavilerini yaptıramamaktadırlar. Son dönemde SES'in ortaya çıkardığı Yüksek İhtisas Hastanesi örneği bizler açısından, çok önem-

lidir. Ölüden kalp kapakçıları sökülmesi, bir kez kullanılan tıbbi malzemelerin (dispossoble) tekrar tekrar kullanılması ya da bazı polikliniklerde sağlam insanlardan organ çalınması sağlık alanından kamunun çekilmesinin direkt sonuçlarıdır.

2. Bir ülkenin gelişebilmesi onun üretkenliğine bağlıdır. Üretkenliğin artırılması diğer faktörlerin yanısıra, altyapı hammadde ve enerji üretimine bağlıdır. Stratejik işkolları olarakta adlandırılabilecek bu işkollarında kamunun bulunması ülkenin ekonomisi açısından da bir zorunluluktur.

3. Diğer tüm üretim alanlarında yapılacak kamu girişimleri, piyasada tekeli kıracak ve fiyat artışını kontrol altına alabilecek tek mekanizmadır. Süt Endüstrisi Kurumunun özelleştirilmesi ile süt fiyatları arasındaki ilişki bizler tarafından ciddiyetle incelenmelidir.

4. Özelleştirme politikaları, emek bileşenleri arasındaki farkı giderek azaltmakta deyim yerinde ise daha homojen bir işçi sınıfı yaratmaktadır. Açıktır ki özel sektörün kamu işçisi, işçi-kamu çalışanı, sözleşmeli-657'li vb çerçevede beliren ve bugün işçi sınıfının topyekün ortak mücadelesi önünde çok ciddi engeller çıkartan bu ayrımlar hızla silinmektedir.

Diğer yandan taşeronlaştırma sistemi de, işçi sınıfını kendi içinde rekabete sokmakta, sınıfın birliğinin oluşturulması önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Bugün çok büyük bir bölümü, ya da hemen hemen tamamı örgütsüz bulunan, yasal haklardan yoksun bu kesimin örgütlemesi, işçi sınıfı örgütlerinin kaçınılmaz görevleri arasındadır.

Bugün çeşitli Avrupa ülkeleri işçi örgütlerinin de gündemine giren, ortak çalışanlar yasası (ortak örgütlenme) yönünde atacağımız her adım, yarını örmek noktasında özelleştirme politikalarına karşı atacağımız en ciddi ve en büyük adımlardan birisidir.

5.. Günlük çalışma süresinin 6 saatlik işgünü olarak ülke çapında zorunlu hale getirilmesi kamu ve özel kesimde istihdam artırıcı esnek istihdama karşı bir önermedir.

6. Yine kamu işletmelerinin içinde bulunduğu yoz ve çürümüş durumun bizlerden kaynaklanmadığı tam tersine sermaye lehine politika yapan kirli politikacıların kirli politikalarının sonucu olduğu gerçeğinden hareketle, işletme yönetimleri ve denetimlerinde çalışanların, tüketenlerin ve onların örgütlerinin yer almasını, temsil edilmelerini talep ediyoruz. Bu yolla kirli ilişkileri kamuoyuna teşhir edebilecek ve bu işletmelerin nasıl bilinçli bir biçimde çürütüldüğünü halka anlatabilme olanağı yakalanabilecektir.

NEO-LİBERAL DEMOKRASİNİN ELEŞTİRİSİ VE YETKİN DEMOKRASİ

Hakan REYHAN
Basın Müşaviri
OLEYİS SENDİKASI

Demokrasi, çok yönlü bir kavramdır. Bir yaşam tarzı olarak demokrasiden, bir felsefi yaklaşım olarak demokrasiden, bir metodoloji olarak demokrasiden bahsedilebileceği gibi, iktisadi ve sosyal anlamda demokrasiden de bahsedilebilir. Fakat genellikle demokrasiden anlaşılan, siyasal anlamda beliren demokrasidir. Ve demokratik uygulamalar da genellikle bu yönde olmuştur. Demokrasi, siyasal anlamda, en genel tanımlamayla, *halk katmanlarını etkileyecek, halka yönelik olarak belirginleşen siyasal iktidar faaliyetlerinin, yine halk tarafından, doğrudan veya çeşitli temsil mekanizmaları vasıtasıyla yürütülmesi demektir.* Tabii bu tanımlama klasik tanımlamadır. Ve modernleşme sürecinde bu tanımlamaya çeşitli eklemeler yapılarak modern siyasi demokrasinin de yapı taşları oturtulmuştur. Modern demokrasilerde, klasik demokrasiye ek olarak, vatandaşların sivil toplum örgütleri vasıtasıyla da kamusal faaliyetlere katılması ve kamusal iktidarı etkileyerek belirlemeleri olanakları sağlanmıştır. Globalleşme süreciyle birlikte demokratik anlayış daha da farklılaşmış ama yine sadece siyasi boyutta kalmıştır.

Bilindiği gibi, demokrasi düşüncesinin gelişimi eski Yunan site devletlerine kadar dayanmaktadır. Atina Demokrasisi olarak adlandırılan ve demokratik rejimin ilk, doğrudan demokratik rejimin ise tek örneği olarak gösterilen bu demokrasi aslında, her ne kadar doğrudan katılımcılığı tasvip eder gibi görünse de klasik demokrasilere oranla bir çok eksiği içinde barındırmıştır. Atina Demokrasisi çok da katılımcı değildi, hatta sınırlı bir demokrasiydi. Örneğin, kadınlar, belli bir yaşın altındakiler, köleler(bu kurumun olması da ayrı bir tartışma konusudur), *metoikos* denilen yabancılar, seçme ve seçilme hakkına sahip değillerdi. Yani "vatandaşlık" haklarından sadece ve sadece Atinalı özgür erkekler yararlanabilirlerdi. Bu açıdan demokrasinin miladı olarak Atina site devlet sisteminin gösterilmesi pek bir anlam ifade etmemektedir. Sokrates, Aristo ve Platon gibi eski çağ Yunan filozofları da katıksız demokrasiye kuşkuyla bakmışlardır. Örneğin Platon, demokrasiyi duyguların akla egemen kılınması olarak görmüş, Aristo ise, demokrasiyi yozlaşma ve istikrarsızlığın kaynağı olarak göstermiştir. Atina sistemi özgün bir sistemdir.

İçinde demokrasi çekirdeklerini de barındırmaktadır. Ancak, gerçek anlamda demokrasinin gelişim sürecini irdelerken başlangıcımıza arka planı ve ön planıyla birlikte sanayi devrimini ve modernleşme sürecini almamız gerekmektedir.

Batı Avrupa'da, sanayi devriminin oluşmasına neden olan iktisadi, sosyal ve zihinsel gelişimin nedenlerine, rönesans-reform, merkantal birikim, ticari değişkenlik gibi faktörlere burada fazla değinmeden doğrudan sanayileşme ve demokrasi ilişkisine girersek karşımıza en genel hatlarıyla şöyle bir doğrusal tablo çıkacaktır: Merkezileşen ticari ilişkiler feodal yapının tasfiyesine neden olmuş ve bu yapıda merkezi krallıklar doğmuştur. İktisadi birikimin devasa boyutlara ulaşmasıyla da gelişen burjuvazi krallık sisteminin monarşik yetkilerini sınırlamaya ve yönetimde söz sahibi olmaya başlamıştır. Bu çerçevede, merkezi monark devletten, ulus-devlete doğru bir geçiş süreci başlamış ve ulus-devletin bir meşruluk gerekçesi olarak da demokratik siyasal sistemin temel yapı taşları oturtulmuştur. Yani modern demokrasinin oluşumu, gelişen burjuvazinin monarkla olan mücadelesinde bir referans kaynağı olarak "halk"ı yani "seçmen"i belirlemesi ve iktidarını tanrısal güçten aldığını söyleyerek hükmeden krallık rejimine karşı iktidarın halktan kaynaklandığı bir sistemi ikame etme gayretinden doğmuştur. Demokrasi kelimesinin etimolojik anlamı da bu anlayıştan kaynaklanmıştır: demos(halk) + kratos(iktidar) = demoskratos(halk iktidarı). İktidarın kaynağının tanrısal bir iradeden değil de halk iradesinden geldiğini söyleyen laik siyasi düşüncenin gelişim süreci de aynı doğrultuda olmuştur. Zaten laiklikle demokrasi birbirlerinin "olmazsa olmaz" unsurlarıdır.

Demokrasi düşüncesinin ve siyasal sisteminin iskeleti, gelişebilmesi için özgürleşmesi gereken burjuvazi öncülüğünde/burjuvazi ile birlikte oluşturulmuştur ama esas organik yapısı çok farklı sınıfsal belirleyicilikler tarafından oturtulmuştur. Hatta demokratik gelişim bir dönem, burjuvaziye rağmen, burjuvaziye karşın geliştirilmiştir. Bu aşamada belirleyici faktör, gelişen sanayileşmeyle ortaya çıkan ve büyüyen, bununla birlikte herkese oy hakkı tanıma aşamasına gelen demokratik sürecin etkisiyle iyice önemlilik kazanan işçi sınıfı olmuştur.

İşçi sınıfı hareketleri, belli bir döneme kadar, sadece siyasal anlamda, sınırlı çerçevede yürütülen demokratik sisteme sosyal bir boyut kazandırarak sosyal demokratik sistemin oluşumuna yol açmışlardır. Bu aşamadan sonra demokratik temsili sistem sağ ve sol olmak üzere iki sınıfsal adlandırma çerçevesinde yürütülmüştür. Ve o zamana kadar "sol" kategoride yer alan burjuvazi, liberalizm adı altında sağ siyasi yelpazede, işçi sınıfı ise sosyalizm, sosyal demokrasi adları altında sol siyasi yelpazede yerlerini alarak modern temsili demokrasinin bileşenlerini oluşturmuşlardır.

Özet olarak söyleyecek olursak modern anlamda demokratik süreç, burjuvazinin devrimci iticiliğiyle başlamış, organik yapısının tam anlamıyla oturtulması ise sanayi devrimi ile yoğunlaşan sınıfsal çatışmalara bir çözüm arayışı çerçevesinde bir uzlaşma arayışıyla gerçekleştirilmiştir. Bu süreç içerisinde demokrasi nicel olarak kemale erdirilmiş, yani toplumun bütün kesimleri en azından "oy" mekanizmasıyla(seçme hakkının genelleşmesini ifade eden bu durum da o kadar kolay gerçekleşmemiş Batı'da Yirminci Yüzyıl'da dahi sınırlı oy hakkı yaygındı) demokratik sürece katılabilmişti. Bu aşamadan sonra tartışmalar demokrasinin niceliğinden çok niteliği üzerinde yoğunlaştı ve bu çerçevede demokrasi sözcüğü çeşitli "ön sıfatlar"la birlikte de kullanılmaya başlandı: siyasal demokrasi, liberal demokrasi, sosyal demokrasi, sosyalist demokrasi gibi.

Günümüzde, tüm siyasal düşünce unsurlarının olumluluğu konusunda "hemfkir" olduğu, demokrasiye çok farklı anlamlar yüklenilerek kavramsal açıdan değişikliğe uğratılmıştır. Örneğin siyasal demokrasi, sırf "demokratik yönetsel temsil" boyutlu olmaktan uzaklaşarak "özgürlükçülük" boyutu ön plana çıkmıştır. Yine insan hak ve özgürlükleri kavramı demokrasinin içine iyice yerleştirilmiş ve demokratik hak ve taleplerde bu tür istemler ön plana çıkarılmaya başlanmıştır. Burada siyaset yine önemli olmakla birlikte demokrasi adına siyasal iktidarlardan istenilen talepler değişmektedir. *Daha çok özgürlük* şeklinde özetleyebileceğimiz sivil isteklere kayma durumu söz konusu olmuştur. Tabii gelinen nokta, hiçbir kesimin çok fazla itiraz da edemeyeceği liberal bir açılımla şekillenmiştir. Ama önemli bir eksiklik vardır. Bu eksiklik demokrasiye hala sosyal boyutun kazandırılamamış olmasıdır. Bu konuda aksine bir gelişim söz konusudur. Çağdaş demokrasilerde "sosyal devlet" olgusunun giderek zayıflatıldığı gerçeğinden hareketle demokrasilerdeki "sosyal" unsurun da gerilediğini söyleyebiliriz. Demokrasilerin bu niteliği konusunda iddialı olan sosyalist siyasal sistemlerin de çökertildiği bir dönemde bu gerçekliğin somut reel verilerle de desteklenebildiği görülmektedir.

Özellikle Batı'da açıkça görülmektedir ki, demokrasi kavramının anlamlandırılma merkezi, devletten sivil topluma kaymakta ve bu bağlamda demokrasiye, kamusal/sosyal özgürlüklerden ziyade bireysel özgürlükleri sağlayıcı bir araç gözüyle bakılmaktadır. Demokrasiye yüklenen bu yeni değerler, özellikle son çeyrek asırda egemen paradigma haline getirilen sosyal devlet düşüncesinin daraltılması hareketiyle paralellik taşımaktadır. Liberal demokrasi, neo-liberal demokrasi haline dönüştürülmeye çalışılmakta ve bu "demokrasi"de sosyal unsur sıfıra indirilmek istenmektedir. Bu açıdan, yine demokrasi adına, sosyal açıdan daraltılarak, bireyselliğe hapsedilen yeni demokrasi anlayışının eleştirisini yapmak ve niteliksel olarak yetkin bir demokrasinin önermelerini ortaya koymamız gerekmektedir

Özellikle son çeyrek asırda, belli bir ideolojik program şeklinde, dünya ekonomisi ve siyaseti üzerinde etkili olan bir globalleşme rüzgarları estirilmektedir. Globalleşme, herkesin bildiği gibi, en genel tanımlamayla, uluslararası sermayenin hiçbir engelle karşılaşmadan, hiçbir ulusal sınırlandırmayla yüz yüze gelmeden, yeryüzü üzerinde rahat dolaşımını sağlamak üzere geliştirilmiş bir süreçtir. Bu sürecin dinamosu da, artık ulusal sınırlarını aşmış, ulus ötesi hale gelmiş çokuluslu şirketler olmaktadır. Dünya ekonomisini büyüteceği, dolayısıyla da Dünya halklarının da refahını artıracağı, Dünya barışını sağlayacağı şeklindeki söylemlerle, medya yönlendirmelerinin de etkisiyle, epey uzunca bir dönem, globalleşmenin

gerçekten olumlu bir yönelim olduğu fikri yaygınlık kazandı. Tabii, globalleşme süreciyle birlikte şiddetlenen etnik kavgalar, globalleşme sürecinin dünya halklarına getirdiği yoksullaşma ve ekonomik krizler, bu söylemin bir balondan ibaret olduğunu ortaya koydu. ABD'nin Seattle kentindeki, dünyanın dört bir yanından katılımcıların organize ettiği, globalleşme karşıtı geniş kitleli gösteriler, artık globalleşmenin iyilik balonunun havasının söndüğünü gösteriyordu Meşhur sosyal bilim deyimiyle *"pis bir gerçek güzelim teoriyi mahvetti."*

Neo-liberalizm, ulusal ekonomilerin globalleşme sürecinde, global sermayenin istemleri doğrultusunda revize edilmesi düşüncesiyle geliştirilmiş, daha çok sosyal politika ve ekonomi ile meşgul olan bir düşünce tarzıdır. Özellikle yetmişlerin sonuyla seksenlerin başında geliştirilen bu ekonomi politikaları, daha çok IMF programları vasıtasıyla fiiliyata geçirilmektedir. Dünya siyasetinde, esas olarak Teatcher İngilteresi'nde başlatılan ve Pinoşe diktatörlüğü döneminde Şili'de en şiddetli şekilde uygulamaya geçirilen bu siyasal program, özellikle sosyal devlet geleneği güçlü olan ülkelerde bu yapılanmayı daraltmak üzere geliştirilmiştir. Türkiye'de 24 Ocak kararlarıyla başlayan süreç de neo-liberal bir süreçtir. Beraberinde 12 Eylül rejimini getirmiştir. Neoliberalizm, ulusal politikalara; özelleştirme, devletin küçültülmesi, sosyal güvenlik harcamalarının kısılması, tarıma yönelik sübvansiyonların düşürülmesi, ücretlerin düşük tutulması gibi anti-sosyal sosyal politikalarla yansımaktadır. Bunlara, özelleştirmelere cevaz vermeyen kamu hukukunun tasfiye edilmesi düşüncelerini de ekleyebiliriz. Dikkat edilirse, bütün bunlar, global sermayenin istemleriyle paralellik taşımaktadır. IMF programları, Çok Taraflı Yatırım Anlaşmaları, Uluslararası Tahkim Mekanizması, bu politikaları dünya ölçeğinde geçerli kılmak üzere gerçekleştirilmektedir. Tekrar edelim ki, neoliberalizm globalizmin ekonomik boyutlu anti-sosyal paketidir. Ve bu paket insanlık için çok pahalıya mal olmuştur. İşte bu sürecin elbette ki, siyasal yansımaları da vardır. Bu da neo-liberal demokrasi diye adlandırabileceğimiz bir düşüncedir.

Globalleşme döneminin demokrasisi olan neo-liberal demokrasi eksikli ve eksiltici bir demokrasidir. Yani liberal demokrasi zaten eksikli bir demokrasiydi, neo-liberal demokrasi aynı zamanda eksiltici bir demokrasiyi de geliştirdi. Bunu biraz açmak gerekmektedir. Liberal demokrasiler, ulusal egemenlik düşüncesinin hakim olduğu Fransız Devrimi'nin getirilerinden yola çıkılarak oluşturulmuş ve bu demokrasiye, sosyal boyutlu 1848 devrimi ile iyice belirginlik kazanan işçi hareketlerinin etkisiyle sosyal bir yön de verilmiştir. Bu da sosyal demokrasiye doğru bir kaymayı simgeleştirmiştir. Aslında, 20.Yüzyıl'ın özellikle 1930'ların ekonomik kriziyle başlayıp 1970'lerin ekonomik krizine kadar devam eden dönemi özellikle Batılı devletler açısından tam bir sosyal demokrasi dönemidir. Bu durum, ülkemizi de etkilemiş ve 1960 Anayasası sistemi ile sosyal demokrat bir yönelime gidilmiştir. Bu şekilde, Batı ülkeleri içinde iyice etkinleşen işçi hareketlerinin de, sosyal demokratik bir dengeleme ile radikalizme kayması engellenmeye ve özellikle önemli bir güç haline gelen Doğu Bloku sisteminin, yani devrimci sosyalizmin Batı'yı tehdit etme durumu önlenmeye çalışılmıştır. Bunda da büyük ölçüde başarılı olunmuştur. 1970'lerin ekonomik krizini 1930'larda olduğu gibi devlet müdahalesi ile değil de krizi dünyaya taşıyarak, yani krizli sermayeyi globalleştirerek kesin bir şekilde çözmek isteyen kapitalist devletler, yeni bir ekonomik argüman (neo-liberalizm), stratejik çizgi(globalleşme) ve siyasal düşünce(neo-liberal demokrasi) geliştirmişler ve bütün global/ulusal kurum ve kuralları, yani paradigmayı buna göre şekillendirmişlerdir. Tabii, bu süreçte demokratik sistem de oldukça daraltılmıştır.

Özetlemek gerekirse, liberal demokrasi, fiili işletim mekanizmaları dolayısıyla eksikli olsa da, gelişim süreciyle paralel bir şekilde, ulusal devlet ve sosyal devlet öğelerini de içerisinde barındırdığı için, ekonomik ve sosyal hakları bir insan hakkı olarak kabul ederek vatandaşa bu hakları devletten talep etme fırsatı tanıdığı ve siyasal iktidara yönelik olarak, bu çerçevede bir baskı mekanizması da geliştirebildiği için ideal, yetkin demokrasiye daha yakındı. Ancak, son çeyrek asırda iyice oturtulmaya çalışılan neoliberal dönemin demokrasisi, bu eksikli demokrasiye bile tahammül edememektedir. Zira, globalizm sosyal ve ulusal olan her sistemi mahkum etmiştir. Ulusal devletin felsefesi "ulusal egemenlik" de sosyal devletin felsefesi "sosyal demokrasi" de, bu dönemde devre dışı bırakılmaya çalışılmaktadır.

"Hakimiyet kayıtsız ve şartsız milletindir" sözü artık neo-liberal demokrasinin kabul edemeyeceği bir sözdür. Çünkü hakimiyet çoktan çokuluslu şirketlerin eline geçmiştir. Ulusal devletler, globalleşmenin itici gücü olan çokuluslu şirketlerin gerisinde kalmışlardır. Dünya'da en fazla paraya hükmeden 100 birimden yalnızca 34'ü devletlerden, geri kalan 66 tanesi şirketlerden oluşmaktadır. 400 küsur çokuluslu şirketin toplam geliri, dünyanın toplam gayri milli hasılasının yüzde 35'i civarındadır. Hatta bazı çokuluslu şirketlerin gelirleri, kendi ülkelerinin gelirlerinden bile daha fazladır. Mesela Daevo'nun(Dayvu) geliri 72 milyar dolar iken sözde içinde bulunduğu Güney Kore bütçesi 67 milyar dolardır. Dünyanın en büyük şirketleri olan Exen-Mobil, General Motors ve Ford'un her birinin geliri, ABD, Almanya, Japonya, Çin, Fransa, İtalya ve İngiltere dışındaki 191 ülkenin her birinin gelirinden daha fazladır. Yine Dünyanın en zengin ilk altı şirketinin toplam geliri Dünya nüfusunun yüzde 58'inin yaşadığı 64 ülkenin devlet bütçesinden fazladır. Şimdilerde iyice yoğunlaşan şirket birleşmeleri bu büyümeyi daha da artırmakta ve çelişkiyi derinleştirmektedir. En zengin 225 kişinin mal varlığı Afrika kıtasının toplam varlığına eşittir. Dünyanın en zengin üç kişisinin geliri 48 ülkenin toplam gelirinden fazladır. 1 milyar insan yoksulluk sınırının altında, 1 milyar insan işsiz iken zengin ülkelerde(daha doğrusu zengin insanların olduğu) köpek maması ve kozmetiğe harcanan para 1 milyar insanın 1 aylık gelirine eşittir. Bu istatistikler Birleşmiş Milletler raporlarından alınmıştır. Daha düzinelerce istatistiki dünyasal çelişkiler ortaya konabilir. Bu duruma neo-liberal sürecin sonucunda gelinmiştir. Ve süreç, gittikçe daha da artan boyutlarda devam ettirilmektedir

Ulusal/sosyal devletlerin altı iyice oyulmakta ve devletleşen şirketlerin/şirket devletlerin önü açılmak is-

tenmektedir. Dünyanın çok küçük bir azınlığını oluşturmalarına rağmen dünya kaynaklarının çok önemli bir kısmına hükmeden uluslararası şirketler, özellikle son yıllardaki birleşmelerle de birlikte dünyasal egemenliklerini iyice belirginleştirmeye başlamışlar ve önlerindeki ulusal sınırları yok etmek üzere harekete geçmişlerdir. İşte neo-liberal iktisat politikaları bu hakimiyetin önünü açmak üzere geliştirilmekte ve uluslararası tahkim gibi mekanizmalarla da ulusal ekonomi gibi ulusal yargı da devre dışı bırakılmaya çalışılmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin tasfiyesi ile birlikte de, devletin sosyal vasfı da ortadan kaldırılmaya başlanmıştır. Bu sürecin felsefi/kültürel boyutu ise post-modernizmdir. Post-modernizmle tanımlanan çok kültürlülük, etnisite fetişizmi, globalleşmenin kaçınılmaz sonucu olan etnik ayrılıkçılığa çok güzel bir dayanak da oluşturmaktadır. Böyle bir ortamda ulusal egemenlikten, ulusal demokrasiden ve sosyal demokrasiden söz edilebilir mi? Buna rağmen, yoğun medyatik bombardımanın insan zihninde yol açtığı yönlendirmelerle neo-liberal sanal demokrasi, ileri bir demokrasiymiş gibi algılatılabilmektedir. Bu yüzden neo-liberal demokrasi, aynı zamanda yanıltıcı bir mekanizmayı da beraberinde getirmektedir. Yaşatılabilmesi için, iyi olduğuna inandırma işlevi gören bir iletişim ağının oluşması gerekmektedir. İnsanlığın teknolojik gelişim düzeyini gösteren İnternet ve medya-iletişim ağı, bugün büyük ölçüde bu işlevi görür hale getirilmiştir.

Peki neo-liberal demokrasi nasıl bir görünüm arz etmektedir? Neo-liberal demokrasilerde kamusallık yoktur. Soyut bir birey özgürlüğü temelinde, kolektif insani dayanışma düşüncesi ortadan kaldırılmıştır. Özellikle sivil toplum örgütleri çerçevesinde çoğulculuktan bahsedilirken, ekonomi ve kitle iletişim araçları tekelleşmektedir. İletişim devrimiyle birlikte siyasete katılma olanakları iyice genişlemiştir. Ama tek boyutlu bir siyasete. Hakim paradigmanın alternatifi olabilecek düşüncelere siyaset olanağı olabildiğince daraltılmıştır. Kendi çalıştığı, emek sarf ettiği işyeri mekanında da söz sahibi olamayan; yaşadığı ülkenin ekonomik programının belirlenmesinde etkili olamayan, hatta ülkemizde olduğu gibi, bu etkiyi temsilcileri vasıtasıyla bile yapamayıp IMF gibi uluslararası kuruluşlara havale etmek zorunda kalan bir "seçmen"in oy kullanarak sözde siyasal iktidarı belirlemesi bir kandırmacadan başka bir şey değildir.

Neo-liberal demokraside insan hakları sınırsızdır. Ama, bu hakları yalnızca ekonomik gücü olanlar kullanabilirler. Siyasal iktidarı sonuna kadar denetleyebilir, etkileyebilir ve belirleyebilirsiniz, yeter ki farklı bir düşüncede siyasal iktidar istemeyin. İktidara gelen partilerin, sağ da olsa sol da olsa aynı icraatları yapması bir rastlantı değildir. Bu konuda çok açık bir örnek verebiliriz : Şili'de halkın oyları ile seçilen demokratik sosyalist Allande iktidarı, neo-liberal döneme uyum sağlamadığı için uluslararası baskılarla zar zor ayakta durabiliyorken faşist bir darbeyle yıkıldı. Yerine, İngiltere gibi saygın demokrasilerin de desteğiyle Pinoşe diktatörlüğü kuruldu. Bu dönemde, özelleştirmeler, faili meçhul cinayetlerle birlikte yürütüldü. Şimdilerde günah keçisi olan Pinoşe, o zamanlar neo-liberallerin kahramanıydı ve görevini de çok iyi yapmış, ülkesinin globalleşme sürecine uyumunu gerçekleştirmişti. Bu uyum, ülkemizde de 24 Ocak Kararları ve onu takip eden 12 Eylül dönemiyle gerçekleştirildi. Allande olayı, denetim dışına çıkmanın cezasının da ne olduğunu gösteren güzel bir örnekti. Neo-liberaller için, Şili'deki gibi diktatörlüğün kurulması veya bizimki gibi ağır aksak bir demokrasinin işlemesi hiç önemli değildi. Önemli olan ekonomik çıkarlardı, gerisi sadece bir araç.

Bugün, çokuluslu şirketlerin büyük bir kısmının içinde bulunduğu, dolayısıyla dünya ekonomik kaynaklarının da büyük bir kısmını denetimi altında tutan ve neo-liberal demokrasinin de, uygulanmasında ve dünyaya yaygınlaştırılmasında İngiltere ile birlikte öncü olan ABD sistemine baktığımızda; neo-liberal demokrasinin nasıl bir göz boyamacadan ibaret olduğunu çok bariz bir şekilde görebiliriz. ABD demokrasisi, dışarıdan görüldüğünde dünyanın en iyi işleyen sistemi olarak algılanabilir. Nitekim, zihin yönlendirme mekanizmalarıyla bunun böyle olduğu konusunda, Dünya kamuoyunda genel bir kanı da oluşturulmuştur. Ama, madalyonun öbür yüzü başkadır. ABD'de, her şeyde olduğu gibi, demokrasi de para üzerine inşa edilmiştir. Demokrasinin somut göstergesi olan seçim, sistem olarak son derece demokratik bir işleyişe sahip olsa da, süreç ve katılım olarak elitist bir görünüm arz etmektedir. Ancak sermaye gücüne veya desteğine sahip olanlar aday olabilmekte ve sermaye desteği bakımından en güçlü aday ancak seçimi kazanabilmektedir. ABD'de, sermaye desteğiyle ve seçim harcamalarıyla alınan oy oranı arasında paralellikler vardır. Bu şekilde seçim sürecine katılan adaylar da elbette, halkın çıkarlarını korumak için değil, kapitalist düzene hizmet etmek için seçilmekte ve bu durum da, medya aracılığıyla halk nezdinde de kabullendirilmektedir. Bu zincirin dışına çıkmak mümkün değildir.

Örneğin, 1972 Başkanlık seçimlerinde, adaylardan Mc Govern'ın seçim programındaki mali politika kısmını kendi çıkarlarına aykırı bulan sermaye çevreleri bu adaydan para desteklerini çektiler. Bu durumda zor durumda kalan Mc Govern, Wall Street Journal'a, özel teşebbüs sistemi göğe çıkaran bir ilan verdi. Mali programdan vazgeçtiğini eğer seçilirse zenginlerin karlarına daha fazla kar sağlayacağını söyledi. Yani bir nevi, sermaye gruplarına çiçek gönderdi. Bu tavır değişikliğinden dolayı kendisinden kaçan sermayenin bir kısmı geri dönse de, bu, Mc.Govern'ın seçilmesine yetmedi. Seçimi daha çok sermayedar desteği alan ve daha çok harcama yapan Nikson kazandı. Bu olay gösteriyor ki, ABD demokratik sistemi, bunu bütün neo-liberal/liberal demokrasiler için de söyleyebiliriz, tamamen parasal dengeler üzerine kurulmuştur. Halkın çıkarlarını düşünen, bir aday eğer sermaye çevrelerinin çıkarlarına aykırı bir programla aday oluyorsa seçilme şansı yok gibidir. Öyle, bir mekanizma kurulmuştur ki, halk kendi çıkarlarının ne olduğunu bilememektedir. Bunu bildiği ve ona göre hareket ettiği ölçüde zaten Pinoşe olayı gerçekleşmektedir.

Tabii, siyasal düşünceler de bu sisteme göre şekillenecek, bu durum da tam anlamıyla düşünsel tek boyutluluğu ortaya çıkaracaktır. Alternatif düşüncelerin pek yaşama şansı yoktur, bu aslında gerçek anlamda düşünsel totalitarizmdir. Halk, elitlerin

demokrasi oyununda oynayan güzel ve ihtişamlı bir figüranlar topluluğundan ibarettir. Kişi, sadece bir oydur insan değil; nesnedir, özne değil. Onun adına, onun adıyla çok şeyler yapılır ve çeşitli zihin yönlendirme mekanizmalarıyla bunu kendisinin yaptığına inandırılır Neo-liberal demokrasilerde, bir çoğulculuk efsanesi vardır. Ama gerçekte tekliğin çoğulculuğu diyebiliriz buna. Zira, değerler sistemi aynileşmiştir. Her şeyin piyasa için olduğu, herkesin piyasa için çalıştığı bir sistemin kaçınılmaz sonucu budur. Bu durumu sürekli olarak yeniden üreten çeşitli ideolojik aygıtlar vardır: Tanrısallaştırılan piyasa ve sermaye, zihin yönlendirme işlevi gören medya ve iletişim sistemleri, bu aygıtların başlıcalarıdır.

Neo-liberal demokrasilerin ekonomik boyutu, özelleştirme, kamun gücünün bütün müdahalelerden uzak tutulması, her şeyin ama her şeyin piyasa için olması, sermayenin ve piyasanın önündeki engellerin ortadan kaldırılması şeklinde tezahür eder. Burada, insan organından, su ve havaya kadar her şey para ile ölçülür. ABD'de hapisaneler bile özelleştirilmiştir. Hatta, Devletin sorumluluğu altında olması gereken güvenlik hizmetleri dahi özelleştirilmiştir. Kendilerini tecrid ederek koruma altına almış 50 milyon Amerikalının silahlı özel korumalara ayırdığı para, Devletin emniyet harcamaları için ayırdığı paranın iki katıdır. Buradan şu sonucu çıkarabiliriz: ABD'nin, iyice bireyselleştirilmiş demokrasisinde, insanlar kendi "vatandaş"larından oldukça çekinmekte ama devlete değil paralarına güvenmektedirler. Çünkü, ABD bir çelişkiler ülkesidir. ABD'de en zengin yüzde 1'in geliri 100 milyon Amerikalının gelirine eşittir. Neo-liberal sistemin getirdiği nokta budur. İstenildiği kadar özgürlükler ülkesi olduğu söylensin.

Neo-liberal demokrasilerde, ulusal devlet niteliklerinin tasfiye edilmeye çalışılması ile birlikte, vatandaşlık kavramı da gittikçe anlamını yitirmeye başlamış, onun yerine "birey" kavramı ön plana çıkarılmıştır. Çünkü vatandaşlık, ancak ulusal devlet ve ulusal demokrasiyle birlikte bir anlam kazanabilir. Etkisizleşen ve fonksiyonlarını yitiren devletlerle ile ahtapotun kolları gibi dünyanın bütün alanlarını saran global şirketlerin hakim olduğu(veya olacağı) bir dünyada elbette vatandaşlık da anlamını yitirecektir. İnternet ve iletişim devrimiyle birlikte sanal bir özgürlüğü, dijital bir demokrasiyi doyasıya yaşayan insanlar gerçek demokrasinin ögelerini ve boyutlarını düşünebilme fırsatını dahi bulamamaktadırlar. Gerçek demokrasi, yetkin demokrasidir. Yetkin demokrasi ise, belki biraz klasik kaçacak belki de bazı unutulmuş değerleri çağrıştıracak ama, insanın insanı sömürmediği, halkların sermaye tahakkümü ve diğer totaliter baskı rejimleri altında ezilmediği, kolektif dayanışmanın sonuna kadar geliştirildiği, işsizliğin, açlığın, yoksulluğun olmadığı; kitlesel kıyımların yaşanmadığı, halkın siyasal iktidarı, emekçinin işyeri yönetimini sonuna kadar denetleyebildiği ve yönetime katılabildiği; halkın nesne değil özne olduğu; "demos"un "kratos"una hakim olduğu bir toplumsal düzende ancak gerçekten varolabilir. Yani bir zamanların Ecevit'inin deyimiyle söylersek, *"ne ezen ne ezilen insanca hakça bir düzen"*dir yetkin demokrasi

TÜRK İŞÇİ HAREKETİNİN SORUNLARINA BAKIŞ

Tarkan ZENGİN
Eğitim Müdürü
TÜRK HARB-İŞ SENDİKASI

Türk işçi hareketinin sorunlarının tespit edilmesinde geçmişe bakmak gerekmektedir. Türkiye'de işçi hareketi 1963 yılında çıkan 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu ile gerçek anlamda başlamıştır. Ancak ülkemizde işçi hareketinin doğuşu ile dünyada sendikal hareketin doğuşu arasında önemli farklılıklar vardır. Her şeyden önce dünyada sendikal hareket oluşurken önemli mücadeleler yapılmış ve hakların kazanılması için çeşitli bedeller ödenmiştir. Oysa ülkemizde sendikal hakların kazanılması için Kavel Kablo Sanayi ve Hacı Bekir Müessesesi'nde küçük çaplı olaylar yaşanmıştır. Ülkemizde 1963 yılında kanunla verilen hakları devlet bir lütuf olarak görmüş ve işçi hareketine vermiştir. Devletin verdiği hakları bazı sendikalarda lütuf olarak görmüş ve devlet kontrolünde sendika tekelleri oluşmuştur. O dönemde kamu kesiminde sendikalar oluşmuştur. Türk işçi hareketinin sorunlarına bakarken işçi sendikalarının doğuşunda yaşanan bu durumu göz ardı etmemek gerekir. Çünkü o zaman doğan kamu ağırlıklı sendikal hareket, özelleştirme uygulamaları ile bugün var olma savaşı vermektedir. Kamu İktisadi Teşekküllerinin satılması veya devredilmesi sendikal örgütlülüğü tehdit etmektedir.

Özelleştirme

Özelleştirme uygulamalarında bugüne kadar yapılan satışlardan elde edilen gelir ancak Özelleştirme İdaresi giderlerini karşılamıştır. Elde kalan çok küçük miktarda bir para, ancak kaybedilen yüzlerce kamu kuruluşu. Bunun adına kimileri talan derken, kimileri de bunun adına peşkeş demektedir. Özelleştirmelerde bu mantığın olması devletimizi zarara uğratmaktadır. Ayrıca özelleştirilen kamu kurumlarının satış bedellerinin düşük oluşu, devletin kurumların borçlarını kabul etmesi de yapılan özelleştirmelerin zararla sonuçlanmasına sebep olmaktadır. POAŞ'ın satışında bunu açıkça gördük. POAŞ'ın gerçek değeri 4 Milyar Dolar olmasına rağmen

POAŞ 1milyar 260 milyon dolara satıldı. Kuruluşu alan medya kartelleri de satışı meşrulaştırmak için günlerce televizyonlarından ve gazetelerinden özelleştirmenin ne kadar önemli olduğunu anlattılar.

Bugüne kadar yapılan özelleştirmelerin hiçbirinde kurumların gerçek değerinde bir satış gerçekleşmediği gibi, satışların hemen hiçbirinde toplam tutarın peşin ödenmesi de görülmemiştir. Alıcı firmalardan satış bedelinin bir kısmı peşin alınmış diğerleri içinde taksit yapılmıştır. Bazı satışlarda iki yıl ödemesiz, bazı satışlarda da 10 yıllık düşük faizli ödemeler hükümetlerce kabul edilmiştir. Yapılan bu yanlışları ve Kamu Kurumlarının bir kısım menfaat gruplarına satılmasını kabul etmek mümkün değildir.

Kapanmayan Yara : SSK

Sendikaların ve İşçi Hareketini en fazla ilgilendiren diğer önemli bir konu da Sosyal Sigorta Kurumudur. SSK ülkemiz nüfusunun yarısından fazlasına sağlık hizmeti vermektedir. Ancak kuruma siyasilerin sık sık müdahale etmesi sonucu kurum bugün sürekli açık vermektedir. Hastanelerde kuyruklarda çekilen sıkıntıları hepimiz yaşamaktayız. SSK'nun 7 kişilik yönetiminde ancak bir tane işçi temsilcisi bir tane de emekli işçi temsilcisi vardır. Asıl sahibi işçiler olan kurumun yönetimi devlet ağırlıklıdır. Kurumun kararlarında işçilerin daha etkin olması için yönetimde en az 4 tane işçi temsilcisi olmalıdır. Eğer yönetimde ağırlıklı olarak işçiler yer alabilirse SSK sorunlarından arındırılabilir inancını taşıyorum.

Hastanelerden aldığımız hizmetler yetersizken hükümetin SSK primlerine yüzde 230 artış yapması tepkimizin artmasına sebep olmuştur. Aralık ayında tavan 360 milyona çıkmışken, Nisan'da ise 600 milyonu geçmesi söz konusudur. Aralık ayında tavandan ödenen prim 61 milyon iken, 4 ay geçmeden yani Nisan ayında 203 milyon liraya yükselecek. Bu artışı yaparak kurumu kurtaracağını zanneden yetkilileri insaflı olmaya davet ediyoruz. Yetkililer bir taraftan kayıt dışı çalışmanın önüne geçmek için uğraşırken bir taraftan da prim oranlarını artırarak kayıt dışılığı özendiriyor. Çünkü bırakın tavanı, 109 milyon 800 bin lira alan asgari ücretli bir işçi için işveren, işçi ve işveren payı dahil olmak üzere toplam 83 milyon 49 bin 600 lira tutarında prim ödeyecektir. Bu yüksek ödemeyi hangi işveren kabul edecektir. Türkiye İşverenler Sendikası Konfederasyonu da bu oranı yüksek bulmuştur ve kayıt dışılığın artacağını söylemektedir.

Toplu İş Sözleşmeleri

Hükümetin IMF'nun niyet mektubu çerçevesinde uygulamaya koyduğu 3 yıllık istikrar programına göre ücretlerin düşük tutulması sözkonusudur. Bu çerçevede memurlara hükümetin enflasyon oranı olarak hedeflediği yıllık yüzde 25 zam verilmiştir. Memurlara ilk altı ay için yüzde 15, ikinci altı ay içinse yüzde 10 zam öngörülmektedir. Hükümetin yıllık olarak hedeflediği yüzde 25 enflasyon oranı, ilk üç ayda yüzde 14 civarında gerçekleşmiştir. Yıl sonunda yüzde 25'i yakalamanın pek de mümkün olmayacağı ilk üç aylık enflasyona bakıldığında görülecektir. Hükümetin memurlara yıllık yüzde 25 oranında zam vermesi kamu kesimi toplu iş sözleşmelerinin pazarlık aşamasının zor geçeceği anlamına gelmektedir. Bunun için 2001 yılında yapılacak toplu iş sözleşmeleri için şimdiden önlem alınması ve hazırlık yapılması gerekmektedir.

Türk-İş'e bağlı sendikaların 305 bin üyesi için imzalayacağı TİS için iyi pazarlık yapılması gereğine inanıyoruz. Ülkemizde 1999 yılı enflasyonu yüzde 68 iken, işverenler, hükümetin memurlara verdiği yıllık yüzde 25 zammı dayatmaktadırlar. Bu konuda sendikalar işverenlerle iyi mücadele etmeli ve işçilerde sendikalarının yanlarında yer almalıdır.

Türk işçi hareketinin sorunlarından önemli olan bir konu da iş güvencesi yasasıdır. İş güvencesi yasasının bir an evvel çıkarılmasını ve sosyal devlet ilkesine uygun olarak çalışma yasalarının düzenlenmesi gerekmektedir.

Sonuç

İşçi hareketi sorunlarından arınması için öncelikle sorunlarını iyi tespit etmeli ve çözümü için gerekli çabayı sarfetmelidir. Sorunların çözümü için sendikalar ve konfederasyonlar fikir ve ideoloji ayrılıklarını bir kenara bırakarak ortak bir mücadele alanı oluşturmalıdırlar. Bu noktada Emek Platformunu bir umut olarak görüyorum. Emek Platformu kurulduğu günden beri işçi hareketinin sorunlarının çözümü için ortak bir mücadele alanı olarak gündemde yerini almıştır. Emek Platformu ile oluşan ulusal sendikal birliktelik son zamanlarda yerel sendikal birliktelikerin oluşmasına sebep oldu. Bu birliktelik sendikaların sorunlarını aşması için çok önemlidir. Dileğimiz bu birlikteliğin devam etmesi ve işçi hareketinin mücadelesinde sendikaların ve konfederasyonların fikir ve ideoloji ayrılıklarını bir kenara bırakmasıdır.

GÜNÜMÜZDE SAĞ VE SOL KAVRAMLARI

Hasan AKTAŞ
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Uzmanı

"Çoğunlukla, inanç ve iddiaları ile gerçekteki uygulamalar arasında, ilkeleri ile eylemler arasında büyük bir tutarsızlık olduğunu kimse inkar edemez. Asıl sorun bu tutarsızlıkları nasıl yorumlamamız gerektiğidir" J.H.Hallovel

Devrim sonrası Fransa parlamentosunda emek yanlılarının salonun sol, sermaye ve muhafazakar kesim temsilcilerinin de salonun sağ tarafında gruplaşmaları ile başlayan bir tutum ve yarattığı tartışma günümüze değin süregelmiştir.

Sağ ve sol kavramının bir slogan, bir etiket ve bir siyasal tavır alış olarak günümüze taşınmış olması kavramın "temsil ettiği" değerler açısından şaşırtıcı değildir.

Sağ ve sol kavramları esasen emek ve sermaye cephelerini ve çelişkisini ifade etmek için kullanılmış olsa da, ülkemizde aynı kavramlara çok farklı değerler yüklenerek ilk anlamından uzaklaştırılması çabası, konunu aslını unutturacak bir tetişizme dönüştürülmektedir.

SAĞ VE SOL NEDİR?

Tartıştığımız kavram üzerinden -en azından bu yazı kapsamında- bir yaklaşım paralelliği oluşması bakımından iki otoritenin görüşlerine yer vermekte yarar vardır. Server Tanilli'ye göre,[1] "sağ; "yerleşik düzeni" başka bir deyişle kapitalizm ve öncesi ilişkileri savunan sınıf ve zümrelerin kuruluşları anlaşılır." Derken, Mete Tuncay sol kavramı için[2] "..Solculuk, her insanın eşit özgürlüğe hakkı olduğunu iler isürer." Demektedir.

Böylece, çok genel bir yaklaşımla; sağın statükoyu, solun ise değişimi savunduğunu söylemek mümkündür.

---

[1] Tanilli, Server. Uygarlık Tarihi 4. Bası sf:317 Say.yy.1981

[2] Tuncay, Mete. Türkiye'de Sol Akımlar, 3. Bası sf 13, Bilgi yy.1978

Peki, NEDEN BÖYLEDİR?

Tartışmanın ve yoğun kavramlar trafiğinin yaşandığı bölge tam burası. Burada kavramların ARKA PLANINA bakmak gerekiryor. Sağ statükonun sürmesini isteyen, durumdan memnun olan EGEMENLERİN talebinin simgesi, Sol ise, durumdan memnun olmayan, yoksulluk ve mutsuzluk içinde olan ve bu nedenle durumun değişmesini isteyen, tarih boyunca EMEĞİ ile gelinenlerin simgesi durumdadır.

O halde, sağ sol simgelerinin arka planı EMEK/SERMAYE çelişkisidir. Kavramların yüzyılardır dünya ölçeğinde farklı tonlarda tartışılarak günümüze değin ulaşmış olmasındaki temel dinamik de budur. Çünkü bu dinamik günümüzde de sürmektedir.

TÜRKİYE'DE DURUM VE DEJENERASYON

Ülkemiz taraihinin her döneminde kavramın gösterdiği dinamikler temelinde sürekli kamplaşma ve çelişkiler, çok az tartışma ve büyük ölçüde çatışmanın sahnelendiği bir alandır sağ-sol tartışması.

Ancak sağ-sol kavramına ülkemizde yüklenen özel değerler sözkonusudur. Bu değerlerin, kavramın asıl ifade ettiği emek/sermaye çelişkisi ile de hiçbir ilintisi bulunmamaktadır.

Birkaç örnek vermek gerekirse; ülkemiz gerçeğinde kavramlara ETNİK VE DİNSEL DEĞERLER yüklenmiş olması gerçeği ülkemize özgüdür ve emek/sermaye çelişkisi ile ilgisi yoktur.

Öte yandan, "devletten yana olmak", "devlete karşı olmak" "kanunlara bağlı olmak", "kanunlara karşı olmak", x"ulusal bütünlükten yana olmak", "ulusal bütünlükten yana olmamak" gibi yapay tez ve anti-tez üretilerek konular tartışma platformundan duygular ve değerler sistemi gibi alanlara çekilmesi olgusu da ülkemize özgü bir tutumdur.

Bir diğer olgu ise, batı da taraflar kendini ifade etmek için sağ veya sol kavramını kullanmak gereksinimi duyarken, ülkemizde ağırlıklı olarak "karşı tarafı" tanımlamak için kavramın kullanılması tanımlamalara sübjektif, spekülatif ve abartılı olumsuzlukların eklenmesi sonucunu doğurmuştur.

Konu yukarıda belirtildiği gibi eksen kayması ile ortaya sürülmesinin hakkında da şunlar söylenebilir.

Emek/sermaye çelişkisinin unutturulması, ülke içinde yapay kamplaşmalar yaratılması, toplumda sürekli didişme yaratılarak çok sınırlı bir kesim için mevcut bulunan "mutluluk" ortamını sürekli kılmak...

Belirtilen amacın gerçekleşip, gerekleşmediğinin bir ölçütü eğer siyasal seçim sonuçları ise, amaca büyük oranda ulaşıldığını söylemek mümkündür.

YAŞAMA BAŞKALARININ PENCERESİNDEN BAKMAK

Gelir dağılımının bu denli kötü ve daha da kötüleştiği, yaşam koşullarının bunca ağır, sosyal güvencelerin tek tek ortadan kalktığı, işsizliğin ve iş bulma umudunun tükendiği, toplumun yarına ilişkin umutsuzlu-

ğunun günden güne arttığı ve bu nedenle toplumsal sağlığın bozulduğu bir dönemde işçilerin köylülerin, esnafın, emeklinin vb.'lerinin "mutlu" olduğunu düşünmek olası mı?

Öyleyse, siyasal tablo neden bu sonuçları veriyor?

Çünkü yüzyılların çabası ile ekilen tohumlar tutmuş, insanlar ülkeye e yaşama kendi pencelerinden bakmak yerine Ş"başkalarının" pencerelerinden bakmaya ikna edilmişlerdir. Bu pencereler ise genellikle kutsal, ulusal, yüce, ulu ve dokunulmaz pencereler biçiminde sunulmuştur.

İnsanlar pencereyi gösterinin sınıfsal kimliğine bakmak yerine; etnik kökeni, dinsel tutumu, doğduğu yer vb. kriterleri tercih etmeye yönlendirilmektedir.

Konuya böyle bakınca da; işyerinde kendisine insanca yaşama olanakları tanımayan, insan gibi yaşama standartlarını sağlamayan, temel sağlık ve sosyal güvenlik hakkını bile esirgeyen işverenin veya dünya sermayesi sözcülerinin çıkarlarına uygun tavır alındığı geç de olsa fark edilmektedir. Bunun doğal sonucu ise, seçimlerden en çok 3 ay sonra "elim kırılsaydı da" biçiminde sitem kar bir uslüpta ortaya konulmasıdır. Ne var ki, bir sonraki seçimde türü farklı fakat hizmet ettiği alan aynı olan bir diğer "hassas değer" pompalandığında aynı hata kolaylıkla yapılabilmekte ve bu gerçeklik onyıllardır süregelmektedir.

Kısaca rotası Paris olan bir uçağın Roma'ya ulaştığına tarih henüz tanık olmamıştır.

PEKİ EMEĞİN DOĞRUSU NEDİR?

Bunca tarihsel sürece, teknikte, sermayenin yapısında, sermayenin küreselleşmesine karşın değişmeyen olgu; emek ve sermaye gerçeği ve çelişkisidir. Emek kesimi kendi çıkarları temelinde ekonomik ve siyasal örgütlenmesini gerçekleştirerek toplumsal yaşamda söz sahibi olabilir ve taleplerini gerçekleştirebilir.

Buna karşın sermayenin de elbette aynı demokratik hakları vardır ve zaten bu haklarından fazlası ile yararlanmakta ve kendi sınıfı ile işbirliği ve dayanışmasını küresel ölçekte gerçekleştirmektedir.

Burada sorun emeğin de ekonomik ve demokratik hakların küresel ölçekte kullanabilir hale ulaştırmasıdır. Bu gerçekleştirilemediği sürece tek kutuplu ve sermayenin kesin egemenliğini ifade eden 2000'li yıllar gerçeğinde artık kimi hakların "yukardan" gelme olasılığı artık yoktur.

SENDİKAL HAREKETTE SAĞ-SOL KAVRAMI VE SONUÇLARI

Ülkenin temel demokratik kurumları arasında yer alan sendikalar da ülkenin ekonomik ve siyasal süreçlerinin özellikle sonuçlarından doğrudan etkilenirler. Bu açıdan sağ-sol kavramlarına ilişkin tutumlar tümüyle sendikal alanı da etkilemektedir. Teorik doğruluğu tartışılır olsa da, kendini sol veya sağ gösteren, söylemi sol veya sağ iddiasında olan sendikacılar vardır.

Peki sendikaların homojen bir siyasal duruş içinde bulunduğunu iddia etmek mümkün mü?

Kesinlikle hayır!

Çünkü sendikalar KİTLE örgütleridir. Yani üyeleri arasında farklı düşünen, farklı inanan vb. kimseler olması mümkündür, doğrusu da budur.

İdeali ise, kimliği işi olan tüm insanların birbirine yakın düşünmesi ve mutlaka birlikte davranabilmesidir.

Çünkü, işyerinde, işkolunda, ülkede eya günümüzde küresel saldırıya karşı emekçiler ancak BİRLİK'te tavır geliştirmekle haklarını koruyabilir ve geliştirebilirler. Emekçilerin ıkar, sorunları ve çözüm yolları aynıdır. Böyle bir tarihsel gerçek içinde BÖLÜNME anlamına gelebilecek her türlü tutum sadece emekçilerin hak kayıplarına uğramasına kapı açmak anlamına gelir.

ORTAK BİR TUTUMUN ORTAK PAYDASI NE OLABİLİR?

Tekrar başa dönelim, Sağ ile sol kavramlar emek/sermaye çelişkisi anlatmak için ortaya atılmış simgelerdir. Simgeleri bir yana atıp, gerçeğe baktığımızda insanların emekçi veya sermayedar olup olmamasına göre oluşan bir saflaşma tarihsel ve bilimsel bir gerçeğin ortaya konulmasıdır.

Böyle baktığımız zaman çalışma ve yaşama koşulları aynı olan, yarına ilişkin umutları aynı olan, sorunları ve çözümleri aynı olan emekçilerin AYRIMSIZ aynı saflarda BİRLİKTE olmasından daha doğal ne olabilir?

Olması gereken de budur.

Asgari ücretle çalışan Ahmet'le, Mehmet'in sağcı ve solcu olarak ayrılması sadece ve sadece ikini de aynı sefalet ücretine mahkum olmaya devam etmesi sonucunu doğurur.

Oysa sağcı-solcu olmayı bir yana atıp, İŞÇİ SINIFININ ÇIKARLARI temelinde güçbirliği yapmaları halinde emeklerini büyütme umutları olacaktır. Maalesef ülkemizde de emekçiler, örgütleri ve önderleri de, yukarıda belirttiğimiz yüzyıllık oyunun tuzağına düşerek asıl olan EMEK/SERMAYE yerine, deforme edilmiş gölgenin peşinde gitmeyi tercih etmektedirler.

Bu tablo işyerinde, işkolunda, ülkede ve dünya ölçeğinde daha örgütlü davranabilen SERMAYE'ye büyük olanaklar yaratmaktadır.

Oyunun bozulması için yapılması gereken ise, sağcı-solcu ve başka bir etiket yerine asıl kimlik olan İŞÇİ/EMEKÇİ kimliği ortak çatısı altında güçbirliği yapılabilmesidir.

Birkaç örnek vermek gerekirse,

İşgüvencesini hangi sağcı veya solcu işçi istemez?

İşsizlik sigortasına hangi sağcı veya solcu işçi istemez?

Hangi işçi asgari ücretin vergi dışı bırakılmasını istemez?

Hangi işçi işten atılmak ve sendikasız kalmak anlamına gelen özelleştirmeden yana olabilir?

Hangi işçi daha da insanileştirilmiş çalışma koşullarını reddeder?

Kim işsizliğin, taşeronluğun ve kayıtdışı ekonomi bataklığının kurumasını istemez. Bunları sayfalar boyu uzatmak mümkün?

Görüldüğü gibi, işçilerin çıkarları ve sorunları ortaktır, aynıdır ve çözümleri de tektir; BİRLİK.

vazgeçilmez temel kurumlarından olan sendika örgütler gerekli güce kavuşamadıkları için demokrasimize de umulan katkıları verememektedir.

SONUÇ

Emek örgütleri sermayenin küresel saldırıları karşısında başta örgütlenme hakkı olmak üzere, ekonomik ve demokratik ciddi sorunlar içinde bulunmaktadırlar. Küresel sermayenin kararlılığı ve gözükaralığı dikkate alınırsa içinde bulunduğumuz olumsuz süreç; "mevcudu korumak" duygusu ile aşılması pek olanaklı görülmüyor. Sendikalar şimdilik tek tek fakat en yakın zamanda topluca "eslim alınmak" için tekellerin çok ince ayar maliyet hesapları yaptıkları da görmezden gelinmeyecek kadar açık ve ortada....

Bir diğer doğru ise, küresel kapitalizmin insan hakları ve uluslar arası emek normlarını tümüyle yoksayan tutumlarıdır.

Öyleyse; emek örgütlerinin en önemlilerinden olan sendikalar sermayenin "böl-parçala" taktiği olan sağ-sol ayrımını bir yana koyarak, temsil ettikleri üyelerinin-işçilerin en temel ihtiyaçları ve talepleri temelinde bir gün bile yitirmeden biraraya gelmenin yollarını açmalıdırlar.

Yapılması gereken ise çok açıktır. Ya sermayenin yüzyıllık oyunu, tuzağı akıl, bilinç ve hünerle bozularak yerine hayatın gerçeğinin ta kendisi olan EMEKÇİLERİN GÜÇBİRLİĞİ VE DAYANIŞMASI bina edilecek, Ya da, emekçiler, sağcı, solcu, dinci, milliyetçi, karadenizli, güney'li, hemşehrim, partilim, vb. ayrımları sürdürerek tuzakta kalmaya devam edeceklerdir.

Bunun belki en büyük zararı emekçilerin bizzat kendilerinedir. Ama zarar bu kadarla kalmamaktadır. Demokrasinin

Bir toplumsal sınıfın, bir ülkenin ve gelecek kuşakların mutluluğu, huzur ve insanca yaşaması bununun başarılmasına sımsıkı bağlı bulunmaktadır.

BANKA UZMANLIĞI MESLEĞİ

Haluk AYTEKİN
BANKA UZMANLARI DERNEĞİ
GENEL BAŞKANI

Geçenlerde televizyonlarda yayınlanan popüler bir banka reklamında bir anne kadınlar toplantısında arkadaşlarına yurtdışında okuyup bir bankada uzman olarak işe başlayan oğlunu bütün gün telefona baktırdıklarını sitemkar bir şekilde anlatıyordu. Aslında bu reklam bankalarda uzman unvanıyla çalışan personelin durumunu çok güzel yansıtıyor. Gerçi reklamdaki kişinin durumundan bir şikayeti yoktu ve işini severek yaptığı anlaşılıyordu. Gerçekte ise bankalarda büyük ümitlerle uzman olarak işe başlayan çok sayıda genç insan gördükleri eğitimin ve vasıflarının altında işlerde çalışmak zorunda kaldıklarından iş tatminsizliği problemini büyük ölçüde hissediyorlar.

Banka uzmanlığı başka meslek dallarında görülmeyecek şekilde kurumdan kuruma değişik uygulamalara konu olan bir meslek. Şu anda özelleştirilmiş bulunan bir kamu bankasında uzman unvanı kızağa çekilen müdürlere veriliyordu. Bir özel bankada uzman sınavıyla işe alınan bir personele çaycılık ve getir götür işleri yaptırıldığı, sözkonusu kişinin banka aleyhine dava açıp kazandığı da biliniyor. Bunların dışında banka uzmanı olarak işe alınma, yükselme koşulları bankadan bankaya değişmektedir.

Bankacılık sektöründe uzman unvanlı personel çalıştırılması 25-30 senelik bir geçmişe dayanıyor. Bir çok alanda olduğu gibi bunun öncülüğünü kamu bankaları yapmıştır. Kamu sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları ile ticaret bankaları özellikle proje değerlendirme ve kredi istihbaratı alanlarında istihdam etmek üzere çok sayıda mali analist ve ekonomist istihdam etmişlerdir. Hatta bu konuda Dünya Bankası'nın bu bankalar aracılığı ile proje kredileri kullandırması dolayısıyla, bu bankalarda bu tip eleman istihdamını teşvik ettiği de söylenmektedir. Daha sonra özel bankaların da istihbarata önem vermesiyle birlikte uzman personel sayısı bu bankalarda da çoğalmıştır. 80'lerin ikinci yarısından itibaren çeşitlenen bankacılık ürünleri ve ön plana çıkan kambiyo, fon yönetimi, menkul kıymet, bireysel bankacılık, kurumsal bankacılık, insan kaynakları gibi alanlar bankalarda vasıflı işgücü çalıştırmanın önemini artırmıştır.

Bu nedenle uzman istihdamı gerek kamu bankalarında gerekse özel bankalarda sayısal bir artış göstermektedir.

Bankacılıkta uzman istihdamı genelde ekonomi, muhasebe, hukuk, maliye, ticari aritmetik gibi alanlarda düzenlenen bir yarışma sınavı ve bunu aşanların alındığı mülakat sınavıyla yapılmaktadır. Uzman yardımcısı olarak göreve başlayan personel genelde üç yıllık bir süre sonunda ya tez hazırlayarak ya da yeterlilik sınavıyla veya her ikisi ile birlikte uzman olmaya hak kazanmaktadır. Uzman olan personel bundan sonra yeterli süreyi doldurduktan sonra müdür yardımcılığı veya yönetmenlik gibi idari bir kadroya atanmakta ya da başuzman, kıdemli uzman gibi unvanlara yükselmektedir.

Son zamanlarda özel bankalarda görülen yaygın bir uygulama "Management Trainee- MT" yani stajyer yönetici adayı uygulamasıdır. MT uygulamaları, klasik uzman istihdamında ekonomi, işletme gibi sosyal bilim dallarından mezunların tercih edilmesinden farklı olarak çok değişik branşlardan üniversite mezunlarının da işe alınabilmelerine olanak vermektedir. Bu yüzden sınavlar bilim sınavından ziyade genel yetenek-genel kültür, yabancı dil ve kişilik testi gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. MT sınavı ile işe alınan personele önce bankacılık ve sosyal bilim konularını kapsayan birkaç aylık bir eğitim verilmekte daha sonra staj yaptırılmakta ve yetkili personel veya uzman yardımcısı olarak asıl görevlerine atamaları yapılmaktadır. Daha önceleri bankaların yönetici kadroları teftiş kurullarından idari kadroya geçen personelden oluşturulmaktaydı. Günümüzde de Türk bankacılık sektöründe üst düzey görev yapan yetkililerin önemli bir kısmı müfettiş ya da murakıp kökenlidir. MT uygulaması ile bankalar, potansiyel yönetici adayların iş içinde ve eğitimler yoluyla yetiştirmeye çalışmaktadırlar. İleriki yıllarda bu şekilde istihdam edilen personel bankacılık sektöründe en hızlı kariyer yapma imkanı sağlayan teftiş kurullarına ciddi rakip olacaktır.

Günümüzde dünyada ve ülkemizde finans sektöründeki gelişmeler reel sektörün önüne geçmiştir. Finans sektörü diğer sektörlere kıyasla daha yüksek ücret politikaları ve çok eleman istihdamıyla son yılların en gözde iş alanlarından olmuştur. Kariyer imkanlarının daha fazla olması ve eğitime verilen önem özellikle gençler tarafından bankacılığın meslek olarak tercih edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Bankacılık mesleğinde iş yükünün büyük kısmı orta zekalı herkesin yapabileceği rutin operasyonel işlemlerden oluşmaktadır. Bankalar ise istihdam politikalarında giderek daha seçici olmaktadır. Uzman adıyla istihdam edilen personelin çalışma alanı giderek genişlemektedir. Eskiden istihbarat ve araştırma gibi alanlarda, çoğunlukla genel müdürlük ve bölge müdürlüklerinde çalışan uzman personel, artık şubelerde de istihdam edilmektedir. Bir çok bankada uzman statüsü tam olarak belirlenmediği için idari kadrolarla sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu da iş huzuru ve tatmini açısından bankacılık mesleğine atılan genç insanlarda hayal kırıklıkları yaratmaktadır.

Uzman kelimesi bir konuyu en iyi bilen ve o konuda yeterli eğitimi almış kişileri vurgulayan bir kavram. Aslında her ne kadar bir bankaya uzman unvanlı personel alınsa da gerçek anlamda bir konunun uzmanı olabilmek için belli bir birikim ve deneyim gerekiyor. Batı ülkelerinde uzman olarak görüş alınan kişilere baktığımızda ortaya yaşlı, konusunda ihtisaslaşmış kişiler görüyoruz. Ülkemizde ise uzmanlık mesleği çoğunlukla genç insanların mesleği. Üniversite eğitiminin, bankacılık mesleği açısından çok fazla bir katkısı olmadığı düşünülürse, asıl meslek eğitimi iş ortamında alınmaktadır. İş ortamında bir konunun inceliklerini öğrenmek için normal eğitim koşullarına göre daha fazla zaman gerekiyor. Bu süreyi kurum içi eğitimler ne kadar azaltsa da, zaman içinde kazanılan bilgi ve birikimin, sağlıklı karar vermede, görüş beyan etmede önemi yadsınamaz. Bu yüzden uzman olarak işe alınan personelin gerçek anlamda uzman olabilmesi için kişisel gelişimine vakit ayırması, mesleki yayınları takip etmesi, çok hızlı değişen bankacılık ve finans sektöründeki yenilikleri yakından izlemesi, edindiği bilgileri uygulamaya dökecek çabaları göstermesi gerekir. Aksi halde uzman ünvanlı, yetkili memur konumunda kalmaya mahkum olacaktır.

Banka uzmanlığı mesleğinin müfettişlik gibi kanundan gelen bir yasal konumu yok. Bu da bu ünvanın her kurum tarafından farklı bir şekilde yorumlanmasına neden oluyor. Banka uzmanlarının nasıl işe alınacağı, hangi alanlarda çalıştırılacağı ve nasıl yükseleceği konularında sektör içinde belli standartların oluşturulması gerekmektedir. Bu standartlar oluşturulursa kamu bankaları ve özel bankalardaki keyfi uygulamalar sona erecektir. Türk bankacılık sektöründeki en iyi eğitimli ve nitelikli personelinden oluşan uzman topluluğunun sorunlarının çözülmesi, uzman konumunun ve statüsünün netleşmesi daha rahat bir çalışma ortamı yaratarak sektörün gelişimine ayrıca katkıda bulunacaktır. Uzmanlık mesleği, her ne kadar şu anda bir takım sorunları içinde bulunuyorsa da sektörde uzmanlaşmanın artmasına paralel olarak meslek olarak önemini gelecekte daha da artıracaktır. Unutulmamalıdır ki çağımız uzmanlaşma çağıdır.

İŞ GÜVENCESİ

Filiz ANIK*
Genel Başkan
İŞ MÜFETTİŞLERİ DERNEĞİ

Çalışma yaşamında kuşkusuz pek çok sorun var. Kayıtdışı ekonomi, sigortasız kaçak işçilik, esnek ya da atipik/standart dışı çalışma, sendikal örgütlülüğün zayıflaması, toplu iş sözleşmesinden yararlanmama, gerçek ücretlerin bordolarda gösterilmemesi, yasalara aykırı fazla çalışma, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin yeterli ve etkin olmaması, işçilerin mevzuattan doğan haklarına sahip çıkmaması bu sorunlara örnek olarak gösterilebilir. Bu sorunlardan biri de bugünkü panelimizin de konusu olan iş güvencesidir. Bilindiği gibi Uluslar arası Çalışma Örgütünün 1982 yılında kabul etmiş olduğu Hizmet ilişkisine Son verilmesi Hakkında 158 No'lu Sözleşme iş güvencesini sağlamaya yöneliktir ve Türkiye de 09.06.1994 tarih ve 3999 sayılı Yasa ile bu Sözleşmenin onaylanmasını uygun bulmuştur.

İş güvencesinin uluslar arası boyutu, iş yasalarındaki yeri konusunda değerli hocalarımız bizleri aydınlatacaktır. Öğleden sonraki oturuma derneğimiz adına konuşmacı olarak katılacak olan arkadaşımız da, iş denetimi açısından iş güvencesinin niçin "olmazsa olmaz" bir koşul olduğu konusunda ayrıntılı açıklamalarda bulunacaktır. Bu nedenle ben çalışma yaşamındaki pek çok sorun arasından niçin öncelikle "İş Güvencesi" konusunu seçtiğimize kısa başlıklar halinde değinmek istiyorum.

1. İşçiye çalışma hakkı sendikalaşma ve toplu sözleşme hakkı, sosyal güvenlik hakkı, di9nlenme hakkı, sağlıklı ve güvenlikli bir ortamda çalışma hakkı ve benzeri her tür hakkı verebilirsiniz. Ama tüm bu haklardan yararlanabilmesi için işçinin öncelikle iş güvencesi hakkına sahip olması gerekmektedir. İş güvencesi hakkı, işçinin tüm diğer haklarını kullanabilmesinin önkoşuludur. İş güvencesine sahip olmayan bir işçi yasalarla kendisine tanınan başka hiçbir hak ve özgürlüğünü kullanamaz. Çünkü işçinin tüm diğer hak ve özgürlüklerini kullanabilmesi, öncelikle güvenli bir işinin olmasına bağlıdır.

2. Türkiye'de herkes kayıtdışı ekonomiye karşıdır. Kayıtdışı ekonomi kuşkusuz çok geniş bir kavram. Ama kayıtdışı ekonominin kaçak ya da sigortasız işçi çalıştırma boyutuna gelince, iş güvencesi bir zorunluluk olarak karşınıza çıkmaktadır. Gelecek korkusunun alabildiğine yoğunlaştığı günümüzde, hiçbir işçinin isteyerek sigortasız çalışmak istediği düşünülemez. Ama işçinin sigortalı çalışmak isteyebilmesi için, öncelikle iş güvencesi hakkına sahip olması gerekmektedir. Aksi takdirde işçi işsiz kalmayı, aç kalmayı tercih etmek zorunda kalacaktır ki, hiç kimseden bunu beklemeye hakkımız yoktur. Eğer gerçekten sigortasız işçi çalıştırılmasını önlemek istiyorsak, öncelikle iş güvencesini yasal bir hak haline getirmemiz zorunludur. İş güvencesine sahip olan işçi sigortalı olmak isteyecek böylecek kayıt dışı ekonomik kayıt içine alınmış olacaktır.

3. SSK'nın içinde bulunduğu çıkmazda kurtulabilmesinin bir yolunun da, kayıt dışı istihdamı kayıtlı istihdam haline getirmek olduğu konusunda tüm kesimler ortak görüştedir. Bu nedenle 506 sayılı Yasada yapılan son değişiklikle, işçilerin de bir işyerinde çalışmaya başlayınca kendilerini SSK'ya bildirmesi yükümlülüğü getirilmiştir. Ancak iş güvencesi olmayan bir işçi kendisini nasıl SSK'ya bildirecek? Bildirecek? İş güvencesi olmayan bir işçi ya sigortasız çalışmak ya da işsiz kalmak tercihlerinden birisini yapmak zorunda kalacaktır ki, bu tercihlerin hiçbirisi çağdaş toplum ya da sosyal devlet anlayışıyla bağdaşmaz. Kaldı ki işçinin kendisini SSK'ya bildirmesi de yeterli değildir. İşçinin sigorta kapsamına alınabilmesi için işverenin de gerekli bildirimde bulunması ve her iki bildirimin birbiriyle uyumlu olması gerekmektedir. Sonuçta işveren bildirim yapmamış ise, işçi yine sigortalı olamayacaktır. Her işyerinde bir iş müfettişi ya da sigorta müfettişi görevlendirmek mümkün olmadığına göre, sigortasız çalıştırılmayı önlemek istiyorsak iş güvencesini yasalaştırmak zorundayız. Özetle; Türkiye'de yaklaşık 4.5 milyon sigortalı işçiye karşılık sigortasız olarak istihdam edilen yaklaşık 4.5 milyon kaçak işçinin kayıt içine alınabilmesi ve SSK'nın içinde bulunduğu çıkmazdan kurtulabilmesi için de iş güvencesinin yasalaşması zorunludur.

4. Çağımız, örgütlülük çağıdır. Çağımızın en büyük ayıbı örgütsüz olmaktır. İşçilerin en temel ekonomik ve demokratik örgütleri de sendikalardır. Örgütlü toplumlar sorunlarını birlikte tartışarak çözüm bulabilirler. Bu anlayıştan yola çıkarak ülkemizde de Ekonomik ve Sosyal Konsey oluşturulmuştur. Ancak yapılan araştırmalar Konseye katılan işçi konfederasyonlarının, sigortalı işçilerin bir kısmını temsil ettiğini göstermektedir. Kayıtdışı işçiler de dikkate alındığında bu oran yarı yarıya düşmektedir. İşçilerin küçük bir kısmının temsil edildiği bir Konsey gerçekten tüm işçilerin benimseyebileceği bir uzlaşma sağlayabilir

* Bu metin, 25.03.2000 günü İş Müfettişleri Derneği tarafından düzenlenen İş Güvencesi Paneli'nin açış konuşmasıdır.

mi? Kuşkusuz hayır! O halde, ekonomik ve Sosyal Konsey'de işçilerin tümünün çıkarlarının temsil edilebilmesi için de sendikal örgütlülüğü arttırmak gerekmektedir. Bunun için de yine iş güvencesi bir zorunluluktur.

Sendikal örgütlülüğü arttırmak bir yana, sendikaların var olan örgütlülüklerini koruyabilmeleri açısından da iş güvencesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Sendikalaşma ve toplu sözleşmeden yararlanma anayasada ve yasalarda tanınmış bir haktır. Ancak bu haklardan yararlanabilmek için de öncelikle işçinin iş güvencesi olması gerekmektedir7. Türkiye'de iş güvencesi olmadığı için sendikaların üye sayıları giderek azalmakta, sendikalar giderek güç kaybetmektedir. İş güvencesi olmadığı için sendikalar günümüzde bir kangren haline gelmiş olan taşeron işçilerini ya da diğer atipik sözleşmelerle çalışanları örgütleleyememektedir. Sendikaların yeterli örgütlülüğü ve güce ulaşmadığı bir toplumda çalışma barışından, toplumsal uzlaşmadan söz edilemez. Çünkü böyle bir toplumda demokrasinin "emek" yönü eksik kalacak sadece ve sadece sermaye "toplumsal uzlaşma" "insan kaynakları", "esnek çalışma", "şirket kültürü" ya da "şirket vatandaşlığı", "işyeri aidiyeti" ve benzeri isimler altında kendi çıkarlarını dayatacaktır.

Bugün burada tüm boyutlarıyla tartışılacak bu konuya ana başlıkları ile değinmek istedim. Ekonomik kriz, devam ettiği sürece emek-sermaye çatışmasının yoğunlaşması ve bu sorunların sosyal tarafların katılımı ile üçlü bir yapı içerisinde uzlaşmayla çözümlenmesi de kaçınılmazdır. Çalışma yaşamının sorunlarının çözümlenmesi için bu üçlü yapının bir araya gelmesi ve sorunlarını dile getirmesi için bu toplantının da katkı sağlayacağına inanıyoruz.

DERİ SEKTÖRÜNDE ÇALIŞMA HAYATI

TÜRKİYE DERİ–İŞ SENDİKASI MERKEZ YÖNETİM KURULU

23.12.1999 tarihinde Ankara'da DPT'de yapılan toplantıda deri ve ayakkabı sektörüyle ilgili onbir komisyon kuruldu. Ancak *"deri ve ayakkabı sektöründe çalışma hayatı konulu"* bir komisyon kurulmadı. Yetkililerin buna neden ihtiyaç duymadıklarına anlayamadık.

Türkiye Deri İş Sendikası olarak bunu bir eksiklik olarak kabul ediyoruz. Sektöre çalışanlar açısından da bakılması gerektiğine inanıyoruz. Çalıştıranlarla çalışanlar arasındaki ilişkileri insan hakları ve *İLO standartları* ile uyumlu hale getirmezsek çalışma hayatında iş barışını sağlayamayız, üretimi ve verimi artıramayız. Bu eksikliği gidermek amacıyla sorumlu bir sendika olarak *"deri sektöründe çalışma hayatına"* değinmek ve bazı sorunları dile getirmek istiyoruz. *Avrupa Birliği'ne* girmeyi amaçladığımıza göre deri sektöründe olsun, tüm sektörlerde olsun kural olarak *Avrupa Çalışma Standartlarını,* hedeflememiz gerekir. Ama her nedense sektörlere ait yada tüm ekonomiye ait planlar yapılırken çalışma hayatına ait hedefler unutuluyor. Bunu bir eksiklik olarak görüyoruz ve Deri İş Sendikası olarak deri sektöründe yaygın olarak görülen bazı sorunları dile getirmek istiyoruz. Aslında bu sorunların tüm sektörlerin sorunları olduğunun da farkındayız. Bu sorunların giderilmesi bizce, 8'inci Beş Yıllık Kalkınma Planında hedeflenmelidir. Bu sorunlar giderildiğinde deri sektöründe haksız rekabette biraz olsun önlenmiş olur. İşçi işveren ilişkileri de barışçı bir seyir izler. Çalışma hayatında yasaların uygulanmasının, yasal boşlukların giderilmesinin, üretimin ve verimin artırılmasının bir hedef olması gerektiğine inanıyoruz

Sektörün temel sorunu *kaçak işçilik'tir.* Deri ve ayakkabı sektöründe küçük ve orta işletmeler çok yaygındır. Bu işletmelerde sigortasız ve asgari ücretin altında ücretlerle işçi çalıştırmak da çok yaygındır. Bu durum devletimiz ve işverenlerimiz tarafından da çok iyi bilinmektedir. Bundan dolayı onbinlerce deri ve ayakkabı işçisi *sosyal güvenlik hakların elan* yoksundur. 506 sayılı S.S.K. yasasının kapsamı dışındadır. anlar en doğal yasal haklarından faydalandırılmıyor.

Sigortasız ve düşük ücretle (asgari ücretin altında) işçi çalıştırmak sektörde haksız rekabete yol açmaktadır. Sigortalı işçi çalıştıran ve vergisini ödeyen işverenler cezalandırılmakta, sigortasız işçi çalıştıran ve vergilerini vermeyen işverenler ise ödüllendirilmektedir.

Öte andan devlet sigortasız işçi çalıştırılmasından dolayı *vergi,* Sosyal Kurumu da pirim kaybına uğramaktadır. Deri ve ayakkabı sektöründe rekabet şartları sağlanmak isteniyorsa sektörde mutlak sigortasız işçi çalışma önlenmelidir. Bu hedefin 8'inci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yer alması gerektiğine inanıyoruz.

Deri ve ayakkabı sektörünün en temel sorunlarından biri de keyfi işten çıkarmalardır. 1475 sayılı İş Yasası (Madde-13) tek taraflı olarak bütün gücü işverene vermiştir. İşçinin ise hiçbir güvencesi yoktur. Bu şartlarda işçi, korkudan kendisine tanınan pek çok yasal hakkı kullanamıyor.

Bize kalırsa işverenler 1475 sayılı iş yasasının 13'üncü Maddesi nin kendilerine verdiği yetkiyi suistimal ediyorlar, her fırsatta kötüye kullanıyorlar. Örneğin en küçük bir durgunlukta, en küçük bir kriz belirtisinde, işin sosyal ve insani boyutunu dikkate almadan, hemen işçi çıkarıyorlar. Bunu 1999 yılındaki krizde çok gördük. Deri işverenlerinin hesapsız, kitapsız üretim yapmalarının faturasını çalışanlar ödediler.

Örneğin Tuzla Organize Deri sanayi Bölgesinde ve diğer deri üretim merkezlerinde binlerce deri ve ayakkabı işçisi işten çıkarıldı. Krizden etkilenen de etkilenmeyen de işçi çıkardı.

Öte yandan işverenler 13'üncü maddeye sendikal örgütlenmeyi dağıtma amacıylada kullanıyorlar. SSe9ndikaya üye olan işçileri 13'üncü maddeye dayanarak işten atıyorlar. İşçiler, 2821 ve 2822 sayılı yasaların kendilerine tanıdığı hakları kullanamıyorlar. Bunları kullanmaya kalkan işçiler, işten atılarak cezalandırılıyor. Sonuçda sendikal örgütlenmenin olduğu işyerleri ile sendikal örgütlenmenin olmadığı işyerleri arasında haksız bir rekabet doğuyor. Sendikalı işçinin çalıştığı işyerlerinde ücretler ve sosyal haklar, diğerlerine göre nispeten daha yüksektir. Bu durum, sendikalı işyerlerinin maliyetlerini yükselten bir unsurdur. Sendikalı işçi çalıştıran işverenler rakipleri ile mücadele edebilmek için sendikayı işyerinden çıkarmayı amaçlıyorlar. İlk işleri de sendika üyeleri işten atmak oluyor.

Haksız rekabet ortamı, yasalara saygılı işverenleri de yasaları çiğnemeye zorluyor. Yasal haklarını kullanan işçileri cezalandırmaya itiyor. Sendikaya üye olmak, toplu iş sözleşmesi yapmak işçinin *anayasal* ve *yasal hakkıdır.* Ancak haksız rekabet şartlarının olması ve işçiyi koruyan bir iş güvencesi yasasının olmaması bu Anayasal ve yasal hakların kullanılmasını engelliyor.

Çalışanların *"haklı bir neden gösterilmeden çıkarılmasının önlenmesi"* yalnız deri sektörünün değil, tüm çalışma hayatının bir ihtiyacı Bize kalırsa, bu ihtiyacı karşılayacak iş güvencesi yasasının çıkarılması 8 inci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın sosyal hedefleri arasında mutlaka yer almalıdır.

Deri sektöründe haksız rekabeti doğuran nedenlerden biri de *Serbest Bölgelerdir.* Serbest bölgelere tanınan avantajlar, bölgelerde faaliyet gösteren işverenlere rekabette üstünlük sağlıyor.

Çalışanlar açısından serbest bölgeler sendikal örgütlenmenin kısıtlandığı, grev hakkının on yıl süre ile askıya alındığı *özel alanlardır.* Zaten kısıtlı olan sendikal hak ve özgürlükler bu alanlarda daha da kısıtlanmıştır. Çalışanların haklarını kısıtlayan ve sektörde haksız rekabete yol açan *serbest bölge* uygulamalarına son verilmelidir. Bu durumun 8'inci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın hedefleri arasında yer alması gerektiğini düşünüyoruz.

Küreselleşen dünyamızda rekabetin keskinleştiğinin, pazar savaşının kızıştığının farkındayız. Türk deri sektörünün ciddi rakiplerinin olduğunu da biliyoruz. Deri sektörünün uluslararası pazarlarda rekabet edebilecek güce erişmesini çalışanlar olarak bizler de istiyoruz. Sektörün bu güce erişmesinin yeni iş ve istihdam demek olduğunu biliyoruz. Onun için biz sadece sektörün rekabet gücüne erişmesini değil, aynı zamanda bu gücün korunması için gereken önlemlerin alınmasını da istiyoruz.

Ancak deri sektörü *rekabet gücünü,* çalışanların haklarının kısılması onların daha az ücret alması ve daha kötü koşullarda yaşaması üzerine oturtmamalıdır. Deri işletmeleri rekabet güçlerini modern teknoloji, organizasyon ve girişimcilik üzerine kurmalıdırlar. Bu temellere dayalı rekabet gücünün hem daha sağlam, hem de sürekli olacağına inanıyoruz.

Sektörün son on yılda gösterdiği gelişmeden uluslararası pazarlarda rekabet edebilecek güçte olduğu anlaşılıyor. Kendini yenilemesi, modern makinalara ve donanımlara sahip alması, deri kimyasallarının içerde üretilmesi, sektöre büyük üstünlükler sağlamaktadır. Sektörün en büyük sorununun *ham deri* temininde karşılaşılan güçlük olduğunu, sektör ve devlet yetkilileri çok iyi bilmektedir. Yine bu sorunun çözümünün de hayvancılığın geliştirilmesinden geçtiği gayet iyi bilinmektedir.

Çalışanlar olarak, deri sektörünün dünyada rekabet gücüne kavuşmasından yanayız ve destekliyoruz. Ancak *işçi haklarına ve insan haklarına* saygılı olmaları şartıyla.

Özetle; Çalışma hayatının sorun?arı aslında her sektörde ortak. Bunların hepsine burada girmek niyetinde değiliz. Deri sektörü de ekonominin bir parçası. Biz sadece deri sektöründe çok sık görülen *"Kaçak çalışma", "İş Güvencesi yokluğu", "Serbest Bölgeler"* gibi bir iki soruna temas ettik. Çalışma hayatının sorunlarının bunlardan ibaret olmadığını hepimiz biliyoruz. Dileğimiz çalışma hayatının tüm sorunlarının giderilmesinin 8'inci Beş Yıllık Kalkınma Planın hedefleri içinde yer alması, *ILO* ve *Avrupa Birliği* çalışma standartlarına uygun bir *Çalışma Düzeninin* kurulmasıdır.

İŞÇİMİZİN ONUR YÜRÜYÜŞÜ...

BELEDİYE-İŞ SENDİKASI

Belediye işçisinin sesine tam 7 ay kulağını tıkayan, onun alın terine duyarsız kalan yetkililere karşı üyelerimiz Erzurum'dan Ankara'ya yürüdü. Cebine tek kuruş girmeden 210 gün çalışan belediye işçisinin gür sesi tüm Türkiye'de yankılandı:

Sadaka değil hakkımızı istiyoruz!

Yıl 1966... Grevli toplu sözleşme hakkının tanınmasının üzerinden 3 yıl geçmiş... İşverenler kamudakiler dahil işçi sınıfının bu kazanımını içlerine sindirebilmiş değiller. Çorum Belediyesi'nde çalışan işçiler o tarihte Adalet Partili Başkanın yasa tanımaz tavrı yüzünden alamadıkları sosyal hakları için seslerini yükseltiyorlar. Çorum'dan İstanbul'adek yalınayak yürüyen belediye işçileri gasp edilen haklarını söke söke alıyorlar.

Yıl 1992... Belediye işçileri yine yollara düşüyor. Bu kez SHP'li Belediye Başkanı **Yüksel Çakmur'un** kapı önüne bıraktığı405 belediye işçisi 7 Ocak'ta**"Ya işimiz ya ölüm"**sloganıyla 600kilometrelik İzmir-Ankara ölüm yürüyüşünü başlatıyor. Sonuç: Ölümü göze alan işçiler mücadelelerinden zaferle çıkıyorlar...

Yıl 1993... Aradan henüz bir yıl geçmiştir ki Refah Partili Kağıthane Belediyesi'nde çalışan 340 işçi sokağa atılır. **"Yaşasın işçilerin birliği!"** sloganıyla 13 Nisan'da İstanbul'dan Ankarâ ya yürüyüşe geçer. İşçi sınıfı tarihine onurlu bir mücadele olarak geçen bu yürüyüş kar soğuk ve fırtına altında tam 32 gün sür

Ve 11Kasım 1999... İnsanlığın yeni bir yüzyıla adım atmasına 50 gün kala belediye işçisi yine hak arayışına girmiştir.

Alınterinin karşılığını 210günden beri alamayan Belediye İş Sendikası'na üye işçiler için artık bıçak kemiğe dayanmıştır. Emekçilerin 7 aylık maaşı ve 3 ikramiyesi keyfi biçimde ödenmemekte, işçiler ve aileleri açlığa mahkum edilmektedir.

Sendikamız iyiniyetli bir yaklaşımla soruna çözüm bulmak amacıyla başta Cumhurbaşkanına olmak üzere

Başbakan **Bülent Ecevit** ve Başbakan Yardımcısı **Devlet Bahçeli** yetkililerle görüş-meler yaptı;tüm milletvekillerine gön- derdiği mektupla durumun ciddiyetini ortaya koydu ve gerekli duyarlılığın gösterilmesini istedi.

Sendikamızın bütün iyiniyetli çabalarına karşı duyarsız kalanlara karşı işçi sınıfının tahammül sınırları artık tükenmişti. İşçi sınıfının onurlu sesi Erzurum'dan yükseldi: **"Belediye işçisi köle değildir!"**

Erzurum Büyükşehir Belediyesi'nde açlıkla karşı karşıya bırakılan üyelerimiz 11Kasım 1999 tarihindesaat10'daAnkarayürüyüşünü başlattı. Yürüyüşün baş- lamasından önce **"Belediye işçisi köledeğildir", "Hakkımızı alamadık, yollara düştük", "Angarya Anayasal suçtur", "İş ve ücret güvencesi istiyoruz", "Çalışmak görevimiz, ücret almak hakkımız"** sloganlarının yazılı olduğu önlükleri giyen üyelerimize Sendikamız

Genel Başkanı **Nihat Yurdakul** yaptığı konuşmasında;

"Bu hareketi sadece belediye işçilerinin değil tüm çalışanların hakkını aramak amacıyla başlatıyoruz. Hükümetle görüşmelerimiz sürüyor. Ancak işçilerin maaşları bankaya yatırılana katar yürüyüşümüz devam edecektir. Belediye işçisinin bu yürüyüşü haklıdır ve başarıyla sonuçlanacaktır.

"Bizim amacımız bu ülkenin haklarını aramaktır. Önümüzdeki günlerde diğer kamu çalışanları da maaşlarını alamayabilirler. Bizler bu ülkenin vatandaşlarıyız. İkinci sınıf vatandaşları değiliz. Sosyal devlet böyle olmaz." dedi.

BASKILAR, ENGELLER

Belediye işçinin haklı ve onurlu sesini sağır kulaklara duyurmak amacıyla Erzurum'dan yola çıkan 145 emekçinin 14 gün sürecek çileli yürüyüşünün daha ilk günü polis engeliyle karşılaşıldı. İşçilerin alınterini ödememekte direnenler, emekçilerin hak arama mücadelesini engellemekten kaçınmadılar.

Belediye-İş Sendikası Genel Başkan Yardımcısı **Mustafa Solmaz** ve Erzurum Şube Başkanı **Murat Suluoğlu'**yla birlikte yürüyen 145 üyemiz, Aşkale ve Tercan'ı geçtikten sonra Erzincan girişinde polis barikatıyla karşılaştı. Hak ara- yan işçilerin Erzincan'a girişi ve yürüyüşü engellendi. İşçilerimiz geceyi Erzincan Belediye binasındaki mescitte sırt sırta yatarak geçirdiler.

Polis baskısı . ertesi gün Suşehri'nde de sürdü. Cuma namazı kılmak isteyen işçilere uygulanan ambargonun mantığını anlamak da mümkün değildi. İşçiler ancak polisin belirlediği camilerde namaz kılabildiler!İşçilere gözdağı verildiği apaçık ortadaydı...

Hak aramanın sonucu budur!

Niksar yol kavşağına gelindiğinde, bu kez de polis ve jandarma barikatıyla karşılandık. İki saat boyunca anlamsız bir bekleyişten sonra kente girmemek koşuluyla yola devam edilmesine izin çıktı. Tokat'a da polis gözetiminde girildi. Yürüyüşçüle-

rin otobüsten inerek kente yürümeleri engellendi. İşçiler Tokat'ta Erzincan'da olduğu gibi yine belediye mescitinde uykuya daldılar.

Türkiye12Kasım'da7.2şiddetindekiDüzcedepremiylesarsılınca Ankara yürüyüşüne iki günlük zorunlu ara verildi; 15 Kasım sabahı Turhal ve Amasya'ya doğru yeniden yola çıkıldı. Turhal'da bir kez daha polis engeli yüzünden kente girilemedi. Üyelerimiz ertesi gün Mecitözü ve Çorum'da moral buldu. Ancak yine panzerler eşliğinde kente girildi. Yürüyüş süresince güvenlik güçleri tarafından sürekli engellenen belediye işçileri, ertesi gün Mecitözü ve Çorum'da emekçi kardeşleri çiçeklerle ve **"Ankara Ankara duy sesimizi, bu gelen işçinin ayak sesleri"**sloganıyla karşıladılar. Davul zurna eşliğinde omuz omuza halaylar çeken üyelerin dayanışmanın güzel bir örneğini sergilediler.

SADAKA İSTEMIYORUZ!

Belediye-İş Sendikası Genel Başkan Yardımcısı **Mustafa Solmaz,** yürüyüş boyunca karşılaştıkları baskı ve engellemelere isyan ederek bu durumu protesto etti. **Solmaz,** işçilere hitap ederken tepkisini şu sözlerle dile getirdi:

"Erzurum'dan Ankara'ya yürüyeceğiz. Erzincan'da Tokat'ta, Çorum'da panzerlerle karşılaştık. Bizler çalıştık, hakkımızı istiyoruz. Güvenlik güçlerinin tutumuna an- lam veremiyorum. Sayın valiler, belediye başkanlarına baskı yapsınlar ki bizim ücretler ödensin. Slogan atmadan yürüyoruz. Nedir bu önlemlerin manası?Bu in- sanlar ekmek bekliyor. Ayıptır. Bizden oy isteyen siyasiler utan- sın. Belediye işçileri ayakta. Önü-müze polis, asker diksinler. Ankara'ya gitmeye kararlıyız. Kavga yapılacak yeri biliriz. Güvenlik güçleri biraz daha hassas olmalı. Mücadelemiz sürecek. Açlığımız devam ediyor."

Belediye-İş Sendikası Erzurum Şube Başkanı **Murat Suluoğlu** da polisin engellemelerine sert tepki gösterdi. Suluoğlu şöyle konuştu:

"Emniyet teşkilatının yolda harcadığı benzin parasını bize verselerdi maaş alacağımız kalmazdı. Devlet bütçesinin yaklaşık 24 katrilyonliralık vergi gelirlerinin 21 katrilyonlirası rantiyeye aktarılıyor. Devlet bundan vazgeçerse 8 aylık alacağımızı devlete bağışlamaya hazırız."

KORKUTAN ÖNLÜK!

Güvenlik güçlerinin engeli ve işgüzarlığı Çorum'daki coşkulu karşılama sırasında da sürdü. Polis bu kez de işçilerin giydikleri ve üzerlerinde **"Belediye işçisi köle değildir", "Angarya Anayasal suç- tur"**yazılı önlükleri kışkırtıcı(!) bularak üyelerimizin kente yürümelerine karşı çıktı. Belediye işçileri bu önlükleri çıkararak kent merkezine hareket edebildiler!

Polis ve jandarma engeli ertesi gün ve daha sonraki gün Sungurlu, Kırıkkale ve Kayaş'ta da sürdü.

Belediye işçilerinin onur yürüyüşü **18 Kasım Çarşamba** günü Ankara'da eski Hipodrom yanındaki EGO Genel Müdürlüğü önünde sona erdi. Haklarını aramak seslerini duyurmak için yüzlerce kilometrelik yol kateden belediye emekçilerini burada üzerlerinde işçi sınıfının haklılığını vurgulayan sloganlar yazılı önlükleri giymiş Türk iş Genel Başkanı **Bayram Meral** ve diğer sendikaların yöneticileri karşıladılar.

Belediye işçilerinin onur yürüyüşü basında büyük yankı buldu. Gözler Hükümete çevrildi. İşçilerin Ankara'ya gelmesiyle birlikte Baş- bakan **Bülent Ecevit,**Başbakan Yardımcısı **Devlet Bahçeli** ve Maliye Bakanlığı nezdinde yoğun bir görüşme trafiği yaşandı. Belediye **I,** emekçileri6günsüreyle bu görüşmeleri Türk iş Genel Merkezi'nin geceleri yatakhane olarak da kullandıkları salonunda büyük bir umutla izlediler. Hükümetin çözüm sözü vermesiyle birlikte **24 Kasım'da** eylemlerine son vererek Erzurum'a döndüler.

İşçi sınıfı tarihinde iz bırakan bir mücadele örneği veren Erzurumlu emekçiler emeğin onurunu korumanın ne olduğunu bir kez daha ' dosta düşmana gösterdiler; işçi sınıfının kararlılığını bir kez daha kanıtladılar.

MART 2000 GIDA HARCAMASI

TÜRK-İŞ
ARAŞTIRMA MERKEZİ

- ✓ SAĞLIKLI ve DENGELİ **BESLENMENİN AYLIK FATURASI 136 MİLYON LİRA-YA ULAŞTI.**
- ✓ GIDA HARCAMASI TUTARINDAKİ **AYLIK ARTIŞ YÜZDE 3.8**
- ✓ YILBAŞINDAN BU YANA;
- ✓ AYLIK NET ASGARİ ÜCRET ARTIŞI 11 MİLYON 920 BİN LİRA...
- ✓ AYLIK GIDA HARCAMASI ARTIŞI 12 MİLYON 790 BİN LİRA...
- ✓ "İNSAN GİBİ" YAŞAYABİLMENİN ASGARİ GÜNLÜK BEDELİ 13 MİLYON LİRA...
- ✓ ÇALIŞANIN AİLESİYLE BİRLİKTE ÇAĞDAŞ YAŞAM VE İNSAN ONURUNA YARAŞIR DÜZEYDE YAŞAMASI İÇİN GEREKLİ HARCAMA OLAN **YOKSULLUK SINIRI 413 MİLYON LİRA**'YA ULAŞTI.

TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi tarafından yapılan ve çalışanların yaşam düzeylerinin belirlenmesinde önemli bir göstergе olan "gıda harcaması" tutarında Mart 2000 ayı itibariyle 136 milyon lira düzeyine gelindi. Başta çalışanlar olmak üzere dar ve sabit gelirli kesimlerin yaşama koşullarında olumsuzluk artarak devam etti. Siyasal iktidar tarafından 2000 yılı enflasyon hedefi temel alınarak yılın ilk altı aylık dönemi için asgari ücrette yapılan yüzde 17.4 oranında artış ile sağlanan 12 milyon lira, gıda fiyatlarındaki artış karşısında üç ayda eridi.

Tablo 1: Dört Kişilik Ailenin Gıda Harcaması (TL/Ay)

	Mart'99	Aralık'99	Şubat'2000	Mart'2000
Yetişkin İşçi-Erkek	24.938.000.-	34.054.000.-	35.906.000.-	37.178.000.-
Yetişkin Kadın	20.979.000,-	28.382.000.-	30.070.000.-	31,315.000.-
15-19 Yaş Grubu Çocuk	26.924.000.-	35,945.000.-	38.224.000	39.641.000,-
4-6 Yaş Grubu Çocuk	18.145.000,-	24.572.000,-	26.590.000.-	27.609.000.-
TOPLAM	90.986.000.-	122.952.000	130.790.000	135.742.000

"Gıda harcaması" ile ilgili hesaplama yapılırken farklı yaş ve cinsiyet gruplarına göre bilimsel veriler çerçevesinde oluşturulan beslenme kalıbı esas alınmaktadır. Bir işçinin ailesi ile birlikte, fizyolojik ihtiyaçları ile tutarlı, yeterli ve dengeli beslenmesini sağlamak için gerkeli olan kalori sayısı ve bunu karşılayacak besinlerin cins ve miktarı esas alınarak, çalışanların yoğun olarak alışveriş yaptıkları yerlerden fiyatlar derlenmekte ve yapılması gereken asgari düzeydeki gıda harcamasına ulaşılmaktadır.

TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi tarafından her ay düzenli olarak yapılan "gıda harcaması" çalışmasının Mart 2000 sonuçlarına göre:

- Ankara'da yaşayan dört kişilik bir ailenin dengeli beslenebilmesi için yapması gereken asgari harcama tutarı bir önceki aya göre yüzde 4.8 oranında artışla 135 milyon 742 bin lira oldu. Geçtiğimiz yılda aylık artış oranı yüzde 2.6 olarak gerçekleşmişti.
- Gıda harcaması tutarı son bir yıl itibariyle yüzde 49.2 oranında artış gösterdi. Bir önceki yılın aynı ayında gıda için 90 milyon 986 bin lira harcanması gerekiyordu ve bir yıllık artış oranı yüzde 62.1 olarak hesaplanmıştı. Böylece gıda fiyatlarında Kasım 1999'dan itibaren tekrar başlayan artış eğilimi devam etti.
- 2000 Mart ayı ile 1999 Aralık ayı kıyaslandığında, yani 2000 yılının ilk üç ayı itibariyle artış oranı yüzde 10.4 oldu. Bu oran geçtiğimiz yıl aynı dönem için yüzde 7.7 ve Mart 1998'de yüzde 10.9 olarak hesaplanmıştı.
- Oniki aylık ortalamalara göre, gıda harcaması tutarındaki değişim oranı Mart aynı itibariyle 1999 yılında yüzde 76.3 iken, 2000 yılının aynı döneminde yüzde 50.1 olarak gerçekleşti.

Tablo 2: Gıda Harcamasındaki Değişim

	Mart 1997	Mart 1998	Mart 1999	Mart 2000
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	6.6	1.3	2.6	3.8
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	13.0	10.9	7.7	10.4
Bir önceki yılın aynı aya göre değişim oranı (%)	66.4	110.2	62.1	49.2
12 aylık ortalamalara göre değişim oranı (5)	-	99-0	76.3	50.2

Beslenme kalıbı içinde yer alan ve bir çalışanın ailesi ile birlikte tüketmesi gereken farklı gıda maddelerinin fiyatlarında Mart 2000 ayı itibariyle dikkati çeken değişim şöyle olmuştur:

- Fiyat artışı tespit edilen bazı temel gıda maddeleri; peynir, tavuk, makarna, un, ayçiçek yağı, siyah zeytin, ceviz, fıstık, ay çekirdeği, reçel, nane, pul biber, ıhlamur.

- Geçtiğimiz aya göre fiyatı aynı kalan bazı temel gıda maddeleri; süt, yoğurt, kıyma ve kuşbaşı et, yumurta, bakliyat maddeleri (kuru fasulye, nohut, yeşil ve kırmızı mercimek, barbunya), ekmek, pirinç, bulgur, irmik, tereyağı, zeytinyağı, fındık, şeker, bal, çay, tuz, karabiber, kimyon, salça.

Gıda harcaması tutarındaki artışa bağlı olarak "yoksulluk sınırı"da değişmektedir. Bilindiği üzere, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yaptığı hanehalkı tüketim harcamaları anketinin sonuçlarına göre, hanelerin toplam harcamaları içinde gıda harcamalarının payı yüzde 32,9 oranı ile ilk sırayı almaktadır (gıda, içki, tütün harcamalarının payı yüzde 35.6). Gıda yanısıra yapılmak gereken kira, ulaşım, yakacak, giyim, eğitim, kültür gibi temel gereksinimler de dikkate alındığında dört kişilik ailenin zorunlu giderler için yapması gereken aylık harcama tutarı ortaya çıkmaktadır. Bir anlamda yoksulluk sınırı olarak da nitelendirilen bu tutar Mart 2000 itibariyle 412 milyon 590 bin lira olarak hesaplandı.